

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

**HAYAT BİLGİSİ DERSİ DEĞER EĞİTİMİNDE ÖRNEK OLAY
YÖNTEMİ: BİR EYLEM ARAŞTIRMASI**

Özge BAL

Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir, 2019

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

**HAYAT BİLGİSİ DERSİ DEĞER EĞİTİMİNDE ÖRNEK OLAY
YÖNTEMİ: BİR EYLEM ARAŞTIRMASI**

Özge BAL

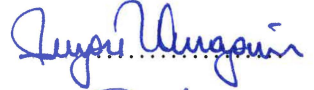
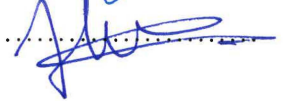
Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Hüseyin ANILAN

Eskişehir, 2019

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Özge BAL tarafından hazırlanan **Hayat Bilgisi Dersi Değer Eğitiminde Örnek Olay**
Yöntemi: Bir Eylem Araştırması başlıklı bu tez, 11/06/2019 tarihinde *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği*'nin ilgili maddeleri uyarınca yapılan **Tez Savunma Sınavı** sonucunda **başarılı** bulunarak, jürimiz tarafından oy birliği/ ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

<u>Görevi</u>	<u>Unvanı Adı SOYADI</u>	<u>İmza</u>
Jüri Başkanı :	Doç. Dr. Şengül S. ANAGÜN	
Danışman :	Doç. Dr. Hüseyin ANILAN	
Üye :	Doç. Dr. Veli TOPTAŞ	
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Ömür GÜRDOĞAN BAYIR	
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KILIÇ	

Prof. Dr. Eyüp ARTVİNLİ
Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Hayat Bilgisi Dersi Değer Eğitiminde Örnek Olay Yöntemi: Bir Eylem Araştırması

başlıklı tezin bizzat tarafımca hazırlanan, özgün bir çalışma olduğunu; bu çalışmanın tüm aşamalarında (hazırlık, veri toplama, analiz, bilgilerin sunumu ve raporlaştırma vb.) bilimsel etik ilke ve kurallara uygun olarak hareket ettiğimi; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri, bilgi vb. için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara çalışmanın kaynakçasında yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığını ve hiçbir “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, herhangi bir biçimde bu çalışmamla ilgili yukarıdaki beyanıma aykırı bir durumun saptanması halinde, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçların sorumluluğunu kabul ettiğimi bildiririm.

11/06/2019

Özge BAL

Teşekkür

İlk olarak yüksek lisans ders dönemi sürecinden başlayarak yaptığım çalışmalarda destek olan, akademik birikimini paylaşan, anlayış ve sabırla yol gösteren çok değerli rehberim, tez danışmanım Doç. Dr. Hüseyin ANILAN'a sonsuz teşekkür ediyorum. Biliyorum ki kendisinden edindiğim bilgiler hem akademik hem mesleki yaşamımda beni hep ileriye taşıyacak.

Araştırma sürecinde derslerde gösterdikleri özveri ve katılımları için değerli öğrencilerime ve güvenle destek veren 2/A velilerine teşekkür ediyorum.

Bu süreci yürüttüğüm özel okulun eğitim koordinatörlüğü görevini yürütmekte olan ve bu araştırmanın hayata geçirilmesinde destek olan Dr. Sanem BÜLBÜL HÜNER'e teşekkürü borç bilirim.

Araştırmanın yürütüldüğü özel okulda ilköğretim müdürlüğü görevini yürütmekte olan kıymetli öğretmenim Vildan ERDOĞAN'a bu süreçte inancı ve katkıları için teşekkür ediyorum. Araştırma sürecinde deneyimleri ile bana fikir veren, yorulsa da video çekimlerinde hep heyecanla yardıma gelen, desteğini esirgemeyen çok değerli öğretmenim, yol gösterenim Şahin ARSLAN'a sonsuz teşekkür ediyorum.

Eğitim yaşamım boyunca her durumda sorgusuz ve koşulsuz yanımda olan aileme özellikle ablam Öznur BAL'a ve abim Özkan BAL'a teşekkür ediyorum.

Tüm zorlu süreçlerde bana olan desteğini hiç esirgemeyen, benimle sabahlara kadar bilgisayar başında çalışma yapan ve bana inancını bir an olsun yitirmeyen yol arkadaşım Erdem SAL'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İçindekiler

Teşekkür	i
İçindekiler	ii
Tablolar Listesi.....	iv
Şekiller Listesi.....	v
Özet	1
Abstract	2
BİRİNCİ BÖLÜM	2
Giriş.....	3
1.1. Problem Durumu	4
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar.....	7
1.6. Tanımlar	8
1.7. Kısaltmalar	8
İKİNCİ BÖLÜM.....	9
2. Kavramsal Çerçeve	9
2.1. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları	9
2.2. Değer ve Değerler Öğretimi	11
2.3. Örnek Olay	18
2.4. İlgili Araştırmalar	21
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	26
3. Yöntem	26
3.1. Araştırma Deseni	26
3.1.1. Eylem planlarının hazırlanması ve uygulanması	28
3.2. Çalışma Grubu.....	32
3.3. Veri Toplama Araçları.....	33
3.3.1. Gözlem.....	33
3.3.2. Öğrenci ürünleri	34
3.3.3. Öğrenci ve öğretmen günlükleri	34
3.3.4. Odak grup görüşmeleri	34
3.3.5. Uygulama öncesi ve sonrası öğrenci algıları belirleme metinleri	35
3.3.6. Saha notları	35
3.4. Verilerin Analizi	35
3.5. Geçerlik ve Güvenirlik	36
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	38
4. Bulgular ve Yorum.....	38
4.1. Sevgi Değerine İlişkin Bulgular	38
4.2. Saygı Değerine İlişkin Bulgular	44
4.3. Öz Denetim Değerine İlişkin Bulgular	50
4.4. Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular	58
4.5. Adalet Değerine İlişkin Bulgular.....	65
4.6. Vatanseverlik Değerine İlişkin Bulgular	72
4.7. Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular	78

4.8. Dostluk Değerine İlişkin Bulgular.....	85
4.9. Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular	90
4.10. Sabır Değerine İlişkin Bulgular.....	96
BEŞİNCİ BÖLÜM	102
5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler	102
5.1. Sonuç	102
5.2. Tartışma.....	104
5.3. Öneriler.....	107
KAYNAKÇA.....	109
EKLER.....	115
ÖZGEÇMİŞ	130

Tablolar Listesi

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
3.1	Geçerlik Komitesi Toplantı Takvimi	29
3.2	Araştırma Süreci, Veri Toplama Araçları, Verilerin Toplanma Zamanı ve Türü	31

Şekiller Listesi

Şekil Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
3.1	Uygulama Sınıfı	32
3.2	Veri Toplama Araçları	33
4.1	Sevgi Değeri Ön Bulgular	38
4.2	Sevgi Değeri Ders Süreci Etkinlikleri	39
4.3	Sevgi Değeri Son Bulgular	42
4.4	Saygı Değeri Ön Bulgular	44
4.5	Saygı Değeri Ders Süreci Etkinlikleri	45
4.6	Saygı Değeri Ders Süreci Bulguları	46
4.7	Saygı Değeri Son Bulgular	48
4.8	Öz Denetim Değeri Ön Bulgular	51
4.9	Öz Denetim Değeri Ders Süreci Etkinlikleri	52
4.10	Öz Denetim Değeri Ders Süreci Bulguları	53
4.11	Öz Denetim Değeri Son Bulgular	55
4.12	Sorumluluk Değeri Ön Bulgular	58
4.13	Sorumluluk Değeri Uygulama Süreci Etkinlikleri	60
4.14	Sorumluluk Değeri Ders Süreci Bulguları	61
4.15	Ö21 Sorumluluk Kartı	62
4.16	Sorumluluk Değeri Son Bulgular	63
4.17	Adalet Değeri Ön Bulgular	65
4.18	Ö24 Öğrenci Ön Algı Metni Soru Yanıtı	66
4.19	Ö11 Öğrenci Son Algı Metni Soru Yanıtı	66
4.20	Adalet Değeri Uygulama Süreci Etkinlikleri	67
4.21	Adalet Değeri Son Bulgular	70
4.22	Vatanseverlik Değeri Ön Bulgular	73
4.23	Vatanseverlik Değeri Ders Süreci Etkinlikleri	73
4.24	Vatanseverlik Değeri Son Bulgular	76
4.25	Yardımseverlik Değeri Ön Bulgular	79
4.26	Yardımseverlik Değeri Ders Süreci Etkinlikleri	80
4.27	Yardımlaşma Ağacı Resmi	81

4.28	Ö8 Dostluk ve Yardımlaşma Resmi	82
4.29	Yardımseverlik Değeri Son Bulgular	83
4.30	Dostluk Değeri Ön Bulgular	85
4.31	Dostluk Değeri Ders Süreci Etkinlikleri	86
4.32	Ö12 Dostluk Şiiri	87
4.33	Dostluk Değeri Son Bulgular	88
4.34	Dürüstlük Değeri Ön Bulgular	90
4.35	Dürüstlük Değeri Ders Süreci Etkinlikleri	91
4.36	Çocuk Gazetesi'nin Resmi	92
4.37	Dürüstlük Değeri Son Bulgular	94
4.38	Sabır Değeri Ön Bulgular	96
4.39	Sabır Değeri Ders Süreci Etkinlikleri	97
4.40	Sabır Değeri Kavram Haritası	98
4.41	Sabır Değeri Son Bulgular	100

Özet

Hayat Bilgisi Dersi Değer Eğitiminde Örnek Olay Yöntemi: Bir Eylem Araştırması

Özge BAL

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Temel Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Hüseyin ANILAN

2019

Amaç: Her toplumun kendi kültürel özelliklerini yansıtan değerleri bulunmaktadır. Bu değerler doğru-yanlış, güzel-çirkin ve iyi-kötü gibi kavramlar yoluyla soyut ölçüt görevi görürler. Toplumsal hayatta önemli yer tutan değerlerin öğretimi de büyük önem taşımaktadır. Araştırma sürecinde, hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan on kök değerın örnek olay yöntemi ile öğrenciye kazandırılması hedeflenmiştir.

Yöntem: Araştırma, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında özel bir ilkokulun ikinci sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. Araştırma deseni olarak eylem araştırması kullanılmıştır. Veriler; gözlem, öğrenci çalışmaları, öğrenci / öğretmen günlükleri, odak grup görüşmeleri, öğrenci ön ve son algıları, video kayıtları ile elde edilmiştir. Veriler içerik analizi ile analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Bulgular: Araştırmada hayat bilgisi dersi kapsamında kazandırılması hedeflenen kök değerlerin belirlenen eylem planlarıyla kazandırılabilirdiği ve öğrencilerde olumlu değişimler yarattığı görülmüştür. Öğrencilerin örnek olay içerisinde vurgulanan değerleri günlük yaşantılarında karşılaştıklarında belirleyebildikleri, problem durumlarına değerler üzerinden yorum getirdikleri, karar verme süreçlerinde değerlerden yararlandıkları ve sözel ifadelerinde kullandıkları belirlenmiştir.

Sonuç ve Öneriler: Araştırma ile değerler eğitiminin bir plan dâhilinde yürütülmesinin öğrencide olumlu değişimlere neden olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda öğrencilerin ders içi ve ders dışı davranışlarındaki olumlu değişimlerin sınıf kültürüne yansıdığı görülmüştür. Öğretim programında yer alan değerlerin planlı ve programlı olarak eğitim-öğretim süreçlerine dâhil edilmesinin olumlu katkılarının olacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Değer, Değerler eğitimi, Hayat bilgisi, Örnek olay yöntemi, Eylem araştırması

Abstract

Case Study Method in Value Education in Life Science Lesson: An Action

Research

Özge BAL

Eskisehir Osmangazi University Institute of Educational Sciences

Department of Primary Education

Dr. Lecturer: Assoc. Prof. Dr. Hüseyin ANILAN

2019

Purpose: Each society has its own values reflecting its cultural characteristics. These values serve as an abstract criteria through concepts such as true-false, beautiful-ugly and good-bad. The teaching of values, which have an important place in social life, is also of great importance. The research aims to provide the student with ten root values in the social studies curriculum.

Method: The research will be conducted with the second year students of a special primary school in the academic year 2018-2019. Action research was used as a research design. Data is collected through observation, student studies, student / teacher diaries, focus group interviews, pre-end measurement, video recordings. Data were analyzed and interpreted by content analysis.

Results: It has been observed that the root values aimed to be gained in the context of the social studies courses lead to positive changes in students. It was determined that the students were able to identify the values highlighted in the case study in their daily life, evaluate the problem situations with values, utilize the values in the decision-making processes and use them in their verbal expressions.

Conclusion and Suggestions: It was observed that conducting values education within a plan by the research caused positive changes in the students. As a result of the study, it was seen that positive changes in the classroom and extracurricular behaviors of students were reflected in the class culture. It is thought that the inclusion of the values in the curriculum into planned and programmed educational processes will cause positive contributions.

Keywords: Value, Values education, Life science, Case study, Action research

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Giriş

Her ülkenin titizlikle üzerinde durduğu eğitim, bilimsel ilerleme ve gelişmenin tartışılmaz unsuru olarak önemini korumaktadır. Bu yolda ülkeler geliştirdikleri eğitim programları ile hedeflerine ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu eğitim programları toplumun eğitim seviyesini artırmak, bilim ve teknoloji çağında dünyayı yakalamak, öğrenilen bilgileri günlük hayata aktarmak gibi amaçlar taşımaktadır. Bu amaçları gerçekleştirirken toplumsal değerlerin korunmasına ve aktarılmasına da özen gösterilmektedir.

Eğitim, bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı (amaçlı ve planlı) olarak istendik değişme meydana getirme süreci olarak tanımlanmaktadır (Ertürk, 1986, s. 12). Tanımdan da anlaşılacağı üzere eğitim sadece bir bilgi aktarımı değildir. Öğrencinin kendi yaşantısı yoluyla bilgiyi özümsemesi ve davranışlarında olumlu değişimler göstermesidir. Eğitimin bir başka tanımı ise Sönmez (2010, s. 16) tarafından sadece davranışlarda değişiklik yaratma değil, davranış değişiklikleri yoluyla hem bireyin yaşantısına hem de toplumun yaşantısına kalite katma şeklinde yapılmıştır. Bu tanımla beraber Sönmez (2010) eğitimin ilk etapta kişiler üzerindeki, ilerleyen süreçlerde toplum üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir.

Eğitim, öğrencilere çağın gerekli kıldığı bilgiyi vermenin yanında toplumsal yaşamda kendini ifade edebilen, karar alma süreçlerinde mantıksal düşünme becerileri kullanabilen, demokratik değerlerden yana bireyler yetiştirmeyi de amaçlamaktadır. Eğitim toplumsal bir etkiye sahiptir. Bu nedenle öğretim programları kazanımlar yoluyla öğrencilerin okulda edindikleri becerileri günlük hayata aktarmaları, karşılaştıkları problemlere çözüm yolları üretmeleri ve oluşturdukları kendi değerleri ile bakış açıları getirmelerini amaçlar.

Öğretim programlarında duyuşsal alanı desteklemek amacıyla kazandırılması hedeflenen değerler bulunmaktadır. Aktepe'ye (2010) göre değer; sadece kişinin değil aynı zamanda toplumun da yaşam standartlarını, huzurunu etkileyen bir kurallar bütünüdür. Toplumun zaman içerisinde aynı fikirde uzlaştığı bu kurallar zaman içerisinde değişebilmektedir (Akt., Turan ve Ulusoy, 2016, s. 6).

Değerler, köklerini geçmişten, gelenek ve göreneklerimizden almaktadır. Köklerinden beslenen değerler geleceğe de uzanmaktadır. İnsana ait en doğal özellikler

olan değerler kişilerin hayat akışında karşılarına çıkan problemlere karşı tutum geliştirmesine, çözüm yolu üretecek gücü bulmasına kaynaktır (MEB, 2018, s. 4).

Değerler o toplumun yapısını gösteren ve geçmişten günümüze aktarılan kıymetleridir. Değer kavramı, toplumun ya da kişilerin yapılmasından hoşnut olduğu, yapılmasını bekledikleri tutum ve davranışlar olarak tanımlanabilir. Değerler kimi zaman bir ölçüt gibi karar verme sürecinde kişiye iyi-kötü, doğru-yanlış, olmalı-olmamalı gibi ikilemlerinde yol göstericidir.

Bu araştırma ile hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan kök değerlerin örnek olaylar üzerinden ikinci sınıf öğrencilerine kazandırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda değerlerin sınıf kültürüne yansıtıldığı, okul ve aile işbirliğinin sağlandığı, değerlerin tartışılarak anlam yüklendiği, öğrencinin daha aktif olduğu öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulandığı eylem planları hazırlanmıştır.

1.1. Problem Durumu

Değişen ve gelişen çağımızda değerler giderek önem kazanmaktadır. Şiddet olaylarının artması ve değerlerin belirginliğini kaybetmesi toplumların ortak kaygısını oluşturmaktadır. Bu nedenle dünya, çevresini koruyan, birbirine hoşgörü ile yaklaşan ve adalet, dürüstlük, sevgi, saygı gibi değerleri yücelten bireylere gün geçtikçe daha da ihtiyaç duymaktadır.

Toplumlar değer yolu ile toplum yararını gözeten ve toplumsal kurallara uyum gösteren bireyler yetiştirmek istemektedirler. Vatandaşlık bilinciyle hareket eden, yardımsever ve sorumluluklarını bilen bireyler ülkelerine büyük katkılar sağlayacaktır. Bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan öğretim programlarında kazandırılması hedeflenen ‘kök değerler’ bulunmaktadır. Program incelendiğinde kök değerlerin öğretiminin, planlı ve işlevsel bir yapıda aktarıldığı görülmemektedir. Öğrencilere günlük yaşantılarında kılavuzluk edecek, doğru davranışlara yönlendirecek bu değerler, öğretim programlarında planlandırılmamıştır. Değerler, doğrudan değerler eğitimi yerine süreç içerisinde aktararak dolaylı olarak verilmektedir.

Eğitim sürecine kılavuzluk eden öğretim programlarında kök değerler bulunmaktadır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme ve öğretme süresince tek başlarına olduğu kadar diğer kök değerlerle ve bağlantılı olduğu alt değerlerle birlikte ele alındığında anlam bulacaktır (MEB, 2018, s. 4).

Öğretim programları, kazanımların değer ve beceriler ile birlikte öğrenciye kazandırılmasını hedeflemektedir. Bu amaçla, bilişsel ve duyuşsal alanın eş zamanlı olarak aktif tutulduğu eğitim süreçleri başarı elde etmektedir. Duman ve Yakar (2017, s. 201) araştırmalarında, duyguların öğrenme süreçlerinde tetikleyici faktör olmalarının yanında öğrencinin öğrenmeye açık olup olmaması ya da bilgi aktarımı sürecinde nasıl hissettiğinin de önemini ifade etmişlerdir. Araştırmada, bilişsel davranışların edinilmesinde duyuşsal alan önemli yer tuttuğu belirtilmiştir.

Öğretim programlarında yer alan kazanımların değerler ve beceriler yoluyla öğrenciye kazandırılması hem bilişsel ve duyuşsal alanı destekleyen bir faktördür. Öğretim programlarının uygulama süreçleri dikkate alındığında bilişsel alanın öncelikli tutulduğu görülmektedir. Doğanay'a (2011) göre, değer eğitiminin derslerde verilirken örtük programlar ve farklı disiplinler içerisinde veriliyor olması değer kazandırmada rol oynasa da yeterli değildir. Değerlerin planlanmış bir program dâhilinde öğrencilere verilmesi gerekmektedir (Akt., Özyurt, 2015, s. 4). Bu doğrultuda değerler eğitime ders içerisinde daha kapsamlı bir şekilde verilmesi, planlar ve uygulamalar yapılması değerlerin kazandırılmasına katkı sağlayacaktır.

Öğrencinin karakter gelişimine katkı sağlayan, geçmişten günümüze aktarılan değerlerin ders süresince ne şekilde verildiği ya da verilip verilmediği üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Çünkü öğretim programıyla kazandırılması hedeflenen değerlerin öğrencide davranış değişikliği, olumlu tutum geliştirmesi, bu değerleri hayatının bir parçası haline getirmesi gibi amaçları bulunmaktadır. Bu nedenle değerlerin ders planlarında amaç, yöntem ve uygulama süreçlerinin ayrıntılı olarak belirlenip üzerinde durulması önem arz etmektedir.

Bu kapsamda, araştırma sürecinde Hayat bilgisi Öğretim Programı'nın kazandırmayı hedeflediği kök değerler, ders sürecinde örnek olay yöntemi ile çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Değer eğitimi, bilgi odaklı olmamalı, bireyin karakter oluşumuna etki ederek olumlu gelişmeler ile topluma yarar sağlamalıdır. Değerleri geleceğe taşıyacak olan kişiler toplumun değerlerini bilmelidir. Bu sebeple değer eğitimi aile ile başlamakta ve okul sürecinde devam etmektedir. Bundan dolayıdır ki değerler yalnız kişiye değil tüm topluma etki etmektedir (Turan ve Ulusoy, 2016, s. 7).

Dünya genelinde şiddet olaylarının artması, gelişen teknolojinin beraberinde getirdiği olumsuz durumlar ve değerlerin belirginliğini yitirmesi değerler eğitiminin önemini artırmaktadır. Toplumlar iyi ve kötüyü ayırt edebilen, toplumun temel değerlerine sahip çıkan, toplum yararını gözeten, adil ve demokratik değerlerden yana bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle her toplum kendi kültürel yapısı içerisinde değer önceliklerini belirlemekte ve gelecek kuşaklara aktarmak istemektedir. Bu değer aktarma süreci ailede başlayıp okulda devam etmektedir. Değer eğitiminin okulda devam eden süreci incelendiğinde öğretim programlarında değerler, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemektedir. Değerlerin programların bir parçası olarak süreç içerisine yayıldığı görülmektedir. Değerlerin soyut kavramlar olması, öğrencilerin bu kavramları anlamlandırma süreçlerini etkilemektedir. Bu kapsamda Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerlerin, örnek olay yöntemi kullanılarak araştırmacı öğretmenin hazırladığı ders planları dâhilinde öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır. Değerlerin, hayat bilgisi dersi “Evimizde Hayat” ünitesi kazanımları ile eşleştirilerek kazandırılması hedeflenmektedir. Değer eğitimi yaklaşımları göz önüne alınarak öğrencilerin aktif olduğu, sorular sorduğu, uygulamalar yaptığı, grup çalışmaları ile problem durumlara çözüm üretildiği ve çeşitli öğretim tekniklerinin kullanıldığı bir eylem araştırması planlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bloom ve arkadaşlarının taksonomisi ile açık programların bilişsel ağırlıklı olması sağlanmıştır. Zaten yaşantısal olduğu için duyuşsal alandaki davranışların kazanılmasında önemli bir yeri olan gizli programların, açık programların bilişsel ağırlıklı hale gelmesinin ardından duyuşsal alanın hemen hemen tek hâkimi haline gelmiştir (Bacanlı, 2003, s. 46).

Değişen çağın olumlu yanları kadar olumsuz yanları da bulunmaktadır. Böyle bir süreçte okullar bireylere değerlerimizi, alışkanlık ve sosyal tutumlarımızı aktarabilmelidir. Değişen çağın gereklerini bilen, olumsuz durumlar karşısında doğru kararlar alabilen ve bunun için uygun bir yol haritası üretebilen bireylerin yetişmesi okullar tarafından sağlanabilmelidir. Bir toplumun iyi yönde ilerlemesi, kendi değerlerini bilen ve sahip çıkan bireylerle ilişkilidir. Değerlerimizle karakterini oluşturmuş, doğru kararlar alabilen, olumlu tutum ve davranışlar gösterebilen bireyleri topluma kazandırmak okulların amaçları arasındadır (Ekşi, 2003, s. 3).

Toplumsal yaşama bakıldığında geline süreçte şiddet, alkol ve uyuşturucu madde gibi kişiyi ve toplumu olumsuz yönde etkileyen davranış ve alışkanlıklar görülmektedir. Saygı değeri zarar görmüş, büyüklerine karşı gelen, olumsuz davranışlar gösteren bireyler hem aileleri hem de eğitimcileri endişelendirmektedir. Bu durumlar etkili bir değer eğitiminin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Dünyada da sorun olarak görülen bu tutum ve davranışlar üzerine birçok ülkede çözümün değerler eğitimi olduğu düşünülmektedir (Turan ve Ulusoy, 2016, s. 110).

Öğrenciler kazanımlar yolu ile bilişsel alanda yetkinlikler kazanmaktadır. Bilişsel alanın kazandırılması sürecinde amaç, yöntem ve süreç açık ifadelerle öğretim programlarında yer almaktadır. Duyuşsal alan ise programda aynı kapsamda görülmemektedir. Çağımızın sorunları göz önünde bulundurulduğunda duyuşsal alan önem arz etmektedir. Bilim ve teknolojik gelişmeler birbirini izlerken aynı zamanda olumsuz gelişmeler de yaşanmaktadır. Sorumluluk, vatanseverlik, adalet, dürüstlük ve saygı gibi değerlerin yoksunluğunun bu olumsuz gelişmeler içerisinde yeri büyüktür. Bu nedendir ki bilginin değerlerle birlikte verilmesi hem bilişsel alanı hem duyuşsal alanı destekleyecektir. Bu denli önemli olan değerlerimizin, öğretmenlere yol göstermesi bakımından, öğretim sürecinin her aşamasında öğretim yöntem ve tekniklerinin planlı olarak sunulması çıktı olarak dönecektir.

1.4. Varsayımlar

Araştırma, aşağıdaki sayıtlılar doğrultusunda yürütülmüştür.

- ✓ Odak grup görüşmelerinde öğrencilerin cevapları doğru ve içten olarak yanıtladıkları varsayılmıştır
- ✓ Süreç sonunda uygulanan veli görüşme formlarını velilerin doğru ve içten doldurdıkları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma sınırlılıklarını şunlar oluşturmaktadır:

Bu araştırma 2018-2019 eğitim-öğretim yılı birinci yarıyılında Ankara’da bulunan bir özel okulunun 2/A şubesindeki 24 öğrenciden elde edilen verilerle sınırlıdır.

Değerler, Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda yer alan “kök değerler” ile sınırlıdır.

Sunulan içerik açısından araştırma hayat bilgisi dersi “Evimizde Hayat” ünitesi kapsamında gerçekleştirilen etkinlik uygulamaları ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Değer: İnsana özgü olanakları insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran olanakları başka bir deyişle insana özgü bütün etkinlikleri insansal etkinlikler olarak amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktır (Bahçe, 2010, s. 16)

Değerler Eğitimi: Değerler eğitimi insana özgü durum ve şartlar, taşıdığı temel nitelikler ve insanları diğer canlılardan ayıran özellikler doğrultusunda gelişimine katkı sağlamaktır (Yılmaz ve Yılmaz, 2017, s. 738).

Örnek Olay İncelemesi: Örnek olay yöntemi, günlük yaşamda karşılaşılan ya da karşılaşma ihtimali bulunan durumları öğrenme ortamına katarak kişilerin bu problem durumlar üzerine düşünmesini, çözümler üretmesini ve kendi yaşamında karşılaştığı problem durumlara bu çözümleri aktararak bireyin hayata uyumunu kolaylaştırma amacı ile kullanılan yöntemdir (Özkan, 2010, s. 24).

1.7. Kısaltmalar

YDEP: Yaşayan Değerler Eğitim Programı

ÖODÖ: Örnek Olaya Dayalı Öğrenme

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırma konusuna ilişkin alanyazın taranarak kavramsal/kumsal çerçeve hakkında bilgi verilmektedir. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve programda değerler eğitiminin gelişimi sunulmuştur. Değerler ve değerler eğitimi açıklanmıştır. Örnek olay yöntemi ve yöntemin uygulanışı üzerine bilgiler sunulmuştur.

2.1. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları

İlkokul eğitimi, kişi, toplum ve doğa üçgeninde, temel bilgileri edinmiş, olumlu tutum, beceri ve değerleri özümsemiş bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaca hizmet eden en önemli bileşenlerden biri hayat bilgisi dersi görülebilir. Hayat Bilgisi dersi içeriği ve felsefesi ile diğer derslerden farklılık göstermektedir (Çaycı, 2018, s. 76).

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ile Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Programın temel amacı, temel yaşam becerilerine malik, kendi benliğinin farkında, sağlıklı ve güvenli bir hayat sürdüren, içinde yaşadığı toplumun değerlerini içselleştiren, doğaya ve çevreye sorumluluk duyan, sorgulayan ve ülkesine sevgi duyan bireyler yetiştirmektir (MEB, 2018, s. 8).

Hayat bilgisi dersi, öğrencinin okul öncesinde edindiği deneyimleri okulda öğrendiği bilgilerle ilişkilendirme olanağı sağlayan bir derstir. Bu dersle öğrenci, bireysel farklılıkları tanımakta ve öğrenme ortamında bu özelliklerden ne şekilde yararlanabileceğini deneyimlemektedir (Bektaş, 2007, s. 10). İlköğretim kademesinde önemli yer tutan hayat bilgisi dersinin hedeflerini gerçekleştirebilmesi öğrencinin ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanmış öğretim programına bağlıdır (Uğur, 2006, s. 3).

Öğretim programları olumlu davranış değişikliğine neden olma amacı taşımaktadırlar. 2005 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı incelendiğinde değişiklikler olduğu görülmektedir. 2005 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı ile beraber yapılandırmacı (oluşturmacı) öğrenme yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşımla öğretmenler bilgi aktaran değil rehberlik eden olarak görülmüştür. Tay ve Baş (2015, s. 364), 2005 Hayat Bilgisi Öğretim Programı ile beraber hedef davranış olarak geçen ifade kazanım olarak değişmiştir. Bu değişimin nedeni yapılandırmacı yaklaşım görülebilir.

2005 Hayat Bilgisi Öğretim Programı ile beraber değerlerin programda doğrudan yer aldığı ve 2005 yılından önce değerlerin örtük olarak programlarda yer bulunduğu görülmektedir (Avcı ve Kayabaşı, 2018, s. 30). 2005 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda değerler, öğrenci gelişimi ile ilişkilendirilerek verilmiştir. Programda, Hayat bilgisi dersi müfredatı öğrencilerin özsaygı, özgüven, toplumsallık, sabır, hoşgörü, sevgi, saygı, barış, yardımseverlik, doğruluk, dürüstlük, adalet, yeniliğe açıklık, vatanseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme gibi kişisel nitelikleri ve değerlerinin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

2009 yılı hayat bilgisi dersi programının amacı, öğrencilerin temel yaşam becerileri kazanmalarına ve olumlu kişisel nitelikler edinmelerine katkı sağlamak olarak ifade edilmiştir (MEB, 2009, s. 14). Program öğelerini gösteren 2 numaralı tabloda kişisel nitelikler, öğrenme ve öğretme sürecinde becerilerin yanında öğrencilere kazandırılması hedeflenen olumlu değerler olarak tanımlanmıştır (MEB, 2009, s. 13). Kazandırılması hedeflenen kişisel nitelikler program içerisinde kazanımlarla eşleştirilmiş ve etkinlik örnekleri verilmiştir.

MEB (2009, s. 15) Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda, kişisel nitelikler başlı altında öz saygı, özgüven, toplumsallık, sabır, hoşgörü, sevgi, saygı, barış, yardımseverlik doğruluk, dürüstlük, adalet, yeniliğe açıklık, vatanseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme değerleri verilmiştir. MEB (2009, s. 33) Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda kişisel nitelikler başlığı altında her değer açıklanarak değerlerin özellikleri sıralanmıştır.

2015 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda, "Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Beceri ve Değerleri" başlığı altında değerler tablo olarak sunulmuştur. 2015 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda, adalet, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, doğa sevgisi, doğruluk, dürüstlük, estetik, güven, hoşgörü, merhamet, misafirperverlik, öz güven, paylaşma, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımlaşma olarak değerler tablo ile sunulmuştur (MEB, 2015, s. 2).

2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programı amaçları incelendiğinde sevgi, duyarlılık, milli-manevi ve insani değerlere önem verme, temizlik, sorumluluk ve bilimsellik değerleri tespit edilmiştir. Program amaçlarında değerlerin daha genel ifadelerle yer aldığı görülmüştür (Avcı ve Kayabaşı, 2018, s. 38)

Değerler eğitimi MEB 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda, "Öğretim Programı'nda Değerler Eğitimi" başlığı olarak yer bulmuştur. Değerler eğitimin amacını, öğrencilerin sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik geliştirmeleri olarak ifade edilmiştir. Değerlerin, derslerin doğasına uygun şekilde kazanımlar içerisinde öğrencilere

hissettirilerek ve yaşantısal hale getirilerek örtük şekilde kazandırılması öngörülmüştür (MEB, 2017, s. 7).

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda dersin doğasına ve kazanımlara uygun olarak kazandırılması hedeflenen değerler: Adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, doğruluk, dostluk, dürüstlük, estetik, güven, merhamet, misafirperverlik, paylaşma, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, vefa, yardımseverlik olarak sunulmuştur (MEB, 2017, s. 7).

2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda değerlerimiz, “Öğretim Programları Perspektifi” başlığı altında “Değerlerimiz” alt başlığı olarak sunulmuştur. MEB (2018, s. 4) eğitim sistemimizin amacı değerlerimiz ve yetkinliklerimiz ile özdeşleşmiş bilgi, beceri, olumlu tutum ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bu bilgi, beceri ve davranışlar kazanımlar yolu ile öğrencilere kazandırılmaya çalışılırken değerler ve yetkinlikler edinilen bilgi ve becerilerin bütünlüğünü sağlayan köprü görevi görmektedirler.

2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda, diğer programlardan farklı olarak değerler içerisinde on kök değer ayrımı yapılmıştır. Öğretim programında yer alan kök değerler: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik (MEB, 2018, s. 7).

2.2. Değer ve Değerler Eğitimi

Değerler, birbirinden farklı durumlarda kişi için ölçüttür. Kişinin zihninde bulunan bu ölçüt ile sosyal yaşantısında karşılaştığı durumlarda durumu süzgeçten geçirmesine, karar almasına ve davranışı göstermesine olanak sağlar. Bu ölçüt yaptığımız davranışlara ve aldığımız kararlara anlam katarak dayanak sağlar. Bireyin hayatı yaşama biçimine ve geleceğini ne şekilde planlayacağına değerler ile karar verir (Balcı, 2008, s. 2).

Bir toplumu tanımak için değerlerini tanımak önemlidir. Çünkü toplumun kültürünü oluşturan önemli etmenlerden biri değerleridir. Bu doğrultuda toplumu oluşturan kişileri tanımak, gösterdiği davranışları ve sahip oldukları düşünceleri anlamak için kişilerin savunduğu değerler bilinmelidir (Kaplan, 2014, s. 1). Değer bir kavram ya da inanç olabilir. Değerler istendik davranış ve durumları konu alır ve önem sırası kişiye göre değişmektedir (Schwartz, 1992, s. 4).

Değerlerin bir genel bir ifade ile anlatmak gerekirse bireyin doğru ve yanlış ayırt etmesine, karşılaştığı durumlar karşısında uygun bulduğu bir davranışa karar vermesine, karakterini oluşturmaya, sosyal hayattaki yerine etki eden olgulardır (Aladağ ve Kuzgun, 2015, s. 165).

Değerler taşıdıkları anlamlara göre birbirinden ayrı görünse de aralarında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Sosyal hayat içerisinde meydana gelen bir değişim, değerleri de etkileyebilmektedir. Değerler toplumsal hayattan etkilenebilmekte ve zamanla değişebilmektedir (Çopur, 2018, s. 9).

Toplumlar, kendi yaşantıları doğrultusunda değerler benimsemektedirler. Toplumdan topluma değişen değerler olmakla birlikte değerlerin taşıdığı ortak özellikler bulunmaktadır. Değerlerin özelliklerini Fichter (2006) şöyle sıralamaktadır (Akt., Yazıcı, 2014, s. 212):

- *Değerler paylaşırlar*; toplumdaki kişilerin çoğunluğu değerler üzerinde ortak düşüncede buluşmaktadır. Değerler toplum içerisinde kişiden kişiye göre değişmemektedir.
- *Değerler ciddiye alınırlar*; değerler toplumda yaşayan kişiler için toplum huzurunun bir parçası olarak görülmektedir.
- *Değerler coşkularla birlikte bulunur*; değerler toplum duygularını harekete geçirir. Kişiler bu değerler için fedakârlık gösterir, mücadele verirler.
- *Değerler soyutlanırlar*; değerler toplumda yaşayan bireyler için ortak payda ve uzlaş gerektiren kıymetler olduğu için diğer değerlerden soyutlanabilmektedir.
- *Değerler toplumsaldır*; değerler toplumun çoğunluğunun ortak tutum ve düşünce biçimlerinden oluşmaktadır. Değerler bu yönüyle toplumsal baskı özelliğine sahiptir.
- *Sosyal değerler sürekli*; değerler toplumda üstlendikleri görevler sebebi ile kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Değerlerin toplum içerisinde aktarımı aile, okul, iş alanları ve çeşitli iletişim araçları ile sağlanmaktadır.
- *Değerler dil ve sembollerle aktarılır*; değerlerin aktarımında konuşulan dil ve semboller önemli bir role sahiptir.
- *Değerler değişime açıktır*; Felsefede, değerlerin değişkenliği ve mutlaklığı önemli bir tartışma konusu olmuştur. Değerlerin süreç içerisinde değişmediğini savunan görüşe karşılık toplumdan topluma, çağdan çağa değişen değer yargılarını örnek göstererek değişmeyen değer olmadığını savunmaktadır.

Değer özelliklerini Schwartz ve Bilsky (1987) ise aşağıdaki gibi sıralamaktadır (Akt., Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000, s. 60):

- *Değerler inançlardır.* Değerler tümüyle nesnel gerçekliklerden oluşmamaktadır. Etkinlik gösterdiklerinde duygular ile bütünleşirler. Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.
- *Değerler, bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik) ilişkilidirler.* Değerler kişilerin hedefleri doğrultusunda gösterdikleri davranışlarla ilişkilidirler.
- *Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedirler.* Değerler bireyin belirlediği davranış biçimleri ve durumlar ile sınırlı değildir. Değerler bireyin koşul ve seçimlerine bağlı kalmaksızın tüm durumlarda geçerlidir.
- *Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.* Değerler, kişilere yol gösterici standartlar olarak görev üstlenmektedirler.
- *Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar.* Toplumların kendi kültürel özellikleri değer önceliklerinin belirlenmesinde etkilidir. Önceliklerine göre belirlenmiş değerler bir değer sıralaması meydana getirebilmektedir.
- *Değerler değişime açık yapılardır.* Zaman, toplumların ihtiyaç ve beklentilerinde farklılık meydana getirebilmektedir. Zamanla oluşan toplum ihtiyaçlarını karşılamak için değerler ve değer öncelikleri değişiklikler gösterebilmektedirler.

Rokeach'a göre değer özellikleri aşağıdaki gibidir (Akt., Dilmaç ve Bircan, 2015, s. 295):

- Değerler sosyal konu içerisinde bireyi tutum geliştirmeye yöneltir.
- İnanç ya da politik alanlarda birini diğerine seçme sürecinde etkilidir.
- Bireyin kendini ifade etme biçimine tesir eder.
- Kişilere eleştirilerinde dayanak ve ölçüt görevi görür.
- Bireyler arasında yetkinlik ya da ahlaklılık karşılaştırmasına zemin oluşturur.
- Kişileri inandırma ve tesir etme gücüne sahiptir.
- Toplumca kabul görülen davranışların belirlenmesinde ve sıralanmasında ölçüt görevi görür.

Değerlere yönelik farklı birçok sınıflandırma yapılması birey ve toplumların profillerini ortaya koymak adına yarar sağlamaktadır. Farklı sınıflandırmalar ile değerler eğitiminde yapılacak olan çalışmalara alternatif oluşturması bakımından önem teşkil etmektedir (Aslan ve Acat, 2012, s. 1462). Değerlerin anlamına ve içeriğine göre sınıflandırmalar yapılmaktadır. Edward Spranger 1928 yılında değerleri “Sosyal”, “Teorik”, “Ekonomik”, “Politik”, “Dini”, “Estetik” olarak altı temel değer içerisinde sınıflandırma yapmıştır. Bu değere sahip kişi özellikleri ile verilen değerler aşağıda verilmiştir (Spranger, 2001; Akt., Atabay, 2014, s. 7-11):

Sosyal Değerler: Sosyal değerler temelinde sevgi barındırır. Bu değer kişilerin kendi arzu ve istekleri ile bireysellikten uzaklaşarak hatta ödün vererek diğer kişilere sevgi kapılarını açmasını temel alır. Bu değere sahip olan kişiler kötülük barındıran kişi özelliklerinden rahatsızlık duyarlar. Sosyal değerler; teorik değer, ekonomik değer, politik değer ve estetik değer ile çatışma içerisindedir. Buna karşın sosyal değerler dini değerler ile güçlü bir bağa sahiptir.

Teorik Değer: Teorik değer mantığı ve nesnel gerçekliği kabul eder, saf duygusallığa karşıdır. Mantık ya da nesnel gerçekliğin dışında kalan duygu ve düşünceler önemsizdir. Mantıksal bir çerçevede olay ve durumları açıklamak, formüle etmek isterler. Bu değeri benimseyen kişiler doğru ya da yanlış yargısını temel almaktadırlar. Sosyal değerlerin aksine bireysellikten yana tavır alırlar.

Ekonomik Değerler: Ekonomik değerler yaşamın devamlılığı için ihtiyaçların karşılanmasını savunur. Kişi, yaşamına katkı sağlayan maddi değerleri yüceltir. İhtiyaçlarını fayda sağlayıp sağlamadığına göre sınıflandırmaktadır. Bu değere sahip kişi üretici ve tüketici olarak her iki şekilde de görülebilir. Kişi, ihtiyaç ve yararına göre tutumunu belirler. Ekonomik değere sahip kişiler teorik değerde olduğu gibi bireyseldir.

Politik Değer: Politik değer temelini güçten alır. Bilgi bir güç aracıdır. Bu değeri benimseyen kişi için diğer insanlar amaçları yolunda gereksinim duydukları birer araçtır. Politik değere sahip kişi davranışlarında diğer insanları yönetme isteği görülür. Sosyal değerlerde sevgi yüceltilmekte iken politik değerde güç yüceltilir.

Dini Değer: Yaşamın her alanında dinin etkisinin olduğunu savunan değerdir. Bu değere sahip kişiler dinsel mutluluğun öncelikli olduğuna inanmaktadırlar. Davranışlara yön veren, tercihleri belirleyen kader inancına sahiptirler. Sosyal değerde olduğu gibi sevgiyi yüceltmektedirler. Zor durumda olan kişileri o durumdan kurtarmak gibi sevgiye dayanan tutum ve davranışları ön planda tutmaktadırlar.

Estetik Değer: Kişiyi ve nesneye sağladığı katkı üzerinde durmaktadır. Bu değere sahip kişiler estetik değerinin getirdiği güzellik kavramını vurgulamaktadırlar. Bu değeri benimseyen kişiler kendilerini ön planda tutma eğilimindedirler. Sosyal değer karşısında bireyselliği yücelttiği görülmektedir.

Kirschenbaum (2000), Bolay (2007), Hökelekli ve Gündüz'e (2007) göre topluma etkisi büyük olan değerlerin kazandırılması için çocuklar çok kritik bir noktadadırlar. Özellikle çocuklara değerlerin kazandırılması gerekmektedir. Bu süreçte ailenin, okulun ve çevrenin tutumu çok etkilidir. Ailede çocuğa kazandırılmış olan değerler okul sürecinde de devam edilen ve değerlerin pekiştirildiği alanlardır. Çocukların değerleri anlamlandırma sürecinde, değerleri yaşantısının bir parçası haline getirmesi ve günlük hayatta karşılığını görmesi önemli katkılar sağlayacaktır. Değeri hayatında gören ve uygulayan bireyin bu değeri benimsemesi daha kolay olacaktır (Akt., Tahiroğlu ve Aktepe, 2016, s. 312).

Ebeveynlerin çocuklara yaptığı telkinler ya da davranışları ile rol model olmaları ailede başlayan bir değer eğitimidir. Çocuk ilk önce değer eğitimi ebeveynleri yoluyla almış olur. Bu değerler toplumu oluşturan kuralları, ilişkileri içermektedir. Bu değerler ışığında bireyler karar almakta ve davranış göstermektedirler. Toplumdan topluma değişen değerler kişiden kişiye aktararak gelecek nesillere aktarılacak istenmektedir. Toplumlar sahip oldukları değerleri koruyup gelecek nesillere aktarmayı öncelikli hedeflerinden saymaktadırlar. Toplumu bu denli ilgilendiren değerler eğitimi okulların da önemle üzerine durduğu bir konu olmuştur. Eğitim kurumları tarafından programlara ve ders içeriklerine eklenerek değer eğitiminin verilmesi amaç yolunda yarar sağlayabilecektir (Boztaş, 2013, s. 11). Çocuklar gün içerisinde en çok anne ve babaları ile vakit geçirmekte ve onlara ait davranışları rol model olarak kabul etmektedirler. Çocuklar, anne ve babalarının gün içerisinde gösterdikleri davranışları olduğu gibi kabul etmekte ve bu davranışları üstün görmektedirler. Çocuklar benimseyip üstün gördükleri bu davranışlara uymaya ve aynı davranışları göstermeye çalışmaktadırlar (Gürses ve Kılavuz, 2016, s. 110)

Değerler eğitiminin gün geçtikçe gerekliliği anlaşılmaktadır, bu sebeple kuramcı ve araştırmacılar değerler eğitiminde etkili olacak yöntem ve stratejiler üretmek için çaba sarf etmektedirler. Ülkemizde ise 2005 yılı itibari ile yürürlüğe giren Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda değerler eğitimi üzerinde durulmuştur. Bu gelişme de dünya çapında önemi üzerinde durulan değerler eğitiminin ülkemizde de aynı hassasiyetin gösterildiğini bize yansıtmaktadır (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016, s. 362).

2005 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda geniş kapsamlı yer bulan değerler İlk Ders Genelgesi'nde de yer edinmiştir. 18. Milli Eğitim Şûrası Kararları ışığında 2010'da yayımlanan İlk Ders Genelgesi ile ülkemizde iyi bir kişiliğe sahip, temel değerlerini bilen çocuklar yetiştirmek ve topluma fayda sağlayacak olan temel değerleri psikolojik, bilişsel ve sosyal gelişimine paralel olacak şekilde edinmeleri için yürürlüğe konmuş ve uygulanmaya başlanmıştır (Er ve Arıcı, 2017, s. 20).

Ülkemizin eğitim sistemine bakıldığında son yıllarda köklü değişimlerin olduğu görülmektedir. Bu değişimlerin temelinde öğrenci merkezli eğitim ve eğitim programları bulunmaktadır. Öğrenci merkezli bu programların ilk pilot uygulaması 2004-2005 eğitim öğretim yılında yapılmış ve ana çalışmaları 2005-2006 eğitim öğretim yılında tüm ülkede uygulanmıştır. Öğrenme yaklaşımı olarak yapılandırmacı yaklaşım kabul edilmiştir (Balcı ve Yelken, 2013, s. 197).

Değerler eğitiminin programlarına bakıldığında dünyada ve ülkemizde eğitim yaşamında birçok değerler eğitimi programının olduğu görülmektedir. Ülkemizde bu programlar ikiye ayrılmaktadır. Bu değerler eğitimi programlarından biri karakter eğitimi diğeri ise yaşayan değerlerdir. Karakter eğitimi, kişinin yaşamı boyunca sürdüreceği temel tutum, karar alma becerisi, değerlerin farkında olma ve kendine uygun değeri oluşturma becerisi kazandırmayı amaçlamaktadır. Karakter eğitimi ile çocuğun ahlaki değerleri edinmesi, gençlik çağına geldiğinde bunları davranışa döken ve dökmek için çaba göstermesi, doğru işler yapması ve hayatının amacını oluşturmaya yine amaçlar arasındadır. Yaşayan değerler eğitimi, Yaşayan Değerler Eğitim Programı (YDEP) adıyla 1995 yılında Birleşmiş Milletlerin 50. Yıl dönümü kutlamaları sebebiyle Brahma Kumaris tarafından hazırlanmış ve uygulanmış bir projedir (Yılmaz ve Yılmaz, 2017, s. 739).

Değer kavramı, başka kavramlarla karıştırılabilmektedir. Bu kavramlar değer kavramına yakın olsa da farklılıklar göstermektedir. Değer kavramı, etik, inanç, tutum, norm ve ihtiyaç gibi kavramlara yakın olsa da aynı değildir. Barındığı birçok özelliği ile farklılık göstermektedir (Bahçe, 2010, s. 17).

Bireyler için değer, bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ölçüt ile davranışlar göstermekte ve tutumlar geliştirmektedirler. Bu tutum ve davranışlar toplumun değerlerini oluşturmaktadırlar. Bireyler karar alma süreçlerinde bu değerleri ölçüt olarak kabul etmekte iyi, doğru, kabul edilir, yararlı gibi yargılarla karar almaktadırlar. Çünkü değerler, her şeyi değer çerçevesinde süzerek karar vermeye ve karşılaştırmaya olanak sağlarlar (Yetim, 2015, s. 15).

Demirel'e (2009) göre, değer eğitimi okullarda planlı öğrenme etkinlikleri ile gerçekleştirilebilirken, okulda ve sınıfta yaratılan kültürel ortam ile öğretmenlerin neyi iyi, neyi kötü olarak tanımladıkları öğrenciler için örtük değer eğitimi oluşturmaktadır (Akt., Balcı ve Yelken, 2013, s. 196)

Hızla gelişen teknoloji, değişen toplum yapısı ve çağın beraberinde getirdiği sorunlar değer öğretiminin önemi artmaktadır. Toplumlar için önemli yer tutan değerlerin ne şekilde öğretileceği üzerine literatürde birbirinden farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlardan yaygın olarak kullanılan dört yaklaşım: Değer telkini, değer açıklama, değer analizi ve ahlaki muhakemedir (Özyurt, 2015, s. 14).

Değer Analizi: Bu yaklaşım, bireylerin herhangi bir durum veya olay karşısında mantıksal düşünme ilkelerini kullanarak harekete geçme becerisi kazanmalarını amaçlar. *Dürüstlük, cömertlik ve yardımseverlik* gibi değerler arasındaki bağlar örnek olay ve durumlar üzerinden analiz edilerek öncelikli doğru davranışın hangisi olduğu öğrenilmektedir (Özyurt, 2015, s. 16). Değer analizi yaklaşımı günlük yaşantıda karşılan ya da yapay bir problem durum ile karşılaşıldığında uygulanan bir yaklaşımdır (Akbaş, 2004, s. 102). Dilmaç (2007, s. 40), bu yaklaşımda öğrenciler değerleri kendi seçim ve mantıksal sorgulamaları doğrultusunda belirlemektedirler.

Değer Telkin Etme: 1970 yılında Blanchette ve diğerleri tarafından geliştirilen bu yaklaşımda, öğrencilere değer aşılansarak bunların içselleştirilmesi ve sahip olduğu değerlerin geliştirilmesi amaçlanır. Değer telkin etme yaklaşımda değerler açıkça anlatılmakta ve öğrencilerin değerleri içselleştirmeleri için hikâyeler biyografiler ve filmler teşvik etme amacıyla kullanılmaktadır (İşcan, 2014, s. 1206). Bu yöntem ile tarihi ya da kurgusal hikâyeler yoluyla bireye kazanması istenilen değerler telkin edilir ve bireylerin kendi davranışları üzerine ahlaki sorumluluklarını düşünmelerini sağlar (Akbaş, 2004, s. 97).

Değer Açıklamak: Değer açıklama yaklaşımda bireyler seçim, ödüllendirme ve harekete geçme basamaklarını izlemektedirler. Değer açıklama yaklaşımda amaç, bireylerin bu basamakları kullanarak kendi yaşantılarından yola çıkarak değerleri özümsemeleridir. İzlenen basamaklar ile bireylerden değer ve değer gerektirdiği davranışların farkına varmaları beklenmektedir (Akbaş, 2004, s. 99).

Ahlaki Muhakeme: Ahlaki muhakeme yaklaşımda öğretmen amacı doğrultusunda etkin hikâyeleri öğrenme ortamında öğrencilere sunmaktadır. Bu hikâyelerde ahlaki ikilemlerin bulunduğu örnekler bulunmaktadır. Örnek olaylar üzerinde öğrencilerin düşünmesi sağlanarak sorular yöneltmekte ve öğrencilerden empati yaparak en uygun

davranışı belirlemeleri istenmektedir (Bolat, 2016, s. 344). Bu yaklaşımda amaç, kişiye davranışlarına yön verecek olan ahlaki ilkeler geliştirmesine katkı sağlamaktır (Akbaş, 2004, s. 101).

Değerler eğitimi yaklaşımları incelendiğinde tüm yaklaşımlarda örnek olay yönteminin kullanılmasının değer öğretimine katkı sağladığı ve önerildiği görülmektedir. Araştırma sürecinde değer eğitimi yaklaşımları doğrultusunda örnek olay yöntemi kullanılmıştır.

2.3. Örnek Olay Yöntemi

Örnek Olaya Dayalı Öğrenme Yöntemi (ÖODÖ), öğrencilerin günlük yaşamlarında karşılaşılabilecekleri sorun ya da olayları sınıf içerisinde örnek olaylarla deneyimlenmesini sağlamaktır. Bu sayede öğrenciler o durum ve olaylarla sorgulama, yorum yapma ve iletişim becerileri kazanmakta, sürece katılarak öğrenmeyi gerçekleştirmektedir (Demircioğlu, 2014, s. 4). Örnek olay yöntemi ezbere dayalı olmayan, öğrenciyi merkeze alan, öğrencinin bilişsel, sosyal ve duygusal açıdan gelişmesine katkı sağlayan, analitik düşünerek değerlendirme yapmasını sağlayan bir eğitim yöntemidir (Çifçi, 2015, s. 189). Başka bir deyiş ile örnek olay yöntemi, öğrencilerin gündelik hayatlarında karşılaşılabileceği olay ya da durumlardan yola çıkarak bu problem durumlara çözüm yolları getirmelerini ve yaratıcı fikirler ortaya koymalarını sağlamaktadır. Örnek olay yönteminden yola çıkılarak sürdürülen ders içi etkinliklerde öğrenciler grup çalışmaları ile sosyalleşebilmektedir (Ütkür, 2016, s. 5).

Örnek olaya dayalı öğretim yöntemi öğrencileri doğrudan problem durumu ile karşı karşıya getirerek onları sorun çözmeye becerisine yönlendirmektedir. Böylelikle öğrenci sınıflarda gördüğü bilgileri gerçek hayatla bağdaştırma fırsatı bulurlar. Bilgiler öğrenilebilir, ifade edilebilir fakat özümsemişi, anlamlandırılması farklı bir boyuttur. Örnek olaya dayalı öğrenme yöntemi bu olanağı sağlamaktadır. Öğrencilere farklı kişiler ile bir araya gelme ve olaylara farklı açılardan bakma fırsatı sunarak kalıcı öğrenme olanağı sağlamaktadır. Örnek olayla günlük hayatlarında karşılarına çıkabilecek problemlere karşı çözüm ürettikleri için gerçek hayatlarında bu hataları öncesinde fark edebilirler. Böylelikle hatalar önceden engellenmiş olabilmektedir (Aydemir, 2010, s. 25).

Örnek olaya dayalı öğrenme yöntemi öğrencinin ileriki zamanlarda yaşayacağı problem ya da durumlara en fazla yakın olan bir yöntemdir. Bu yöntemde olası bir problem sınıfa getirilir, öğrencileri kendi geçmiş yaşantıları, o konu üzerine sahip

oldukları bilgiler gibi etmenlerden yola çıkarak çözüm üretilmesi hedeflenir. Öğrenciler bu aşamada sadece soruna çözüm üretmekle kalmaz bununla beraber birçok beceriyi de edinme olanağına sahip olurlar (Adalı, 2005, s. 45).

Örnek olaylara ilişkin alanyazına bakıldığında bu konuda çeşitli sınıflandırmalar yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda “Sönmez’in (1994) yaptığı sınıflama temel alınarak örnek olay; genel biçim ve sunuş biçimi olarak ele alınmıştır” (Turan ve Ulusoy, 2016, s. 328):

1. Genel biçim olarak örnek olay çeşitleri:

- Tüm metin
- Kısaltılmış örnek olay
- Düzensiz örnek olay
- Eksik metin
- Etkileşim durumu
- Birbirini izleyen örnek olaylar

2. Sunuş biçimi olarak örnek olay çeşitleri:

- Yazılı olarak sunma
- Sözlü
- Film
- Dramatize etme
- Resim
- Slaytla

Örnek olaya dayalı öğretim süreçleri çeşitli şekillerde planlanıp uygulanabilmektedir. Demircioğlu (2014, s. 6), örnek olay sadece öğretmenler tarafından üretilen problem durumlar değildir. Sınıfta öğrencilere sunulan örnek olay bazen doğrudan günlük hayattan alınabilir. Bunun için gazeteler, bilimsel dokümanlar, kütüphane kaynakları, dijital yayınlar, kaynağını gerçek hayattan alan filmler, videolar ve gerçek hayatta yaşanmış olaylardan yararlanılabilir.

Öğretim süreçlerinde, gündelik yaşamı eğitim sürecine aktarmakta en etkili yöntemlerden biri olarak örnek olay yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntem planlı bir şekilde uygulandığında, öğrencilere gündelik yaşantılarında olası bir problem durumda ne şekilde davranacağına ve ne tür çözüm yolları üreteceğine yönelik beceriler katmaktadır (Boztaş, 2013, s. 27).

Öğrencilerin problem durumları tanıma ve çözüm üretme becerilerine katkı sağlayan örnek olaya dayalı öğrenme yönteminin dört basamağı bulunmaktadır (Durukan, 2012, s. 403):

Problemın Tespiti: Bu öğrenme yönteminde öncelikle ders içeriğine uygun olarak günlük yaşantıda yaşanmış ya da yaşanması muhtemel bir problem durum seçilir.

Problem Duruma Neden Olan/ Olabilecek Etkenlerin Belirlenmesi: Problem durumun belirlenip çözüm yollarının geliştirilmesi için problem durumu ortaya çıkarak etkenler belirlenmelidir

Senaryonun Oluşturulması: Örnek olayı oluşturan senaryo gerçek bir olay, bireysel görüşmeden elde edilmiş soru, kişisel bir deneyimden elde edilmiş olabilir. Örnek olay bir sorun ya da çelişkili bir durum içermelidir.

Problemın Çözümüne Yönelik Önerilerin Getirilmesi: Problem duruma çözüm önerilerinin getirilmelidir.

Mostert (2007, s. 436), örnek olay yönteminin uygulama aşamasını üç başlık altında aktarmıştır:

Hazırlık Aşaması: Hazırlık aşamasında öğrencilere yeteri kadar süre verilerek örnek olay üzerine çalışmaları beklenir. Problem durum üzerine düşünülerek çözüm yolları üretilmektedir. Örnek olay sürecinin başlangıcında sunulan sorular var ise bunlar tartışma aşaması başlanmadan önce yanıtlanmalıdır.

Tartışma Aşaması: Problem durum öğrenciler tarafından tartışılır. Tartışma, öğretmenin belirlediği öğretim hedefleri bağlamında ortaya çıkan sorunlara ve çözümlere uygun olarak çerçevelenir.

Analiz Aşaması: Öğrenciler, sınıf içi ya da sonrasında yapılan tartışmaların ardından, bireysel ya da grup olarak topladıkları içgörü, gözlem ve çözümlerin yazılı analizlerini ortaya koyarlar.

Alacapınar (2008, s. 17) çalışmasında örnek olaya dayalı öğrenme yönteminde kullanılan teknikleri aşağıdaki gibi belirtmektedir (Akt., Ersoy, 2014, s. 21-23):

Çalıştay: Çalışma, grubun seçtiği bir yönetici ya da öğretmen rehberliğinde planlanarak grup üyelerine sunulmaktadır. Grup üyeleri konunun ne şekilde işleneceğine, yöntem ve tekniklere beraber karar vermektedir. Öğretmen rehberliğinde özgürce çözümler üretilerek grup üyelerine sunulmaktadır.

Beyin Fırtınası: Grup üyelerinin eleştiri kaygısı olmadan fikirlerini özgürce söyleyebildikleri grup tartışma tekniğidir. Kısa sürede birçok fikrin ortaya çıkmasına olanak sağlar. Ortaya çıkan fikirler listelenir ve yararlanılacak olan fikirler seçilir.

Problem Çözme: Bu teknikte bilimsel araştırma süreçleri takip edilir. İlk olarak problem belirlenir. İkinci olarak problemin çözümünde yararlanılabilecek kaynaklar taranır. Üçüncü olarak problemin çözümü için öneriler geliştirilir. Dördüncü olarak probleme uygun veri toplama araçları belirlenir, veriler toplanır ve organize edilir. Beşinci olarak Öneriler ön teste tabi tutulur. Son aşamada ise çözüme ulaşılır.

Karar Verme: Toplumsal problemlerin çözümünde kullanılır. Bu teknikte süreç basamaklar şeklinde yürütülür. İlk olarak problemin farkına varılır. Ardından problemin ne olduğuna karar verilir. Daha sonra problemin çözümüne ilişkin seçenekler belirlenir ve her seçenek değerlendirilir. Ardından plan uygulanır. Son olarak sonuçlar değerlendirilir.

Kubaşık Öğrenme: Bu öğrenme tekniğinde öğrenciler iyi ile altı kişilik gruplara ayrılmaktadır. Her grup düzeyinde her öğrencinin görev alması sağlanmaktadır. Öncelikle konu saptanır ve kubaşık planlama yapılır. Ardından çalışmaya başlanır, analiz ve sentez işlemleri gerçekleştirilir. Sonra bilgi sınıfa sunulur. Son olarak değerlendirilir.

Drama: Öğrencinin doğaçlama, rol yapma ve tiyatro tekniklerinin kullanarak bir oyun ya da yaşantıyı oyunsu teknikler ile canlandırmasıdır. Örnek olayların drama ile bir araya getirilmesi öğrencinin günlük yaşantıda karşılaşılabileceği olayların sınıf ortamında canlandırılmasını sağlar.

Diyalog: İki ya da daha fazla kişi arasında geçen konuşmalara diyalog denilmektedir. Diyalogların öğrencilerin üzerinde olumlu etkilere sahip olduğu saptanmıştır. Bu sebeple ders sürecinde konuların diyaloglar üzerinden aktarılması çelişme ve sorgulama yaşamlarına olanak sağlayacaktır.

Konuşma Halkası: Duyuşsal alana etki eden bu yöntemde empati esas alınmaktadır. Kişilerin hikâye gibi anlatılan örnek olayda kendilerinin kahramanların yerine koyarak çözüm üretmeleri istenmektedir.

2.4. İlgili Araştırmalar

Cice ve Özgan (2017, s. 101), “Değerler Eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi Ve Geliştirilmesine İlişkin Okul Çalışma Ekibinin Görüşleri” isimli çalışmasında ortaöğretim kurumlarında yapılan değerler eğitimi incelemiş ve okul çalışma ekibinin görüşleri doğrultusunda değerler eğitiminin geliştirilmesini amaçlamıştır. Araştırma 2015-2016 eğitim öğretim yılında, Gaziantep ilindeki bir ortaöğretim kurumunda gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, değerler eğitimi değerler eğitimi kapsamında okullarda farklı türde hazırlanan etkinliklerin ortak bir

program doğrultusunda verilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Çalışma katılımcılarının büyük çoğunluğu okulda gerçekleştirilen uygulamaları yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir.

Gürhan ve Çiftçi (2017, s. 230), “İlkokullarda Uygulanan Değerler Eğitimi Uygulamalarının Yönetici ve Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” isimli araştırmalarında değerleri eğitimi uygulamalarının sınıf öğretmenleri ve okul yöneticileri görüşlerine göre incelemişlerdir. Araştırma, 2015-2016 eğitim öğretim yılında Konya İli Selçuklu ilçesinde yer alan otuz beş ilkokulda görev yapan otuz beş yönetici ile yüz sınıf öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda SEDEP (Selçuklu Değerler Eğitimi Projesi) ile öğrencilerin değer farkındalığı oluşturduğu, öğrenci davranışlarında olumlu değişimler meydana geldiği ve hoşgörü, cömertlik, saygı, sevgi, yardımlaşma, sabır, sorumluluk, temizlik gibi değerleri etkinlikler vasıtasıyla öğrendikleri ifade edilmiştir.

Ateş (2017, s. 41), “Türkiye’de Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğrencilere Kazandırılması İstenen Olumlu Özellikler Üzerindeki Etkisi” adlı çalışmasında ilkokul, ortaokul ve liselerde değerler eğitimi almanın öğrenciler üzerinde etkisinin inceleneceği yedi tez belirlenmiştir. Tezlerde yer alan yirmi bir deneysel çalışma meta analize dâhil edilmiştir. Araştırma ile Türkiye’de değerler eğitimi uygulamalarından başarılı sonuçlar alındığı sonucu elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, değerler eğitiminin öğrencilere kazandırılmak istenen olumlu özellikler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu, bu etkinin lise ve ortaokulda mükemmel, ilkokulda orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Yıldırım ve Turan (2015, s. 420), “Sınıf Öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki Değerlerin Kazandırılma Sürecine Yönelik Görüşleri” isimli araştırmalarında, sınıf öğretmenlerinin programdaki değerler ve değer kazandırmada kullandıkları yöntemleri, karşılaştıkları güçlükleri, sevgi ve saygı değerlerinin kazandırılmasına yönelik görüşlerini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, değerler eğitiminde öğretmenin bilgi ve becerilerinin yanında rol model alınması sebebi ile davranışlarının da büyük önem taşıdığı belirlenmiştir. Ayrıca, değerlerin kazandırılması sürecinde öğretim programın uygulamaya dönük olmaması, zamanın yeterli olmaması, değerlerin okul dışında yaşantıya aktarılmaması ve değerlerin soyut kavramlar olması ile ilgili öğretmenlerin zorluklar yaşadıkları belirlenmiştir.

İşcan (2014, s. 1205), “Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimindeki Tercihleri” adlı araştırmasında Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı 4. sınıf öğrencilerinin kazandırmayı

amaçladıkları değerin öğretiminde kullandıkları yaklaşım, yöntem ve tekniklerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının çalışmalarında, değer eğitimi yaklaşımlarından telkin etme ve yaklaşımı tam olarak yansıtmaya da değer açıklama/ aydınlığa kavuşturma yaklaşımları tespit edilmiştir.

Meydan (2014, s. 93), “Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme” isimli araştırmasında doküman analizi ile değerler eğitimi yaklaşımları incelenmiştir. Araştırma sonucunda, değerler eğitiminin birey, toplum ve eğitimin kendisi için gerekli olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda ayrıca, uygulamalarda bütüncül yaklaşımların kullanılmasının olumlu sonuçlar meydana getirdiği belirlenmiştir.

Balcı ve Yelken (2013, s. 195), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler ve Değer Eğitimi Uygulamaları Konusunda Öğretmen Görüşleri” isimli araştırmalarında değer ve değeri eğitimi üzerine öğretmen görüşlerini incelemişlerdir. Araştırma, 2006-2007 eğitim öğretim yılında Mersin ilinde yer alan yirmi dört okulda yüz elli iki sınıf ve sosyal bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin en etkili buldukları yöntem örnek olay yöntemi olurken, en az etkili buldukları yöntem ise telkin yöntemi olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucunda ayrıca öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda belirtilen tüm değerlerin önemli olduğunu belirttikleri ve bu değerlerden “adil olma”, “barış”, “dürüstlük” ve “duygu ve düşüncelere saygı” değerlerinin ise önem derecesi açısından ilk sıralarda yer aldığı tespit edilmiştir. Araştırma ile öğretmenlerin değer eğitimine en fazla yer verdikleri dersin sosyal bilgiler, en fazla ilişki kurdukları ara disiplinin rehberlik ve psikolojik danışma olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin değerlerin kazanılmasının orta düzeyde güç olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer sonucu ise, araştırmaya katılan öğretmenlerin değer eğitiminde karşılaşılan sorunların temelinde ilk sırada ailenin sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerini gördükleri belirlenmiştir.

Aran ve Demirel (2013, s. 151), “Dördüncü Ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri” isimli araştırmalarında dördüncü ve beşinci sınıfların sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde yaptıkları değer eğitimi çalışmalarına dair görüşlerini incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2007-2008 eğitim öğretim yılında Ankara ili Çankaya ilçesinde görev yapan yüz iki sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin çoğunluğunun, sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerine yönelik etkinliklerini; telkin, model olma ve değer aydınlatması gibi değer kazandırma

yaklaşımlarını; işbirliğine dayalı öğrenme tekniği ve yaratıcı drama yöntemini; ölçme ve değerlendirme etkinliği olarak ise gözlemi kullandıkları tespit edilmiştir.

Yaşaroğlu (2013, s. 849), “Hayat Bilgisi Dersi Kazanımlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı araştırmasında Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda yer alan kazanımları değerler eğitimi açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda, hayat bilgisi dersi temalarında değerlerle ilgili kazanım sayısının düşük olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda ayrıca tüm kazanımlar içerisinde en fazla “sorumluluk” değerine yer verilirken en az “barış” değerine yer verildiği, on değere ise hiç yer verilmesi tespit edilmiştir.

Yazıcı (2013, s. 1489), “Toplumsal Değişim ve Sosyal Değerler” isimli çalışmasında literatür taraması ile toplumsal değişim ve sosyal değerler tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda her dönemin kendi özelliklerine uygun değerleri ve o değerleri anlama, yorumlama tarzları bulunduğu; değerlerin geleneksel dönemde aşkın/ilahi kaynaklara; modern dönemde dünyevi olana; postmodern dönemde ise insani ve daha fazla bireysel haza odaklanmış arzulara dayandığı belirlenmiştir.

Yiğittir ve Kaymakçı (2012, s. 49), “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Uygulama Kılavuzu’nda Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi” adlı çalışmalarında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Uygulama Kılavuzu’nda bulunan etkinlikleri değerler eğitimi yaklaşımlarına göre incelemiştir. Araştırma sonucunda doksan sekiz etkinlik içerisinde %40.2 değer eğitimi yaklaşımlarının bulunduğu görülmüştür. Değer eğitimi yaklaşımlarından değer açıklama yaklaşımının en çok kullanıldığı ve 7. sınıf düzeyinde en fazla değer etkinliğinin bulunduğu belirlenmiştir.

Bahçe (2010, s. 69-72), “Hayat Bilgisi Öğretiminde Değerlerin Kazandırılma Düzeylerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında değerler eğitimi uygulamalarına yönelik öğretmen görüşlerini incelemiştir. Araştırmada, öğretmenler değer kazandırmada grupla öğretim tekniklerinden en çok drama ve örnek olay yöntemini kullandıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmede Hayat Bilgisi programında kazandırılmak istenen doğruluk dürüstlük adil olma ve bağımsızlık gibi değerlerin kalıcı olması için drama, empati rol model olma yöntemlerini sıklıkla kullanırken poster, şema hazırlama ve gözlem gibi etkinlikleri daha az kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmen görüşlerinde, öğrencilerin toplumsallık, sabır, misafirperverlik ve yardımseverlik gibi değerleri kazandırmada büyük bir oranda çevrenin öneminin büyük olduğunu, öğrencilerin çevrede gördüklerini taklit ettiği

belirlenmiştir. Öğretmenlerin özsaygı, özgüven, hoşgörü, duyarlılık ve yeniliğe açıklık değerlerinin kazandırılmasında aile desteğini önemli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda sevgi, barış, vatanseverlik ve kültürel değerleri koruma ve geliştirme gibi değerlerin kazandırılmasında toplumun değişim ve gelişiminin öğrenciyi etkilediği belirlenmiştir. Araştırma ile öğretmenlerin bilimsellik, çalışkanlık, sorumluluk gibi değerleri kazandırmak amacıyla sınıf içi etkinlikleri sınıf dışı etkinliklere nazaran daha etkili buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, öğretmenlerin değer kazandırmada öğrenci merkezli etkinlikleri kullanmaya özen gösterdikleri belirlenmiştir.

Fidan (2009, s. 1267), “Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri” isimli araştırmasında, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan iki yüz altı öğrencinin değer öğretimine ilişkin görüşlerini almıştır. Öğretmen görüşlerine göre araştırma sonucunda, değerlerin kişiden kişiye değiştiği, değerın günlük hayata aktarılması gerektiği ve medyanın değer eğitiminin etkisini azalttığı belirlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, kullanılan veri toplama araçları, verilerin ne şekilde toplandığı ve toplanılan verilerin analizi için kullanılan tekniklerle ilgili bilgiler sunulmuştur.

3.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, hayat bilgisi dersi kapsamında değer kazandırmaya yönelik örnek olay çalışmaları yapılarak yürütülmüştür. Bu amaçla araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması deseni kullanılmıştır.

Araştırmada eylem araştırması türlerinden özgürleştirici/ geliştirici/ eleştirel eylem araştırması yaklaşımı benimsenmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2016, s. 308) bu yaklaşım ile uygulayıcı yeni bilgi, beceri ve yaşantılar edinmekte aynı zamanda kendi uygulamalarına eleştirel bir bakış açısı ile yaklaşabilmektedir. Bu sayede uygulayıcı yaptığı çalışmaları sorunlara çözüm üretebilme süreci olarak görecektir bununla beraber kendini ve rolünü irdeleyebilecektir. Bunu yaparken uygulamalara da sorgulayıcı bir bakış açısı ile yaklaşacak, uygulama esnasında karşılaşılan problemlere mantıksal açıklamalar getirebilecektir. Uygulayıcı bu yaklaşımda kendi mesleki bilgi ve deneyimlerine katkı sağlama olanağı bulacaktır.

Araştırmacı doğal bir ortamda araştırmayı sürdürürken ortaya çıkan sorunları saptama, sorunlara çözüm yolları geliştirebilme olanağı bulmuştur. Aynı zamanda uygulamaları gerçekleştirirken rolünü ve etkisini sorgulayarak mesleğinde kendisine katkı sağlayacak kazanımlar elde etmiştir.

Eylem araştırmalarında konuyu araştırarak kişi konu ile ilişkili olmalı ve doğrudan durumun içerisinde olmalıdır. Sınıf ortamında gerçekleşen bir durum araştırılıyorsa eğer bu araştırmayı yürüten öğretmen olabilir.

Eylem araştırması araştırılan durumun içinde bulunan, bu durumla doğrudan ilgili bulunan kişiler tarafından yapılır. Örneğin araştırılan durum sınıf ortamında ise, araştırmacı doğrudan öğretmen olabilir. Bu ortamla doğrudan ilgisi olmayan bir araştırmacının eylem araştırması yapması ve araştırmanın amacına ulaşması olasılığı, bu sınıftaki öğretmenin gerçekleştireceği araştırmaya göre çok daha düşüktür. Ancak bu durum eylem araştırmasının bireysel bir çalışma olduğu anlamına gelmez, aksine bir proje

ekibinin ya da grubun, çözüm üretilmesi, bulguların değerlendirilmesi, sonuçların yorumlanması gibi aşamalarda desteğinin alınması araştırmanın daha başarılı olmasını sağlayabilir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013, s. 255).

Eylem araştırmalarında çoğunlukla nitel araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Çünkü nitel araştırmalar esnetilebilir, bir genelleme amacı gütmazler. Araştırma sürecinde araştırılan kişiler kendi doğal ortamları içerisinde gözlemlenmekte, veriler bu ortamlar içerisinde edinilmektedir. Veriler toplanırken gözlem, doküman analizi, grup ve bireysel görüşmeler gibi araçlar kullanılmaktadır. Bu verilerin analiz edilmesinde sonuca bakılarak tek veri toplanması sürecine dönülebilir. Bu da eylem araştırmalarının esnekliğini gösteren bir örnektir. Veri toplama araçlarına bakıldığında uygulayıcının kendisi de bir veri toplama aracı işlevi görmektedir. Uygulayıcının objektif bir şekilde araştırmayı yürüterek kendi algı ve düşüncelerini de araştırmaya dâhil edebilir. Bu sonuçlar genel geçer değildir, genellenemez. Her araştırmanın kendi özgöl koşulları bulunmaktadır, diğer araştırmalarla bire bir aynı sonuçları doğurmaz (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 307).

Johnson (2015, s. 20-23) eylem araştırmasının anahtar özelliklerinden bahsetmiş ve bu anahtar özelliklerin bilinmesinin, bu tür araştırmaların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağını belirtmiştir. Bu özellikler şu şekilde ifade edilmektedir:

- *Eylem araştırması sistematiktir.* Eylem araştırmaları araştırmayı yapan kişinin yöntemsel ve planlı gözlemlerinden oluşur. Veriler bir sistem dâhilinde toplanır, analiz edilir ve okuyucuya sunulur.
- *Bir yanıtla başlamazsınız.* Eylem araştırmaları bir soruya yanıt aranarak başlatılan bir araştırma deseni değildir. Eylem araştırmalarında araştırmacı tarafsız bir gözlemci olarak çalışmayı yürütmekte ve süreci değerlendirmektedir.
- *Bir eylem araştırmasının kesin veya etkili olması için karmaşık veya ayrıntılı olması gerekmez.* Eylem araştırmasının etkililiği kullanılan materyal ya da betimsel açıklamaların çokluğu ile ilgili değildir. İyi planlanmış, anlaşılır açıklamalar getirilmiş ve düzenlenmiş bir eylem araştırması daha çok tercih edilmektedir.
- *Veri toplamaya başlamadan önce araştırmanızı yeterince planlamalısınız.* Eylem araştırmaları sistemi ve programı planlanmış çalışmalardır. Bununla beraber araştırma sürecinde başlangıçtaki planlar sürece göre düzenlenebilmektedir.

- *Eylem araştırması projeleri çeşitli uzunluktadır.* Eylem araştırmalarının uzunlukları çalışmanın sorularına, sorgulama doğasına, araştırma ortamına ve veri toplama değişkenlerinize göre belirlenmektedir.
- *Gözlemler düzenli olmalı fakat uzun olmak zorunda değildir.* Araştırmacının gözlemleri süre olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Bu gözlemlerin tutarlılığa sahip olması ve önceden planlanmış bir program dâhilinde yürütülmesi gerekmektedir.
- *Eylem araştırma projeleri basit ve resmî olmayandan, ayrıntılı ve resmî olana kadar bir aralıkta yer alır.*
- *Eylem araştırması bazen kurama gömüktür.* Soruları, bulguları ve sonuçları var olan bir kuramla ilişkilendirmek araştırmanın anlamlandırılmasında bağlam sağlar. Bu şekilde okuyucu konu ile ilgili farklı kişilerin araştırma bulguları ile okuduğu araştırmanın arasında nasıl bir ilişki kuracağına karar verebilmektedir.
- *Eylem araştırması nicel araştırma değildir.* Bir eylem araştırması projesi deney ve kontrol grubu ile denenceler oluşturmamaktadır. Eylem araştırması sadece anlamayı amaçlamaktadır.
- *Sayısal eylem araştırması projelerinin bulguları sınırlıdır.* Eylem araştırmalarında nicel yöntemlerin kullanıldığında genellemelere varmak için tedbirli olunması gerekmektedir. Bu tedbir, eylem araştırmalarında küçük örneklem büyüklüğü ve hesaba katılmayan çeşitli değişkenlerin olmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırma sürecinde eylem araştırması genel özelliklerinden yola çıkılarak araştırma sistematik bir plan dâhilinde yürütülmüştür. Araştırma, süreç içerisinde tekrar düzenlenmiş ve sürece uygun değişimler sağlanmıştır. Araştırmacı öğretmen süreci tarafsız bir şekilde gözlemlemeye özen göstermiştir. Elde edilen bulgular anlaşılır ifadelerle okuyucuya sunulmaya çalışılmış ve karmaşık betimlemelerden kaçınılmıştır.

3.1.1. Eylem planlarının hazırlanması ve uygulanması

Eylem planlarının hazırlanması: Araştırmacı, araştırma konusunu belirledikten sonra öğrenci gelişim ve değişimlerini doğrudan inceleyebilmesine olanak sağladığı için araştırma desenini eylem araştırması olarak belirlemiştir. Değerler eğitimi konu olacak değerler, on kök değer olarak belirlenerek hayat bilgisi dersi kapsamında yürütülmeye karar verilmiştir. Değerler eğitimi uygulamalarının yapılacağı hayat bilgisi ders kazanımları ile değerler eşleştirilmiştir. Araştırmacı değer gerçekleştirme yaklaşımının

izlendiği ders etkinlik planlarını oluşturulmuş ve oluşturulan ders planları eylem araştırmasına hâkim üç alan uzmanının görüşüne sunulmuş ve alınan dönütler doğrultusunda düzenlenerek son şekli verilmiştir.

Uygulama için gerekli izinlerin alınması: Araştırmacı öğretmen, yürüteceği eylem araştırmasının uygulamalarını yapmak üzere Ankara ili, Çankaya ilçesinde bulunan ve kendisinin de sınıf öğretmeni olarak görev yaptığı bir özel okulu belirlemiştir.

Araştırmanın yapılacağı özel okulun ilkokul müdürü ile görüşülerek araştırma içeriği ve uygulamaları aktarılmış, izin alınmıştır. Ardından araştırmacı öğretmen, müdür tarafından özel okulun eğitim koordinatörüne yönlendirilmiştir. Eğitim koordinatörü ile görüşülerek eylem araştırmasının yürütölmesi için gerekli izin alınmıştır. Sınıf içerisinde uygulamaların yapılması ve dijital kayıtların tutulabilmesi için öğrenci velilerine eylem araştırması üzerine bilgi verilmiş ve izin dilekçeleri verilerek gerekli izinler alınmıştır. Öğrenci veli dilekçelerinde eylem araştırmasının amacı ve uygulama içeriği üzerine bilgiler verilmiştir.

Geçerlik komitesinin oluşturulması: Geçerlik komitesi, bir değerler eğitimi çalışan, bir eylem araştırması odaklı çalışmalar yürüten ve bir de hayat bilgisi alanında çalışan üç alan uzmanından oluşmuştur. Geçerlik komitesi uygulayıcı öğretmen tarafından iletilen ders süreci video kayıtlarını izlemiş ve dönütler vermiştir. Uygulayıcı öğretmenin Ankara ilinde çalışmalarını yürütüyor olmasından kaynaklı olarak geçerlik komitesi dönütlerini rapor olarak e-posta yoluyla iletmiiştir. Geçerlik komitesinin dönütleri doğrultusunda ders sürecinde düzenlemeler yapılmıştır. Geçerlik komitesi toplantı takvimi Tablo 3.1’de sunulmuştur.

Tablo 3.1

Geçerlik Komitesi Toplantı Takvimi

Toplantı Numarası	Toplantı Tarihi
1	12.11.2018
2	20.11.2018
3	10.12.2018
4	24.12.2018

Öğrencilerin ön/son algılarını belirleme amaçlı veri toplama aracının geliştirilmesi: Araştırmanın başında öğrencilerin çalışılacak olan on kök değere dair sahip oldukları ön bilgiler öğrenilmek istenmiştir. Bu doğrultuda değerler eğitimi öncesi çalışılacak olan değerleri konu alan iki örnek olay metni oluşturulmuştur. Oluşturulan örnek olay metinlerine, bilgi edinilmek istenen değerlere yönelik sorular eklenmiştir. Örnek olay metinleri ve sorular geçerlik komitesi tarafından incelenmiş ve araştırmacı öğretmene dönütler verilmiştir.

Öğrenci ön algıların belirlenmesi: Öğrencilerin çalışılacak olan on kök değere dair sahip oldukları bilgilerin öğrenilmesi amacıyla 06.11.2018 tarihinde öğrencilere “Ormanlarımız” ve “Yakan Top” adlı örnek olaylar verilmiş ve bu örnek olaylarla ilişkili sorular yöneltilmiştir. Öğrencilerin, örnek olay metinleri doğrultusunda yöneltilmiş olan sorular ile değerlere yönelik ön bilgileri alınmıştır.

Eylem planlarının uygulanması: Uygulama sürecinde, hayat bilgisi ders kazanımları ile eşleştirilen kök değerler örnek olay yöntemi ile çalışılmıştır. Ders süreci video kaydına alınarak geçerlik komitesinin görüşlerine sunulmuştur. Değerler, öğrencilerin günlük yaşantıda karşılaşılabilecekleri örnek olaylar aracılığıyla ele alınmıştır. Öğrenciler örnek olay içerisinde değeri tanımış ve analiz etmişlerdir. Değer eğitimi dersleri sonunda öğrencilerden, öğrenci günlüklerini doldurulması istenmiştir. Değerler eğitimi ders süreci tamamlandıktan sonra öğrencilerdeki değişimleri ortaya çıkartabilmek amacıyla başlangıçta öğrencilere sunulan örnek olay metinleri tekrar sunulmuş ve sorular yinelenmiştir. Öğrencilerin değerleri eğitimine dair görüşleri odak grup görüşmeleri yapılarak alınmaya devam edilmiştir. Öğrenci velilerine değerler eğitimi sonrasında öğrencilerde meydana gelen değişimleri konu alan soruların olduğu bir form verilmiştir.

Video kayıtlarının alınması: Değerler eğitimi ders süreçleri öğrenci verilerinin onayı alınarak ve öğrencilere bilgisi verilerek video kaydına alınmıştır. Araştırmacı öğretmen ders sürecinde yaşanan olay ve durumları ders sonrasında bu kayıtlar ile incelemiştir. Video kayıtları, ders sürecinde fark edilemeyen öğrenci tutum ve davranışları incelenme olanağı sağlamıştır. Bu kayıtlar ile araştırmacı öğretmen ders sürecindeki kendi pedagojik yeterliliğini inceleme fırsatına sahip olmuştur. Araştırmacı öğretmen ders süreçlerine ait dijital kayıtları geçerlik komitesi ile paylaşarak görüş ve değerlendirmelerini almıştır.

Öğrenci son algılarının belirlenmesi: Değerler eğitimi süreci öncesinde öğrencilerin ön bilgilerini öğrenme öğrencilere olaylar verilmiş ve sorular yöneltilmiştir. Değerler eğitimi süreci tamamlandıktan sonra öğrenci değişimlerini ortaya çıkarabilmek

amacıyla 28.12.2018 tarihinde örnek olaylar öğrencilere tekrar sunulmuştur. Öğrenci cevaplarında süreç içerisinde meydana gelen değişimler incelenmiştir.

Değerler eğitimi sürecinde izlenen süreçler bir araya getirilmiş ve Tablo 3.2’de sunulmuştur:

Tablo 3.2

Araştırma Süreci, Veri Toplama Araçları, Verilerin Toplanma Zamanı ve Türü

Araştırma Süreci	Veri Toplama Araçları	Verilerin Toplanma Zamanı	Türü
Uygulama öncesi verilerin edinimi	Ders kazanımları ile değerlerin eşleştirilmesi	01.09.2018-09.09.2018	Nitel
	Ders planlarının oluşturulması	10.09.2018-30.09.2018	Nitel
	Gözlem	17.09.2018-01.04.2019	Nitel
	Uygulama Öncesi Öğrenci Bulguları	06.11.2019-21.12.2018	Nitel
Uygulama süreci verilerin edinimi	Değerler eğitimi ders planlarının uygulanışı	07.11.2018-21.12.2018	Nitel
	Komite görüşleri ile ders planlarının düzenlenmesi	07.11.2018-21.12.2018	Nitel
	Öğrenci ders çalışmaları	07.11.2018-21.12.2018	Nitel
	Öğrenci günlüklerinin doldurulması	06.11.2018-21.12.2018	Nitel
	Video kayıtları	06.11.2018-21.12.2018	Nitel
	Uygulama sonrası öğrenci bulguları	28.12.2018	Nitel
Uygulama sonrası verilerin edinimi	Odak grup görüşmeleri	10.01.2019	Nitel
	Veli görüşleri	01.01.2019-18.01.2019	Nitel

3.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu, Ankara ili, Çankaya ilçesindeki özel bir okulda 2018-2019 eğitim-öğretim yılı birinci döneminde 2. sınıfa devam eden on bir kız ve on üç erkek öğrenciden oluşan yirmi dört kişilik öğrenci grubudur. Bu çalışma grubu araştırmacının sınıf öğretmenliğini yaptığı 2/A sınıfıdır.

Uygulama bir özel okulda yürütülmüştür. Uygulamanın yapıldığı okulun özel okul olması nedeniyle çalışma grubu ebeveynleri sosyoekonomik ve sosyokültürel açıdan yüksek düzeydedirler. Çalışma grubu ders katılımı yüksek, grup çalışmaları ile öğrenmekten zevk alan, problem durumlara işbirliği ile çözüm üreten ve güçlü arkadaşlık ilişkilerine sahip öğrencilerden oluşmaktadır.

Şekil 3.1. Uygulama Sınıfı

Şekil 3.1’de uygulama sınıfına ait bir fotoğraf verilmiştir. Sınıf küme oturma planına göre düzenlenmiştir. Küme oturma planı, öğrenci etkileşimini, akran öğrenimini artırmakta ve sınıf etkinliklerinin uygulanmasını olumlu yönde etkilemektedir. Öğrencilerin sınıf içerisindeki oturma yerleri sabit kalmamakta, sınıf içi etkileşim ve istekler doğrultusunda değişmektedir.

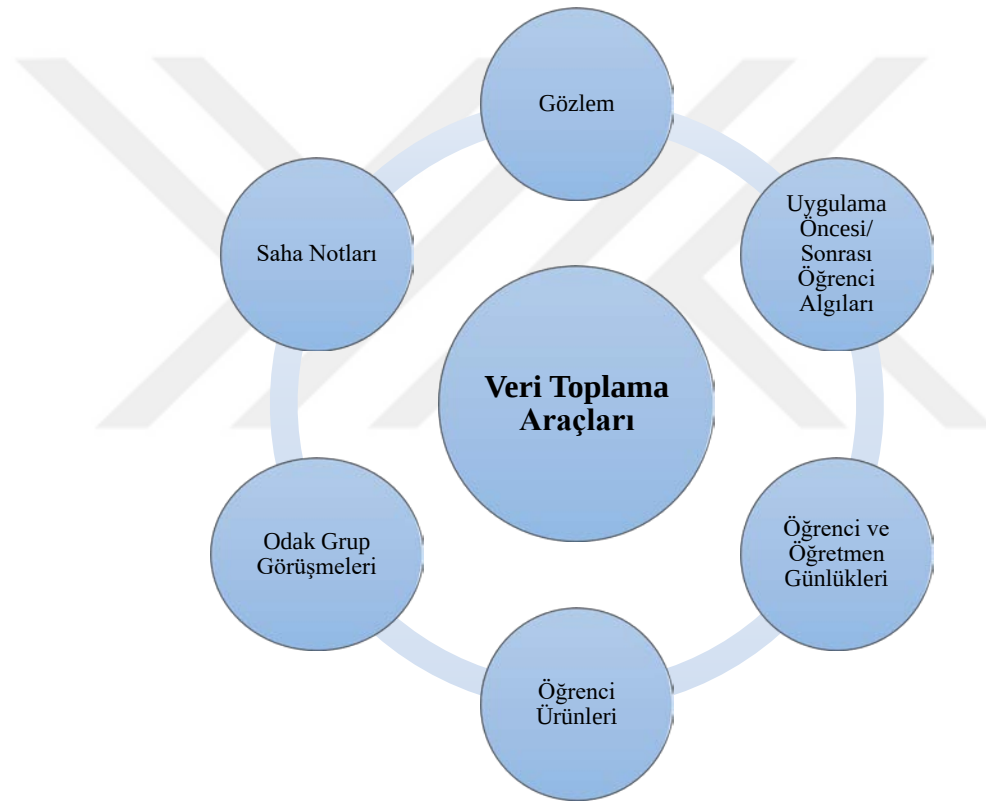
Uygulayıcı öğretmen, çalışmanın yürütüldüğü sınıfın, sınıf öğretmenliğini yapmaktadır. Değerler eğitimi üzerine ders etkinlikleri planlanmış ve süreç plana dâhilinde yürütülmüştür. Uygulayıcı, sınıf öğretmenliğini yaptığı sınıf öğrencileri ile bu çalışmayı yürüterek değerler eğitimi sürecinde öğrencilerde meydana gelen değişimleri çok boyutlu olarak inceleme olanağı bulmuştur. Uygulayıcı, değer eğitimi konulu ders

süreçleri dışında kalan ders ve ders dışı süreçlerde öğrencileri gözlemleme ve değişimleri inceleme olanağına sahip olmuştur.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında Hayat Bilgisi dersi 2. Ünite “Evimizde Hayat” konu kazanımları kapsamında MEB (2018, s. 4) öğretim programında yer alan kök değerler örnek olay yöntemi ile çalışılmıştır.

Verilerin toplanması aşamasında, gözlem, örnek olay çalışma kâğıtları, öğrenci ve araştırmacı günlükleri, uygulama öncesi/sonrası öğrenci algıları belirleme metinleri ve öğrenci veli görüşleri kullanılmıştır.

Şekil 3.2. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Gözlem

Gözlem, verilerin toplanırken bir kişi, toplum ya da doğa gibi araştırma konusuna uygun hedefin doğrudan gözlemlenmesi ya da bu amaçla araç kullanılmasıdır. Gözlem yapılırken, hedefin davranış ve değişimlerine odaklanılır. Yapılan gözlemler öncelikle çıplak bir göz ve bir yöntem doğrultusunda izlenir, kayıt altına alınır, tanımlanır, analiz edilir ve daha sonra yorumlanır. İnsanın ya da insan davranışları ile ilgili pek çok araştırmanın veri toplanırken gözlem yapıldığı görülmektedir (Büyüköztürk vd., 2013, s.

140). Bu çalışmada ise araştırmacı, uygulayıcı olarak bizzat durumu gözlemleyerek saha notları almıştır. Uygulayıcı ders içi ve ders dışı gözlemler yaparak örnek olay yöntemi ile ele alınan değerlerin öğrencilerde yarattığı davranış değişiklikleri ve tutumları ortaya koymaya çalışmıştır.

3.3.2. Öğrenci ürünleri

Öğrenci ürünleri, belirli zaman dilimleri içerisinde incelenerek analiz edilebilmektedir. Öğrenci değişimleri farklı zaman dilimleri içerisinde toplanmış ürünler ile incelenebilmektedir (Johnson 2015, s. 97).

Değerler eğitimi ders süreci, öğrencilerin etkin rol aldığı, çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı planlar doğrultusunda yürütülmüştür. Öğrencilerin rol aldığı etkinliklerde kendi ürünlerini ortaya koymalarına olanak sağlanmıştır. Ders süreçlerinde afiş çalışması, sevgi aynası, yardımseverlik ağacı, değer soru kartları, dürüstlük oyunu, hikâye oluşturma ve hikâye tamamlama, sorumluluk kartları, resim çalışması, Türkiye haritası yapboz çalışması ve hikâyeleri gibi etkinlikler yapılarak öğrenci ürünleri toplanmıştır.

Değerler eğitimi sürecinde çalışma kâğıtlarından da yararlanılmıştır. Değeri konu alan örnek olaya ilişkin soruların öğrenciler tarafından cevaplanması istenmiştir. Bu çalışma kâğıtları değer kazandırılmasına yönelik çalışılan örnek olay üzerine sorular içermektedir.

3.3.3. Öğrenci ve öğretmen günlükleri

Öğretmen günlüğü, araştırma süresince yaşanan olay, duygu ve düşüncelerin kayıt altına alınması amacıyla tutulmuştur. Günlükler, ders süreçleri, öğrenci tutum ve davranışları, ders etkinlikleri üzerine doldurulmasından kaynaklı olarak süreç içerisindeki değişimlerin incelenmesine olanak sağlamıştır.

Uygulama sürecinde günlükler, öğrenilen değer sonrası yönlendirici soruların bulunduğu form şeklinde öğrencilere verilmiştir. Bu şekilde öğrenci günlüklerinin, düzenli ve eksiksiz tutulması amacıyla ders sonrasında verilen formlar kullanılmıştır.

3.3.4. Odak grup görüşmeleri

Kişilerin bireysel davranışları ile grup içerisindeki davranışları farklılıklar göstermektedir. Karar verme süreçlerine bakıldığında grup içerisinde daha yaratıcı ve hızlı fikir üretildiği görülebilmektedir. Nitel araştırma süreçlerinde kullanılan

görüşmelerin, bireysel ya da grup ile yapılan görüşme olmasına göre analizi farklılık göstermektedir. Bu sebeple nitel araştırma desen ve yöntemleri içerisinde belirlenmiş konuya odaklanarak grupla yapılan görüşmeler “odak grup görüşmeleri” olarak ortaya çıkmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 157-158).

Grup dinamiklerinin etkisi ile zengin veri toplama alanı oluşturması sebebi ile odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Çalışılan grubun 2. sınıf öğrencileri olduğu göz önünde bulundurulduğunda odak grup görüşmelerinde grupların kendilerini daha rahat ifade ettikleri ve yaratıcılığa olanak sağlayan ortamlar oluşturduğu düşünülmüştür.

3.3.5. Uygulama öncesi ve sonrası öğrenci algıları belirleme metinleri

Değerler eğitimi öncesi öğrencilerin sahip olduğu bilgi ve görüşleri almak amacı ile öğrencilere örnek olay metinleri sunulmuştur. Öğrencilere örnek olaylar verilerek vurgulanan değerlere yönelik sorular yöneltilmiştir. Uygulama sonrası aynı örnek olaylar öğrencilere tekrar yöneltilerek öğrenci değişimleri incelenmiştir.

3.3.6. Saha notları

Eylem araştırması sürecinde, öğrencilerin değerler eğitimi dersi süreci dışındaki sözel ifadeleri, tutum ve davranışları saha notları tutularak kayıt altına alınmıştır. Araştırmacı öğretmenin, araştırmanın çalışma grubunu oluşturan 2/A sınıfının sınıf öğretmeni olması nedeniyle öğrencileri diğer ders ve teneffüslerde gözlemlene ve not alma olanağına sahip olmuştur.

Saha notları, araştırmanın yapıldığı sınıfa dair yazılı gözlemlerdir. Araştırma sürecinde araştırmacı gördüğü duyduğu her şeyi not altına almalıdır. Zaman geçtikçe ve gözlem yaptıkça veriler arasında örüntüler oluşacaktır (Johnson, 2015, s. 82).

3.4. Verilerin Analizi

Nitel bir araştırmada toplanan verilerin analiz edilmeden önce işlenmesi gerekmektedir. Nitel araştırma ile elde edilen ham veriler öncelikler düzenlenmeli ve kayıt altına alınmalıdır (Miles ve Huberman, 2016, s. 9). Veri analizi, elde edilen verilerin araştırma konusuna uygun olarak düzenlenmesinden ve yorumlanmasından meydana gelmektedir. Eylem araştırmalarında verilerin toplanması ve analiz edilmesi eş zamanlı olarak yürütülmektedir. Elde edilen verilerin analiz edilmesi sürecin gelişimine katkı sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 313-314).

İçerik analizinde, araştırma sürecinde elde edilen verileri anlamlandıracak kavram ve ilişkilere ulaşmak hedeflenmektedir. Toplanan veriler kavramlaştırıldıktan sonra çıkan kavramlar üzerinden düzenlenmekte ve bu verileri açıklayan temalar belirlenmektedir. İçerik analizinde anlamlı bir bütün oluşturan verileri belirli kavram ve temalar ile bir araya getirildikten sonra anlaşılır bir biçimde yorumlayarak okuyucuya sunulmaktadır (Johnson, 2015, s. 242).

Araştırma sürecinde nitel veri analiz yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma süresince elde uygulama öncesi ve sonrası öğrenci algıları belirleme metinleri, öğretmen ve öğrenci günlükleri, öğrenci çalışmaları, odak grup görüşmeleri ve veli görüşlerinden elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir.

İçerik analizinde ilk olarak elde edilen veriler birkaç defa okunarak verilerin birleştiği ve farklılaştığı noktalar incelenmiştir. Verilerin incelenmesinin ardından içerik analizi için ilk adım olarak elde edilen veriler kodlanmıştır. Bu veriler incelenmiş, anlamlı bölümlere ayrılarak her bölümün içerdiği anlamlar ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Kodlanan veriler kendi aralarında oluşturduğu anlam içeriğine göre temalara ayrılarak tematik kodlama yapılmıştır. Yapılan kodlamaların iç tutarlılığına özen gösterilmiş ve araştırma içerisinde bütünlük oluşturması sağlanmıştır. Tematik kodlamanın ardından veriler düzenlenmiş ve tanımlanmıştır. Son aşamada ise tanımlanan ve sunulan bulgular araştırmacı tarafından yorumlanmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen veriler, içerik analizi ile bu dört aşamadan geçerek sonuçlandırılmıştır.

3.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırma sürecinde geçerliliğin sağlanması için aşağıdaki yollar izlenmiştir:

İç geçerlik: Öğrenciler sınıf öğretmeni tarafından yürütülen bu araştırma sürecinde, gün içerisindeki doğal davranışlarını etkileyen bir durum ile karşılaşmamışlardır. Bu durum öğrencilerden gerçek veriler elde etmeye katkı sağlamıştır. Araştırmacı öğretmen araştırma süresince objektif bir tutum göstermeye dikkat etmiştir. Yapılan uygulamalar geçerlik komitesinin görüş ve değerlendirmelerine sunulmuştur.

Dış geçerlik: Dış geçerliğin sağlanması amacıyla araştırma sürecine dair her basamak ayrıntılı bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular öğrencinin doğrudan ifadeleri ile desteklenerek sunulmuştur.

İç güvenilirlik: Araştırma süreci bir komite tarafından incelenerek değerdendirmeler yapılmıştır. Araştırmacının oluşturduğu kodlar başka bir araştırmacı tarafından tekrar kodlanarak görüş birliğinin olup olmadığına karar verilmiştir.

Dış güvenilirlik: Dış güvenilirliğin sağlamasında farklı veri çeşitlerinin kullanılması tercih edilmiştir. Araştırma sürecinde; video kayıtları, öğrenci ürünleri, gözlem, odak grup görüşmeleri, uygulama öncesi ve sonrası öğrenci algıları belirleme metinleri, öğrenci ve öğretmen günlükleri veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırma konusu olan on kök değere ait bulgular verilmiştir. Öncelikle değerlere yönelik öğrencilerin ön/son algıları, ders süreçleri, öğrenci ve veli görüşlerine ait bulgular sunulmuştur. Araştırma bulgularına yönelik yorumlar yapılmıştır.

4.1. Sevgi Değerine İlişkin Bulgular

Öğretim sürecinin başlangıcında üç arkadaşın yaşadığı durumu anlatan örnek olay öğrencilere sunulmuş ve ardından olaya ilişkin sorular öğrencilere sorularak onların sevgi değeri üzerine düşüncelerini ifade etmeleri sağlanmıştır. Örnek olay içerisinde üç arkadaşın oyun oynarken yaşadıkları olumsuz durum üzerine öğrencilere; “Size göre iyi arkadaşlar birbirine nasıl davranmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin, sevgi kelimesini cümle içerisinde değer içeriğine uygun kullanımları incelenmiştir. Metnin tümünde vurgulanan sevgi değerine yönelik öğrencilerin kullandıkları “sevgi ifadeleri” Şekil 4.1’de sunulmuştur.

Şekil 4.1. *Sevgi Değeri Ön Bulgular*

Öğrencilerin sevgi değerine yönelik yanıtları üç başlık altında toplanmıştır. Öğrenciler sevgiyi arkadaş sevgisi, sevgi dolu olmak ve olumlu bir duygu olarak ifade etmektedirler. Öğrencilerin verdikleri yanıtlarda arkadaşlık ile sevgi değerinin ilişkilendirildiği görülmüştür. İyi arkadaşların birbirini sevmeleri gerektiği, sevgi dolu

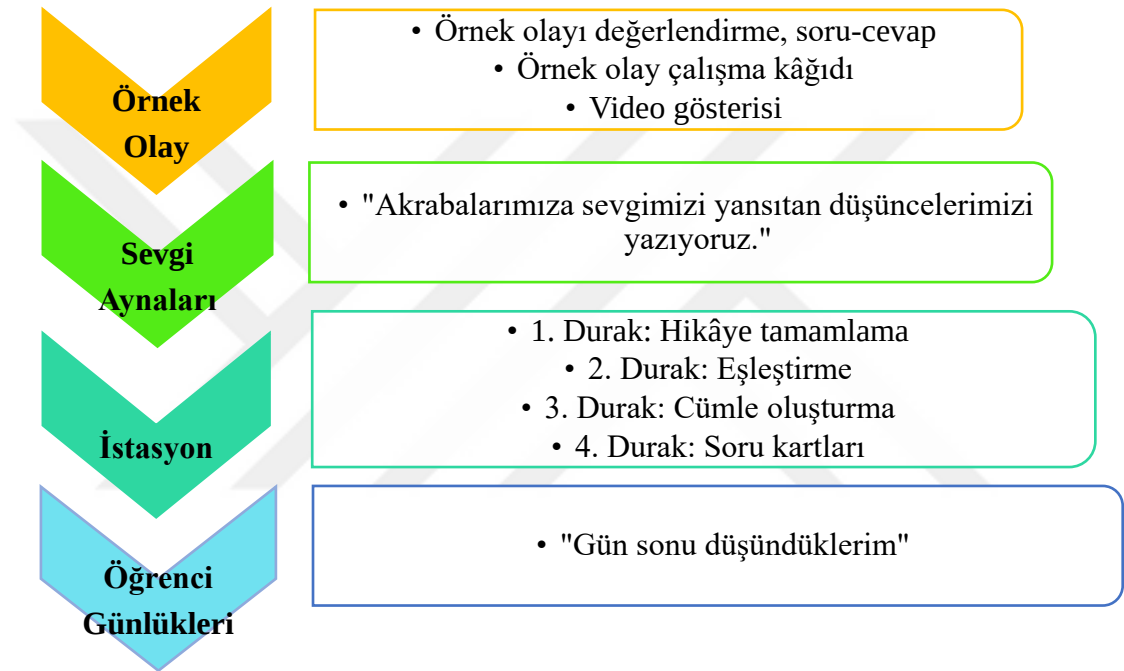
olmaları, sevginin güzel duygu olduğu öğrenciler tarafından aşağıdaki biçimlerde belirtilmiştir:

Ö18: *Sevgi ile.*

Ö23: *Bana göre güzel davranmalılardır.*

Ö18 ve Ö23 iyi arkadaşların birbirine nasıl davranması gerektiğine yönelik sorulara sevgi cevabını vermişlerdir. Sevgini davranışlara etkisini fark etmişlerdir.

Değerler eğitiminin ilerleyen aşamasında öğrencilere sunulan metnin ardından 07.11.2018 ve 08.11.2018 tarihlerinde üç ders saati olarak hayat bilgisi dersinde çalışılmıştır. Sevgi değerine ait ders süreci etkinlikleri Şekil 4.2’de verilmiştir:

Şekil 4.2. *Sevgi Değeri Ders Süreci Etkinlikleri*

Sevgi değeri, “Yakın akrabalarımı tanıtır.” kazanımı ile eşleştirilmiştir. Ders sürecinde öncelikle akrabalık ve akrabalara kullanılan hitapların önemini içeren bir örnek olay anlatılmıştır.

Örnek olay sonrası öğrencilere örnek olay ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Söz alan öğrenciler örnek olay üzerine düşüncelerini ifade etmişlerdir. Akrabalık ilişkileri ve akrabalara karşı duyulan duyguları konu alan örnek olay sonrası öğrencilere, “Akrabalarına duyduğunuz sevginin bir nedeni var mı?” sorusu yöneltilmiştir.

Ö20: *“Melis ablamı çok seviyorum çünkü dersi olduğunda bile benimle oyun oynuyor.”*

Ö3: *Amcamı çok seviyorum, beni her yere götürüyor.*

Ö20 ve Ö3’ün verdiği cevaplar incelendiğinde öğrencilerin sevgi değeri ile davranışlar arasında ilişki kurdukları görülmüştür.

Ardından öğrenciler örnek olay ile ilgili çalışma kâğıtlarındaki soruları yanıtlamışlardır. Örnek olay ile ilgili çalışma kâğıdında “Sevgi sizin için nedir, nasıl tarif edersiniz?” sorusuna verilen yanıtlar aşağıdaki gibidir:

Ö9: Sevgi benim için hoşgörüdür. Sevgili ve saygılı olmaktır.

Ö9, sevgiyi hoşgörü ile eşleştirmiştir. Sevgi değeri sevgi ve saygı dolu davranışlarla gösterileceğini ifade etmektedir.

Öğrencilere yakın akrabaları tanıtan bir video izletilmiş onlara yakın akrabalarına olan duyguları üzerine sorular sorulmuştur. Sorulara verilen cevaplardan yola çıkarak sevgi değerine ulaşılmıştır. Ardından öğrencilere ayna biçimli materyaller dağıtılarak buraya seçtikleri akrabalarına ya da sevdikleri birine olan sevgisini yansıtacak kısa metinler yazmaları istenmiştir.

Ö4: Ben anne ve babama sevgimi saygı ve iyi davranmayla yansıtıyorum.

Ö20: Ben anneannemi, dedemi çok seviyorum. Ona sevgimi göstermek için kart hazırlıyorum.

Ö4 ve Ö20 cevapları incelendiğinde öğrenciler davranışları ile sevgi değerini gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Öğrenci cevaplarında, öğrencilerin sevgi değeri ile eylemleri eşleştirdikleri görülmektedir.

Öğrenciler cansız varlıklara olan sevgilerini de ifade etmişlerdir. Ö6, sevgi aynasına aşağıdaki ifadeyi yazmıştır:

Ö6: Oyuncaklarımı çok sevdiğim için onları kırmamaya çalışıyorum.

Ö6, sevgisini cansız bir nesne üzerinden ifade etmiştir. Sevgisini gösterirken ona olan özenini belirtmiştir. Öğrencinin sevgi değerinin eylemlerle olan ilişkisini fark ettiği düşünülmektedir.

Ö10: Ben annemi ve babamı çok seviyorum. Çünkü onlar bizi tehlikelerden koruyor. Öğretmenimi çok seviyorum. Çünkü o bize sevgiyi, saygıyı öğretiyor. Ben bitkileri çok seviyorum çünkü bitkiler doğayı canlandırıyor.

Ö10’un cevabı incelendiğinde öğrencinin sevgisini ifade ederken sebep-sonuç ilişkisi kurarak detaylandığı görülmektedir. Öğrenci hissettiği sevgiyi anlatırken sevdiği kişilerin onun için yaptıkları üzerinde durmuştur. Öğrenci sevgisini sadece insanlarla ifade etmemiş sevgi değerini bitkilerle de eşleştirmiştir. Ders sürecinde sevginin canlı ya da cansız ayırım yapılmaksızın herkese ya da her şeye karşı olabileceği üzerinde durulmuştur.

Öğrenciler bir sonraki etkinlikte beşer kişilik dört gruba ayrılmıştır. Gruplar kendilerine verilen süre içerisinde masalardaki görevleri tamamlamışlardır. İstasyon

tekniki ile gerçekleştirilen bu etkinlikte her durakta farklı görev olmakla beraber gruplar tüm görevlere katılmıştır. Bu görevler, sevgi değeri ile akrabalık ilişkilerini içeren konulardan oluşmuştur.

Öğrenci geldiği durakta soru kartı çekmiştir. Bu soru kartında “Yukarıdaki akrabalarından birini seçip işaretle. Ona olan sevgini anlatır mısın?” yazmaktadır. Sevgi değeri konulu derste sevginin emek verilerek büyütüldüğü üzerinde durulmuştur. 9, yanıtında dedesine olan sevgisini anlatmış ve bu sevgiye sebep olan davranışı şöyle belirtmiştir:

9: Çünkü dedem hep benimle oynuyor ve beni eğlendiriyor. Ben onu çok seviyorum.

Veri kaybını nleme amaçlı ğrenci günlükleri, uygulama sonrası öğrenciler tarafından doldurmuştur. Günlükte “Bu dersten sonra aldığın kararlar var mı?” sorusuna 20 aşağıdaki yanıtı verilmiştir:

20: Evet, var. Artık anneme sadece seni seviyorum demeyeceğim. Ona sevgimi belli edeceğim.

20, sevgi değerinin eylemlerle olan ilişkisine vurgu yapmıştır. Öğrenci cevabında, söylemin yeterli olmadığı aynı zamanda bunun davranış ile de gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Öğrenci bunu bir karar olarak belirlemiş ve uygulayacağını belirtmiştir.

Değerler eğitimi etkinlikleri sonrası öğrencilerdeki değişimleri ortaya çıkartabilmek amaçıyla başlangıçta sorulan “Size göre iyi arkadaşlar birbirine nasıl davranmalıdır?” sorusu öğrencilere bir kez daha yöneltilmiştir. rnek olay metninin tümünde vurgulanan sevgi değerine yönelik öğrencilerin kullandıkları “sevgi ifadeleri” şekil 4.3’te sunulmuştur.

Şekil 4.3. *Sevgi Değeri Son Bulgular*

Değerler eğitimi sonrasında bulgular incelendiğinde sevgi değerine ait öğrenci ifadelerinin arttığı görülmüştür. Değerler eğitime yönelik etkinlikler öncesi bulgulara, öğrenci cevaplarında sevgi ifadeleri bulunan beş yanıt görülürken değerler eğitimi sonrasında bu sayının on sekize çıktığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin sevgi değerini tanımlarken son bulgulara sevgi değeri ile özenli davranışlar arasında bağlantı kurdukları görülmüştür. Öğrencilerin sevgi değerini cümlelerinde kullanma sıklığı artmıştır.

Öğrenciler arkadaşlıklarda beklenen doğru davranışı sevgi değeri ile açıklamışlardır. “Size göre iyi arkadaşlar birbirine nasıl davranmalıdır?” sorusuna Ö2 ve Ö8’in verdiği yanıtlar aşağıdadır:

Ö2: İyi olmalı ve hep adaletli olmalı. Dostluğun içinde sevgi de vardır.

Ö8: Bana göre iyi arkadaşlar birbirine sevgi yani bir insana karşı hissettiğim sıcak duyguları göstermeli.

Ö2 ve Ö8, “Size göre iyi arkadaşlar birbirine nasıl davranmalıdır?” sorusuna verdikleri yanıtlarda iyi arkadaşların birbirine sevgi göstermesi gerektiğini ifade etmiştir. Öğrenci sevgiyi, bir insana duyduğu sıcak duygular olarak tanımlamış ve bu nedenle iyi arkadaşların birbirine sevgi ile davranması gerektiğini belirtmiştir. Öğrencinin soruya verdiği yanıt incelendiğinde değerın açıklamasını yaptığı görülmektedir. Öğrenciler duygu ve düşüncelerini değer ile ifade ederken değerin anlamından yola çıkarak açıklama yaptıkları görülmüştür.

Tüm değerlerin öğretim süreci tamamlandıktan sonra seçilen öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmış ve değerler üzerine öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Odak grup görüşmelerinde öğrencilere “Sizin için öncelikli olan değer hangisidir?” sorusu yöneltilmiştir.

Ö18: Sevgi, çünkü sevgi benim için her şeyden önce gelir.

Ö18, tüm eylem ve tutumların temelinde sevgi değerinin olduğuna inanmaktadır. Bu sebeple değerler arasında sevgi değerini öncelikli tutmaktadır. Yirmi üç öğrenci ile üç grup şeklinde gerçekleştirilen odak görüşmelerinde dört öğrencinin sevgi değerini öncelikli gördüğü ve sevgi değerini hayatlarının önemli bir parçası olarak benimsedikleri görülmüştür.

Odak grup görüşmelerinde öğrencilere “Öğrenilen değerlerden en çok aklınızda kalan hangisidir? Neden?” sorusu sorulmuştur. Ö20 cevabında sevgi değeri cevabını vermiş ve aşağıdaki açıklamayı yapmıştır.

Ö20: Çünkü sevmeyi seviyorum ve bildiğim bir şeyi öğrenince de daha aklımda kaldı.

Ö20, soruya verdiği yanıtta sevgi değerini daha önce de bildiğini ve bildiği bir şeyin tekrarlanması ile onda daha kalıcı bir yer ettiğini ifade etmiştir. Değer eğitiminin öğrencinin sevgi değerine karşı geliştirdiği olumlu tutuma katkı sağladığı görülmüştür.

Odak grup görüşmelerinde öğrencilere “Daha önce bilmediğiniz ve değerleri eğitimi sürecinde ilk defa öğrendiğiniz değer hangisidir?” sorusuna verilen cevaplarda sevgi değerine rastlanmamıştır. Öğrencilerin sevgi değerini daha önce bildikleri belirlenmiştir. Öğrenci ön/son algıları ve odak grup görüşmesi verileri incelendiğinde öğrencilerin sevgi değerini değerler eğitimi öncesinde de bildikleri uygulama sonrasında cümlelerinde daha sık kullandıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin sevgi değerini hayatlarının bir parçası olarak gördükleri ve değere verdikleri önem düzeylerinin arttığı düşünülmektedir.

Değerler eğitimi sonrası öğrencilerdeki davranış ve tutum değişiklikleri üzerine öğrenci velilerinin görüşleri alınmıştır. Velilere yöneltilen “Velisi olduğunuz öğrencinin değerler eğitimi sonrası davranış ve tutumlarında gözlemlediğiniz değişiklikler oldu mu? Var ise paylaşır mısınız?” sorusuna Ö8’in velisi aşağıdaki yanıtı vermiştir.

Ö8 Velisi: Ev hayatını, dışarısını daha dikkatli inceliyor artık. Yaşadıklarını öğrendiği değerler çerçevesinde değerlendiriyor.

Ö8’in velisi, değerler eğitimi ile öğrencilerin olay ve durumları ele alırken değerlerden yararlandıklarını ifade etmiştir. Değer kavramının olay ve durumları

değerlendirirken ölçüt görevi üstlendiği öğrenciler tarafından fark edildiği düşünülmektedir.

4.2. Saygı Değerine İlişkin Bulgular

Öğretim sürecinin başlangıcında öğrencilere, doğanın tahrip edilmesine karşı önlem almayı ve verilen zararları en aza indirmeyi amaçlayan bir öğrencinin önerilerini konu alan bir örnek olay verilmiştir. Bu örnek olaydan yola çıkarak öğrencilere “Doğaya saygı duyan biri sizce ne gibi davranışlar gösterir?” sorusu yöneltilmiştir. Metinde vurgulanan doğaya saygı temasına yönelik öğrencilerin yanıtları Şekil 4.4’te sunulmuştur.

Şekil 4.4. Saygı Değeri Ön Bulgular

Öğrencilerin saygı değerine yönelik ön bulguları incelendiğinde “Doğaya saygı duyan biri sizce ne gibi davranışlar gösterir?” sorusuna verilen kırk iki ifade dört başlık altında toplanmıştır.

Ö5: Çok güzel davranır ve ağaçlara zarar vermez.

Ö5, “Doğaya saygı duyan biri sizce ne gibi davranışlar gösterir?” sorusuna verdiği yanıtta saygı duyan kişinin doğaya karşı özenli ve korumacı davranması gerektiğini ifade etmiştir. Öğrencilerin doğaya saygıyı doğru davranışlarla eşleştirdikleri görülmektedir.

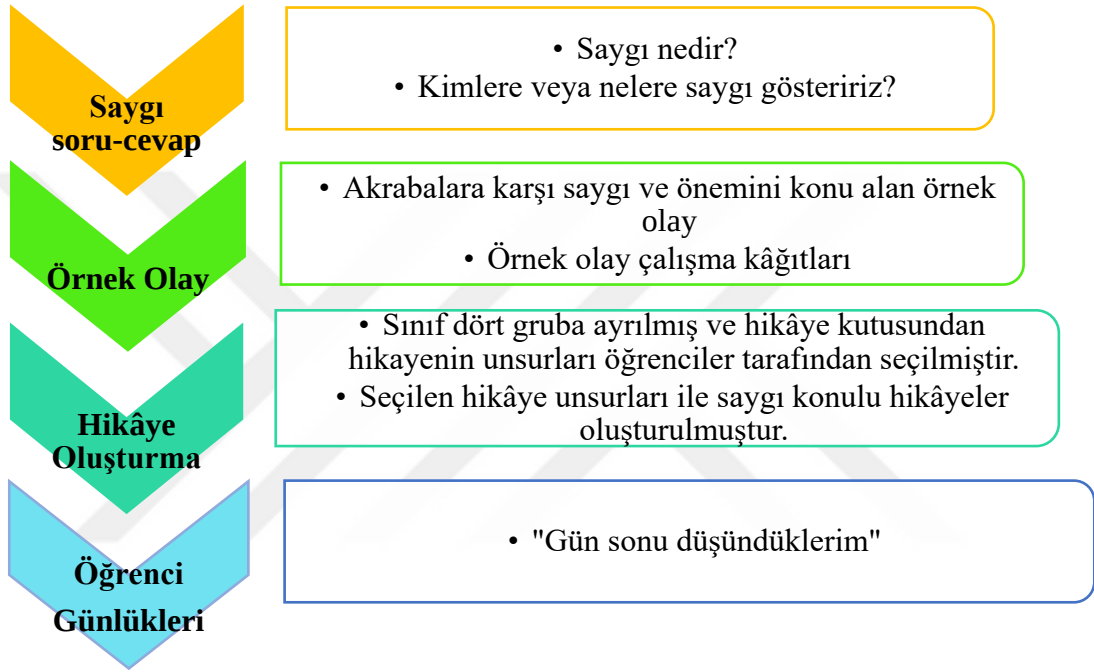
Öğrenci cevaplarında doğal çevreye saygı duyan birey davranışı olarak ifade edilen bir diğer davranış ise doğal çevreye katkı sunmak olmuştur. Ö18, “Doğaya saygı duyan biri sizce ne gibi davranışlar gösterir?” sorusuna verdiği yanıtta var olanı korumaya ek olarak yeni bitkiler yetiştirmenin de doğaya saygı duyan birey davranışı olduğunu ifade etmiştir. Öğrenci saygı duyulan varlığa katkı sağlamayı saygı değeri ile eşleştirmiştir. Ö18’in doğal çevreye saygı duyan birey davranışına yönelik cevabı aşağıda verilmiştir:

Ö18: Fidan diker, meyve- sebze yetiştirir.

Öğrenci cevaplarında doğal çevreye saygı duyan birey davranışı olarak geri dönüşüm cevabının sıklıkla verildiği görülmüştür. Öğrencilerin doğal çevreye karşı duyarlı oldukları düşünülmektedir. Ö10'un geri dönüşüm cevabı aşağıda verilmiştir:

Ö10: Çöpleri geri dönüşüm kutularına atar ve çiçekleri ezmeyen biri.

Öğrencilere sunulan metnin ardından değerler eğitiminin ilerleyen aşamasında saygı değeri, 09.11.2018 tarihinde üç ders saati olarak hayat bilgisi dersinde çalışılmıştır. Saygı değerine ait ders süreci etkinlikleri Şekil 4.5'te sunulmuştur:

Şekil 4.5. Saygı Değeri Ders Süreci Etkinlikleri

Saygı değeri, “Akrabalık ilişkilerinin önemini kavrar.” kazanımı ile eşleştirilerek çalışılmıştır. Ders sürecinde öncelikle akrabalık ilişkilerinde duygularımız ve davranışlarımızı konu alan örnek olay anlatılmıştır.

Öğrencilere akrabalık ilişkilerinde saygının önemini vurgulayan konuşmalar yapılmıştır. Saygı değerinin anlamı üzerine yapılan tartışmalardan sonra öğrencilere, “Kimlere veya nelere saygı duyarız?” sorusu yöneltilmiştir. Söz alan Ö3 aşağıdaki yanıtı vermiştir:

Ö3: Öğretmenim bir de Anıtkabir’de, Atatürk’ün yanında 1884’te doğmuş olan İsmet İnönü’nün mezarı var. Ona saygı duyarız.

Ö3, saygı değerinin geçmişte ülke için mücadele etmiş tarihi kişilere gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ö3, saygı değeri ile ülke tarihinde önemli yer tutan İsmet İnönü’yü eşleştirmiştir.

Öğrencilere akrabalık ilişkilerinde saygının önemi üzerine bir örnek olay anlatılmıştır. Daha sonra öğrenciler, örnek olay ile ilgili çalışma kâğıtlarındaki soruları yanıtlamışlardır.

Örnek olay çalışma kâğıdında “Büyüklerine saygılı olan bir kişi nasıl davranır?” sorusu sorulmuştur.

Ö14: Her gün “Günaydın.” der. Nezaket kelimeleri kullanır ve iyi davranır. Özenli davranır, onları sever.

Ö14, nezaket kelimeleri ve iyi davranışlarla gösterileceğini söylemiştir. Öğrenci saygı değerinin davranışlarla ne şekilde gösterileceğini örneklerle ifade etmiştir. Ders sürecinde saygının özenli davranışlar olduğu üzerinde durulmuştur. Ö14, saygı değerinin tanım olarak içerdiği kavramları cümlelerinde kullanmıştır.

Örnek olay çalışma kâğıdında öğrencilerin saygı değeri tanımlama düzeylerini ölçmek amacıyla “Saygı nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerden gelen cevaplar aşağıda Şekil 4.6’da sunulmuştur:

Şekil 4.6. Saygı Değeri Ders Süreci Bulguları

Öğrencilerin “Saygı nedir?” sorusuna verdikleri yanıtlar “doğru ve güzel davranışlar”, “özenli ve ölçülü davranışlar”, “büyüklerine saygı” ve “milli değerlere saygı” olarak dört başlık altında toplanmıştır. Ders uygulamalarında saygı değeri, “Üstünlüğü, yararı, değeri ya da yaşlılığı sebebiyle bir kişiye ya da bir şeye karşı davranışlarda özenli, ölçülü olmaktır.” şeklinde tanımlanmıştır ve örneklendirilmiştir. Öğrencilerin değerler eğitimi ile saygı değerini, değer içeriğine ve tanımına uygun olarak ifade ettikleri görülmüştür. Öğrenciler değer gerektirdiği tutum ve davranışları tanıma uygun ifadelerle açıklamışlardır.

Ö23: Bir şeye karşı özenli davranmaktır.

Ö8: Bence saygı üstün olanlara, bitkilere ve her marşa saygı duymaktır.

Ö12: Üstünlüğünden, önemliliğinden.

Ö4: Ölçülü davranmaktır.

Verilen öğrenci cevapları incelendiğinde öğrencilerin saygı değerini açıklarken tanımı içeren kelimeler kullandıkları görülmektedir. Öğrenciler yukarıdaki şekilde de görüleceği üzere saygı değerini tanımlama becerisi elde etmiş aynı zamanda saygı değerini farklı açılardan ele alarak açıklamışlardır.

Örnek olay çalışma kâğıdında öğrencilerin saygı değeri örneklendirme düzeylerini ölçmek amacıyla “Kimlere saygı gösterilir?” sorusu yöneltmiştir. Öğrencilerin yanıtlarında canlı cansız varlıkları içine alan çok sayıda farklı cevaplar verildikleri görülmüştür. Saygı değerinin kimlere gösterileceğini ifade eden yanıtların önemli bir kısmını “herkese” cevabı oluşturmaktadır. Öğrenciler saygı değeri farklı açılardan ele almış ve değerlendirmiştir.

Öğrencilerin, saygı değerini örneklendirirken saygı duyulmanın yaşlılığı, değerliliği, yararlılığı ve üstün öneme sahip oluşu gibi tanımda geçen ifadelerle karşılık gelen kavramlar verdikleri görülmektedir.

Ö8: Büyüklere, bitkilere, Atatürk’e. Her ülkenin bayrağına ve marşına.

Ö8, “Kimlere saygı gösterilir?” sorusuna verdiği yanıtta saygı değeri tanımında geçen yaşlılık, yarar ve üstün önem kavramlarına karşılık gelen örnekler vermiştir. Ö8 saygı değerini sadece kendi ülkesi ile sınırlı tutmamıştır. Diğer ülke marş ve bayraklarına da saygı duyulması gerektiğini ifade ederek saygı değerini geniş bir çerçevede değerlendirmiştir.

Veri kaybını önleme amaçlı öğrenci günlükleri, uygulama sonrası öğrenciler tarafından doldurmuştur. Günlükte “Bu dersten sonra aldığın kararlar var mı?” sorusuna verilen öğrenci cevabı aşağıda verilmiştir.

Ö3: Var, kararım şu: Bizim bayrağımıza saygı değil, tüm bayraklara saygılı olmalıyız. Arkadaşlarımıza seni seviyorum diye değil, sevgiyi saygı ile göstermeliyiz.

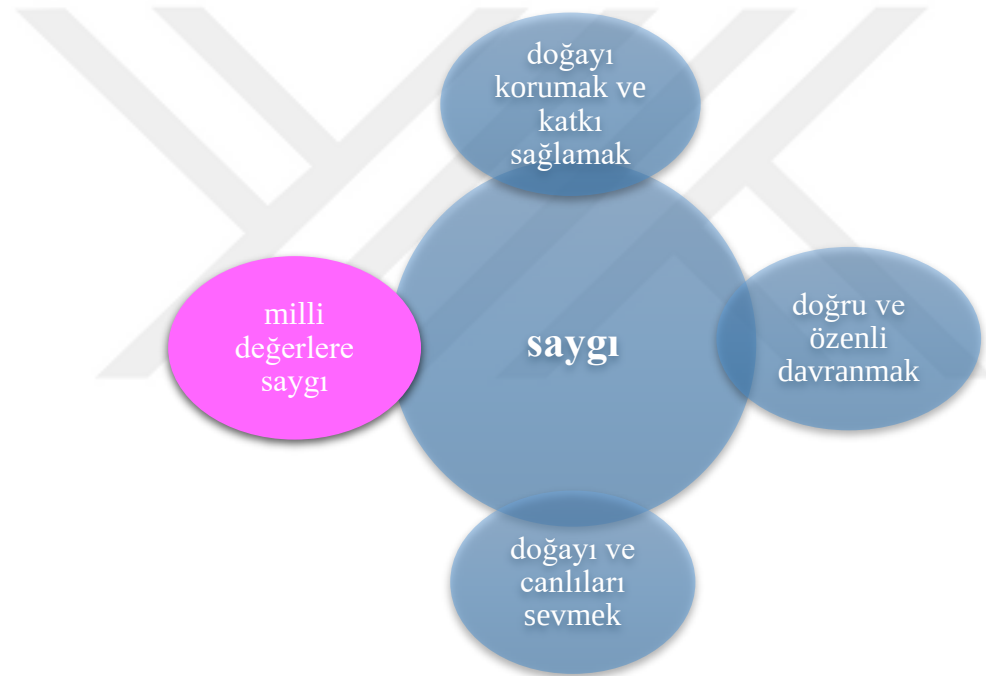
Ö8, saygıyı sadece kendi bayrağına duyulması gereken bir değer olarak görürken ders sonrası bunun tüm ülke bayrakları için geçerli olduğu sonucuna varmıştır. Öğrenci küresel vatandaşlık davranışı göstermiş ve farklı ülkelerin milli değerlerine saygı gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Değer, öğrencide olumlu tutum geliştirmesine sebep olmuştur. Öğrenci cevabını saygı değeri ile sevgi arasında bağlantı kurarak sürdürmüştür. Sevginin karşı tarafa saygı yoluyla gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Değerler eğitimi ile öğrencilerin daha önceden bildikleri değerlere yönelik yeni bilgiler edindiği görülmüştür. Ö15'in saygı değerine yönelik cevabı aşağıda verilmiştir:

Ö15: Eskiden saygıyı sevmek diye düşünüyordum ama daha fazlasıymış.

Ö15, saygı değeri hakkında eski düşünceleri ile yeni düşünceleri arasında karşılaştırma yapmıştır. Artık değerın onun için daha fazla bir anlama geldiğini ifade etmiştir. Öğrencilerin saygı değeri hakkında var olan bilgilerine yeni bilgiler ekledikleri görülmüştür.

Değerler eğitimi etkinlikleri sonrası öğrencilerdeki değişimleri ortaya çıkartabilmek amacıyla başlangıçta sorulan “Doğaya saygı duyan biri sizce ne gibi davranışlar gösterir?” sorusu öğrencilere bir kez daha yöneltlmıştır. Metin içerisinde vurgulanan doğaya saygı temasına yönelik öğrenci cevapları Şekil 4.7’de sunulmuştur.

Şekil 4.7. Saygı Değeri Son Bulgular

Değerler eğitimi öncesi ve sonrasında öğrencilere örnek olay verilmiş ve örnek olaya bağlı sorular sorulmuştur. Örnek olaydan yola çıkarak öğrencilere “Doğaya saygı duyan biri sizce ne gibi davranışlar gösterir?” sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin verdiği cevaplar incelendiğinde ilk bulgularda saygı değerine yönelik kırk iki ifade yer alırken son bulgularda bu sayının kırk dokuz olduğu görülmüştür. Öğrencilerin çevreye saygı duyan birey davranışlarını ifade ederken kullandıkları kavram sayısının arttığı görülmektedir. Yukarıdaki şekil incelendiğinde öğrencilerin saygılı davranışları ifade ederken ders sürecinde öğrendikleri ifadeleri cümlelerinde kullandıkları görülmektedir.

Öğrenciler değerler eğitimi ile saygılı davranışları saygı değerini değerini içeriğinden yola çıkarak açıkladıkları tespit edilmiştir.

Öğrenci cevapları incelendiğinde uygulama öncesi ve sonrası öğrencilerin çevre duyarlılığı taşıdığı görülmektedir. Ön bulgular incelendiğinde öğrencilerin doğaya olan hassasiyetlerini ifade ederken sevgi, saygı ve dürüstlük değerini cümlelerinde kullandıkları belirlenmiştir. Son bulgularda ise sevgi, saygı, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri kullandıkları tespit edilmiştir. Değerler eğitimi ile öğrenciler doğaya duydukları saygıyı ifade ederken vatanseverlik değeri ile ilişkilendirmişlerdir. Öğrencilerin aynı zamanda doğaya olan davranışlar ile sorumluluk değeri arasında ilişkisi kurdukları görülmektedir.

Ö16: Ağaçları kesmez, ağaç diker, hayvanlara zarar vermez. Çevreye sorumluluklarını yerine getirir.

Ö16, doğaya saygılı birey davranışlarını ifade ederken yapılması gereken ve yapılmaması gereken davranışları örneklendirmiştir. Ö16, bu davranışların çevreye karşı sorumluluklar olduğuna dikkat çekmiştir. Öğrencilerin saygılı bireyin davranışlarında sorumluluk duygusunun etkisi üzerine çıkarım yaptıkları görülmektedir.

Ö21: Ağaçları, hayvanları, kuşları korur ve onlara saygıyla yaklaşır.

Ö21, saygılı bir bireyin doğayı ve içerisinde yaşayan canlı varlıkları koruması gerektiğini ifade etmiştir. Öğrencilerin doğaya karşı güçlü duygusal bağlılık duydukları değerler eğitimi öncesinde tespit edilmiştir. Değerler eğitimi ile öğrencilerin doğaya karşı bağlılıklarını ve yükümlülüklerini ifade ederken değerleri cümle içerisinde kullandıkları belirlenmiştir.

Tüm değerlerin öğretim süreci tamamlandıktan sonra seçilen öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmış ve değerler üzerine öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Odak grup görüşmelerinde öğrencilere “Öğrenilen değerlerden sonra hangi davranışlarınıza daha dikkat ediyorsunuz?” sorusu sorulmuştur.

Ö9: Ben eskiden dedemle ve babaannemle, annemle çok kavga ediyordum. Ondan sonra aklıma saygı geldi ve artık hiç kavga etmiyoruz.

Ö9, öğrendiği saygı değeri sonrasında ailesine ve yakın akrabalarına olan davranışlarında daha özenli davranmaya başladığını ifade etmiştir. Öğrenci kendi davranışları ile saygı değeri arasında ilişki kurarak değerlendirme yapmıştır. Öğrencilerin değerler eğitiminin olumlu davranış değişikliğine sebep olduğu anlaşılmıştır.

Değerler eğitimi sonrası öğrencilerdeki davranış ve tutum değişiklikleri üzerine öğrenci velilerinin görüşleri alınmıştır. Velilere yöneltilen “Velisi olduğunuz öğrencinin

değerler eğitiminden sonra yaşadığı ya da gördüğü bir olayı öğrenilen değerler üzerinden değerlendirdiği oldu mu? Var ise paylaşır mısınız?” sorusuna Ö9’un velisi aşağıdaki yanıtı vermiştir.

Ö9 Veli: Dedesi ile bir konuda tartışma yaşadığı esnada saygı değerini hatırlayarak derhal tartışmaya son verdi.

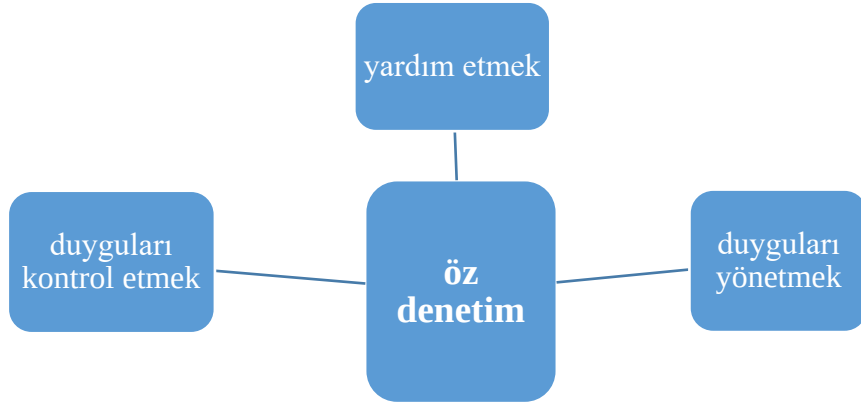
Ö9’un saygı değeri üzerine paylaştığı durum velisi tarafından da gözlemlenmiştir. Öğrencilerin değerleri günlük yaşantısında kullandıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin değerleri davranış haline getirdikleri ve değişimlerin yakın çevresi tarafından da gözlemlendiği değerlendirilmiştir.

Sevgi ve saygı değeri ders süreci kayıt altına alınmış ve geçerlik komitesi ile paylaşılmıştır. 12.11.2018 tarihinde geçerlik komitesi ders süreçlerine ait değerlendirmelerde bulunmuştur:

- *Ders sürecinde gürültü sebebi ile kişiler birbirini duymamaktadır. Öğretmen gürültü gibi ders sürecini etkileyen davranışlara dönük uyarıda bulunmamaktadır.*
- *Öğrencilere verilen görevleri yerine getirirken süre verilmelidir.*
- *Yapılan çalışmalarındaki ürünler sınıf ile paylaşılmalıdır.*
- *Öğrenci ürünleri ön planda olmalıdır.*
- *Altı kişilik gruplar fazla yoğun.*

4.3. Öz Denetim Değerine İlişkin Bulgular

Öğretim sürecinin başlangıcında üç arkadaşın yaşadığı durumu anlatan örnek olay öğrencilere sunulmuş ve ardından olaya ilişkin sorular öğrencilere sorularak onların sevgi değeri üzerine konuşmaları sağlanmıştır. Örnek olay içerisinde arkadaşları tarafından haksızlığa uğrayan Esin adlı öğrencinin yaşadıkları verilmiştir. Oynanan yakan top oyununda Esin toptan kaçarken yere düşmüş ve yaralanmıştır, bununla beraber vurulmadığı halde arkadaşları tarafından vurulduğu iddia edilmiştir. Esin bu durum karşısında ağlamaya başlamıştır. Bu örnek olaydan yola çıkarak öğrencilere “Esin’in yerde olduğunu görseydiniz siz ne yapardınız?” sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar iki başlık altında toplanmış ve Şekil 4.8’de gösterilmiştir:

Şekil 4.8. Öz Denetim Değeri Ön Bulgular

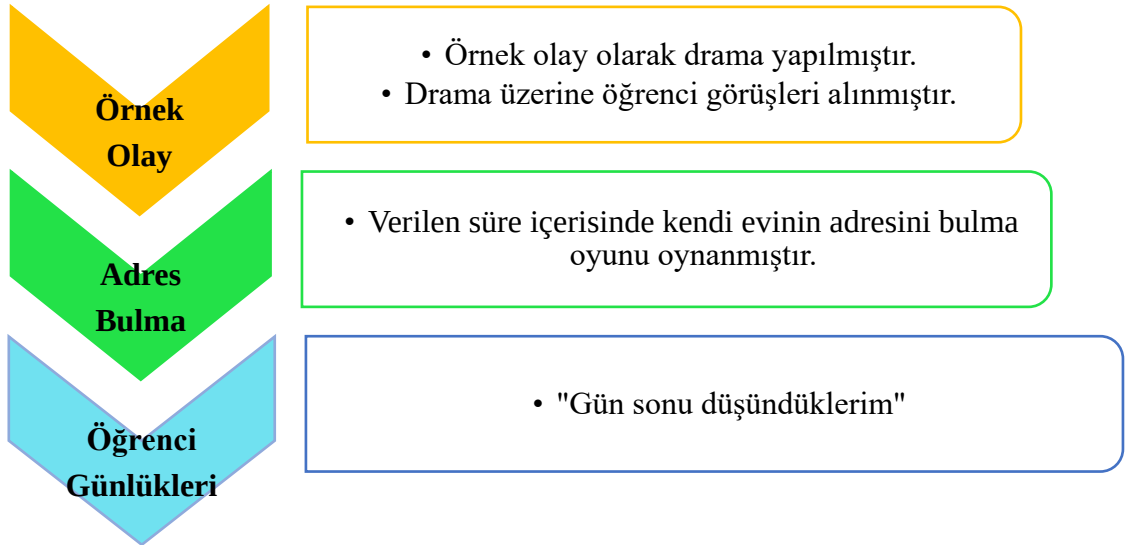
6. soruda “Esin’in yerde olduğunu görseydiniz siz ne yapardınız?” sorusuna gelen cevaplar aşağıda verilmiştir.

Ö15: *Ona yardım ederdim. Duygularını kontrol etmesini söyledim.*

Ö14: *Hemen onu kaldırırdım. Duygularını yönetemediğini söyledim.*

Ö15 ve Ö14 cevaplarında öz denetim değerini cümle içerisinde kullanıldığı görülmüştür. Yine verilen cevaplar içerisinde duygularını kontrol ve öz denetimli davranmakla ilgili sadece iki cevabın geldiği görülmektedir. Öğrenci cevaplarında örnek olayda olumsuz durumu yaşayan Esin adlı öğrenci için duygularını yönetmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Değerler eğitiminin ilerleyen aşamasında öğrencilere sunulan metnin ardından öz denetim değeri 13.11.2018 tarihinde üç ders saati olarak hayat bilgisi dersinde çalışılmıştır. Öz denetim değerine ait ders süreci etkinlikleri Şekil 4.9’da sunulmuştur:

Şekil 4.9. Öz Denetim Değeri Ders Süreci Etkinlikleri

Öz denetim değeri, “Yaşadığı evin adresini bilir.” kazanımı ile eşleştirilerek çalışılmıştır. Ders sürecinde duyguların yönetimi ve karar alma süreçlerinde kontrollü davranışlar üzerinde durulmuştur.

Dersin başlangıç aşamasında tahtaya bir ev adresi yazılmış ve öğrenciler ile adreste bulunan terimler tartışılmıştır. Ardından öğrencilere, “Ev adresimizi neden ayrıntılı yazıyoruz?” sorusu sorulmuştur. Soruya Ö24 aşağıdaki cevabı vermiştir:

Ö24: Kaybolduk diyelim, polise gider kaybolduğumuzu söyleriz. Onlara adresimizi söyleriz. Onlar da bizi evimize götürür.

Ö24’ün verdiği yanıt üzerine öğretmen “Tam da böyle bir örnek olayımız var. Arkadaşlarımızın hazırladığı dramayı izleyelim mi?” diye sorar ve drama başlar. Dramada, kaybolan bir çocuğun karar alma süreçleri ve duygularını kontrol ettiği durumlar vurgulanmıştır. Drama sürecinde karakter birçok duygu yaşamıştır. Tüm bu duygularını kontrol ederek karar vermeye çalışmıştır.

Drama sonrasında öğrencilere, “Kaybolan çocuk duygularını kontrol etmek için ne yaptı?” sorusu yöneltilmiştir. Ö4’ün soruya verdiği yanıt aşağıdadır.

Ö4: Sakinleşti ve sonra da çözüm bulmaya çalıştı.

Ö4, dramada kaybolan çocuğun duygularını kontrol etmek için önce sakinleştiğini ardından çözüm bulduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin drama verilmek istenen öz denetim değeri ile duygu yönetimi arasındaki ilişkiyi fark ettikleri düşünülmektedir.

Öğrenciler ile drama üzerine gerçekleştirilen değerlendirme sonrasında ders arası verilmiştir. Teneffüs sonrası derse gelen öğrenciler, sınıf duvarlarında renkli kâğıtlara yazılmış adreslerle karşılaşmıştır. Öğretmen, “Sizlerle ev adreslerimizi öğrendik. Şimdi sizinle bir oyun oynayacağız. Duvarda asılı kâğıtlarda sizlerin adresleri yazmakta. Bu oyunda sizden istenen iki dakika içerisinde herkesin kendi adresini bulması. Hazırsanız başlayalım.” der ve öğrenciler verilen süre içerisinde adresini bulmaya çalışır. Süre bittikten sonra öğrencilere, “Kâğıtları toparken hangi duyguları yaşadın?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya Ö1 aşağıdaki yanıtı vermiştir:

Ö1: Korku yaşadım süre bitecek diye.

Ö1, yaşadığı duygunun korku olduğunu ifade etmiştir. Bunun sebebini ise verilen süre olarak belirtmiştir. Dış etkilerin öğrenci duygularına etkisi gözlemlenmiştir.

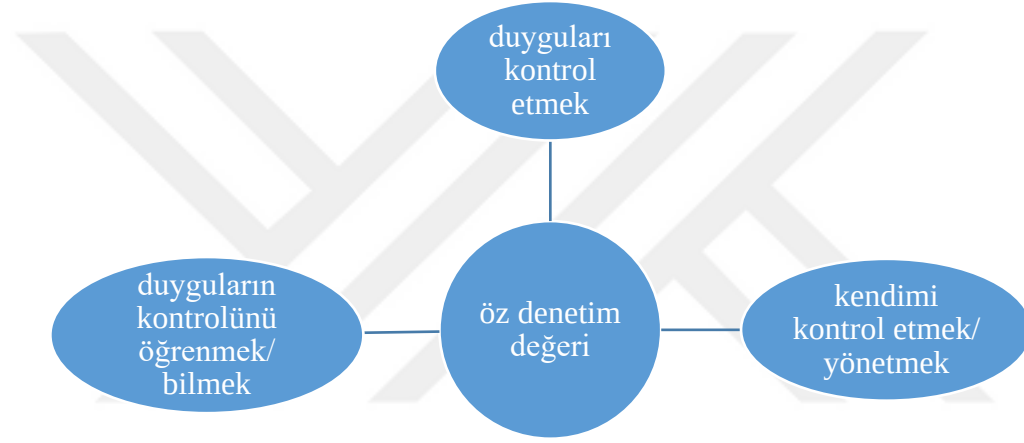
Öğrencilere oyun sırasında adreslerini bulurken duygularını kontrol etmek neler yaptıkları sorulmuştur. Ö4’ün soruya verdiği yanıt aşağıdadır:

Ö4: Önce heyecanlandım, sonra biraz yavaşladım. Sonra da duygularımı kontrol ettim.

Ö4, yaşadığı duyguyu yönetmek için yavaşlayarak duygularını kontrol ettiğini ifade etmiştir. Öğrencilerin dışsal etkenler karşısında duygu yönetimini gerçekleştirme becerisi kazandıkları düşünülmektedir.

12.11.2018 tarihinde geçerlik komitesi tarafından verilen dönütler doğrultusunda öğrencilerin aktif olduğu ders süreçleri hazırlanmıştır. Etkinlikte süre sınırı konularak öz denetim değeri ile ilişki kurulmuştur. Sevgi ve saygı değerinde sınıf yönetimi üzerine yaşanan sorunlar giderilmiş, ders sürecinde daha etkin bir sınıf yönetimi sağlanmıştır.

Veri kaybını önleme amaçlı öğrenci günlükleri, uygulama sonrası öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Öğrencilere “Bu dersten sonra aldığın kararlar var mı?” sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin verdiği cevaplar Şekil 4.10’da sunulmuştur.

Şekil 4.10. Öz Denetim Değeri Ders Süreci Bulguları

Öğrencilerin “Bu dersten sonra aldığın kararlar var mı?” sorusuna öz denetim değeri ile ilgili verdikleri on beş ifadenin yer aldığı cevaplar üç başlık altında toplanmıştır. Verilen yanıtlardan yedi tanesinde “duygularımı kontrol edeceğim” ifadeleri yer almaktadır. Soruya verilen yanıtlardan dört tanesinde “kendimi kontrol edeceğim/yöneteceğim” ifadeleri yer almaktadır. Diğer dört yanıt ise “Duygularımı nasıl kontrol edeceğimi öğrendim/biliyorum” ifadelerini içermektedir. Öğrencilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde öz denetim değeri ile kişilerin kendini ve duygularını yönetmekle arasında ilişki kurdukları görülmektedir.

Ö16: *Eskiden duygularım beni yönetiyordu ama artık ben kontrol edeceğim.*

Ö16, “Bu dersten sonra aldığın kararlar var mı?” sorusuna verdiği cevapta öz denetimi öğrenmeden önceki davranışlarını değerlendirmiş ve yeni bir karar almıştır.

Değerlerin olumlu davranış değişikliğine karar verilmesine neden olduğunu düşündürmektedir.

Öğrencilere günlükte “Bu dersten sonra hangi düşüncelerin değişti?” sorusu sorulmuştur. Ö19, Ö3 ve Ö17’nin soruya verdiği yanıtlar aşağıda verilmiştir:

Ö19: Sadece öfkeyi kontrol etmem gerek sanıyordum ama artık bütün duygularımı kontrol edeceğim.

Ö19, verdiği yanıtta eski bilgileri ile yeni bilgileri arasında değerlendirme yapmıştır. Bu değerlendirme sonucunda öz denetim değerinin tüm duygularla olan ilişkisine ulaşmıştır.

Öğrencilere günlükte “Bu derste seni en çok etkileyen neydi?” sorusu sorulmuştur.

Ö3: Sadece öfke değil, tüm duyguları kontrol etmek beni çok etkiledi.

Ö19 gibi Ö3 de, “Bu derste seni en çok etkileyen neydi?” sorusuna verdiği yanıtta eski bilgileri ile yeni öğrendiği bilgileri karşılaştırmıştır. Öz denetim değeri öncesi sadece öfke duygusunun kontrol edilmesi gerektiğini düşünürken ders sonrası tüm aşırı duyguların kontrol edilmesi gerektiğini öğrenmenin onu etkilediğini belirtmiştir.

Ö17: Arkadaşlarıma bağırمام gerektiğini, onların kalplerini bir daha kırmayacağım. Bu düşüncelerim değişti.

Ö17, öz denetim değeri sonrası arkadaşlarına olan olumsuz davranışları fark etmiştir. Öğrenci davranışlarındaki olumsuz yönleri değer ile keşfetmiştir. Öz denetimin kişinin davranışları olan bağlantısını kurarak olumlu davranış geliştirme yönünde karar almıştır.

Araştırmacı öğretmenin saha notlarında 06.12.2018 tarihinde aşağıdaki not yer almaktadır.

“Bugün Ö10 ile arkadaşıyla yaşadığı bir durum üzerine konuştuk. Durumun nasıl geliştiğini anlatırken “Öz denetimimi sağlayamadım öğretmenim.” cümlesini kurdu. Öğrendiği değeri anlamına uygun şekilde kullandı. Yaşadığı durum ile değeri özleştirerek öz eleştiride bulundu.”

Araştırmacı öğretmen sınıf öğretmeni olması sebebi ile öğrenciler ile sürekli temas halindedir. Öğretmen, yaşanan problemler üzerine öğrenci ile yaptığı konuşmada öğrencinin değerleri günlük hayatında konuşmalarına kattığını gözlemlemiştir.

Uygulama öncesi ve uygulama sonrası değişimleri incelemek amacıyla öğrencilere sunulan örnek olayda arkadaşları tarafından haksızlığa uğrayan Esin adlı öğrencinin yaşadıkları verilmiştir. Oynanan yakan top oyununda Esin toptan kaçarken yere düşmüş ve yaralanmıştır, bununla beraber vurulmadığı halde arkadaşları tarafından

vurulduğu iddia edilmiştir. Esin ise sadece ağlamıştır. Ön bulgularda öğrencilere “Esin’in yerde olduğunu görseydiniz siz ne yapardınız?” sorusu yöneltilmiştir. Ön bulgularda öğrenci cevapları incelendiğinde, Esin’in davranışlarını ve duygularını yönetemediğine iki öğrencinin dikkat çektiği görülmüştür. Öğrenci cevapları Şekil 4.11’de sunulmuştur:

Şekil 4.11. Öz Denetim Değeri Son Bulgular

Değerler eğitimi sonrasında öğrencilere “Esin’in yerde olduğunu görseydiniz siz ne yapardınız?” sorusu tekrar yöneltilmiştir. Öğrenci cevapları incelendiğinde öğrencilerin yardım etmek ve yardımseverlik değerine yönelik verdiği cevapların sıklıkla verirken aynı zamanda Esin’in davranışlarını da değerlendirmişlerdir. Öğrencilerin beklenen davranışı ifade ederken öz denetim değerini kullandıkları belirlenmiştir.

Uygulama sonrası öğrencilere “Esin’in yerde olduğunu görseydiniz siz ne yapardınız?” sorusuna verilen yanıtlar aşağıda verilmiştir.

Ö7: Ben ondan ilk önce öz denetimli olmasını beklerim. Sonra da ona yardım ederim.

Ö12: Esin’e yardım edip “İyi misin?” derdim. Öz denetimli olmasını söylerdim.

Ö14: Ona sevgili bir şekilde derdim ki “Öz denetimini sağlaman gerek.” derdim.

Ö16: Esin’e yardım edip ona öz denetimli olmasını söylerdim.

Ö17: Onu kaldırıp “İyi misin?” derdim. Ve öz denetimini sağlamasını isterdim.

Uygulama sonrası “Size göre Deniz ve Uras dürüst davranmışlar mıdır? Neden?” sorusuna ise Ö4, “Bence dürüst davranmamıştır. Çünkü sevgi sıcak davranmaktır ve onu seviyorsa ona yanlışlarını söylemelidir ama Esin de biraz öz denetimsiz davrandı.” şeklinde yanıtlamıştır.

Değerler eğitimi öncesi öğrenci bulguları incelendiğinde, Esin’in davranışlarını ve duygularını yönetemediğine dair iki öğrencinin ifadesi yer alırken değerler eğitimi

sonrasında öz denetim değeri adını kullanarak durumu değerlendiren yedi ifadenin olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin her iki soruya da verdiği yanıtlar incelendiğinde beklenen davranış olan “yardım etmek” ifadelerini kullanmanın yanında yardıma ihtiyaç duyan bireyin davranışlarını da değerlendirdikleri görülmektedir. Öğrencilerin durum ve olayları çok boyutlu ele aldıkları görülmektedir. Değerler toplumda standartlaşmış beklenen davranış olarak işlev görmektedir. Öz denetim değeri öğrenciler için beklenen davranış şekli haline geldiği değerlendirilebilir.

Tüm değerlerin öğretim süreci tamamlandıktan sonra öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmış ve değerler üzerine öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Odak grup görüşmelerinde öğrencilere “Daha önce bilmediğiniz ve değerler eğitimi sürecinde ilk defa öğrendiğiniz değer hangisi?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya Ö4, Ö10, Ö11, Ö14, Ö20, Ö21, Ö22 öz denetim değeri yanıtını vermiştir.

Soruya verilen yanıtlar incelendiğinde yedi öğrencinin öz denetim değeri yanıtı vermesi ile yeni öğrenilen değer olarak en çok öz denetim değeri yanıtı verildiği tespit edilmiştir. Öz denetim değeri öğrenciler tarafından daha önce bilinmediği, süreç içerisinde öğrenildiği belirlenmiştir. Değerler eğitimi öğrencilere daha önce bilmedikleri bir değeri kazandırmıştır.

Odak grup görüşmelerinde öğrencilere “Öğrendiğimiz değerlerden en çok aklınızda kalan hangisidir? Açıklayabilir misiniz?” sorusu sorulmuştur. Ö11, öz denetim değeri cevabını vermiş ve aşağıdaki açıklamayı yapmıştır.

Ö11: Çünkü öz denetimli olmazsam yani (kendimi) kontrol ederek daha fazla arkadaş edinebilirim.

Ö11, öz denetimli olmanın arkadaşlık ilişkileri üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir. Ö11, davranışlarında daha kontrollü olarak öz denetimini sağladığında daha çok arkadaş edineceğini ifade etmiştir. Öğrenci toplum tarafından doğru bulunun davranışa karar verirken öğrenilen öz denetim değerinden yararlanmıştır. Öğrencilerin değerlerin toplum hayattaki rolünü fark ettikleri ve değerlerin gerektirdiği davranışları belirledikleri düşünülmektedir.

Değerler eğitimi sonrası öğrencilerdeki davranış ve tutum değişiklikleri üzerine öğrenci velilerinin görüşleri alınmıştır. Velilere yöneltilen “Velisi olduğunuz öğrencinin değerler eğitiminden sonra yaşadığı ya da gördüğü bir olayı öğrenilen değerler üzerinden değerlendirdiği oldu mu? Var ise paylaşır mısınız?” sorusuna Ö19’un velisi aşağıdaki yanıtı vermiştir.

Ö19 Veli: Öz denetim ile ilgili öğrendiklerini evde ekran karşısında geçirdiği zamanı kısaltarak uyguladı. “Öz denetimim var benim, ipadsiz daha çok zaman geçirebilirim.” diyerek ve gerçekten de daha az zaman geçirerek uyguladı.

Ö19, günlük yaşantısında olumsuz bulduğu davranışlarını öz denetim değeri ile değiştirme yoluna gitmiştir. Ö19, tablet bilgisayar başında çok zaman geçirdiğini ve bu durumu değiştirirken öz denetimini sağlayacağını ifade etmiştir. Öğrencilerin davranışlarını değerler ile ifade ettikleri ve değerleri davranış hâline getirdikleri tespit edilmiştir.

Velilere yöneltilen “Daha önce kendisinden duymadığınız ama değerler eğitimi sonrası öğrencinizin ifade ettiği, üzerinde durduğu değer/değerler oldu mu? Var ise paylaşır mısınız?” sorusuna Ö22’nin velisi aşağıdaki yanıtı vermiştir.

Ö22 Veli: Özellikle öz denetim hakkında paylaşımlarda bulundu. Zaman zaman kendisinin duygularını kontrol edemediğini, okulda ağıladığı bazı zamanlar olduğunu söyledi. Ancak “Duygularımı daha çok kontrol etmeliyim.” şeklinde konuştu.

Ö22, odak grup görüşmelerinde yeni öğrendiği değer olarak öz denetim değeri yanıtını vermiştir. Öğrenci velisi de öz denetim değerini, değerler eğitimi ile öğrencinin cümle içerisinde kullanmaya başladığını ifade etmiştir. Ö22, gün içerisinde yaşadığı duygu değişimlerini değerlendirmiştir. Bu değerlendirmeler ile karar alırken öz denetim değerinden yararlanmıştır. Çözüm yolu olarak öz denetim değerini sağlaması gerektiğine karar vermiştir. Öğrencilerin doğru davranışı belirlerken öğrendiği değerlerden yararlandığı görülmektedir.

Velilere yöneltilen “Daha önce kendisinden duymadığınız ama değerler eğitimi sonrası öğrencinizin ifade ettiği, üzerinde durduğu değer/değerler oldu mu? Var ise paylaşır mısınız?” sorusuna Ö4’ün ve Ö21’in velisi aşağıdaki yanıtları vermiştir.

Ö4 Veli: “Öz denetim ve vatanseverlik” sözcüklerini ilk kez değerler eğitimi derslerinden sonra kullandığını fark ettim. Diğer ifadeleri biliyor ve kullanıyordu. Ancak şimdi, yani değerler eğitimi sonrasında, hepsini çok daha yerinde/ zamanında kullanıyor.

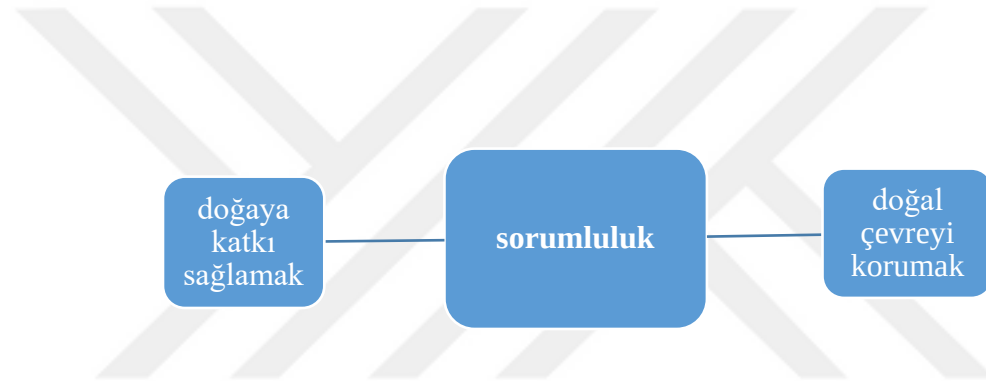
Ö21 Veli: Öz denetim değeri. Bu dersler ile diğer değerlerin anlamını daha net anladığını düşünüyorum.

Ö4 ve Ö21 odak grup görüşmelerinde yeni öğrendiği değer olarak öz denetim değeri yanıtını vermişlerdir. Ö4’ün ve Ö21’in velileri de öğrencilerinin yeni öğrendikleri değer olarak aynı yanıtı vermişlerdir. Veliler, öğrencilerin değerler eğitimi öncesinde bildiği değerleri ders sonrasında değer içeriğine uygun kullanmaya başladıklarını ifade etmişlerdir.

4.4. Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular

Öğretim sürecinin başlangıcında öğrencilere ormanları konu alan örnek olay verilmiş ve bu örnek olaydan yola çıkarak sorular yöneltilmiştir. Örnek olayda doğal çevrenin bilinçsiz kullanımı ve tahribatı üzerine belgesel izleyen Can isimli bir çocuğun hissettiği sorumluluk bilinci ile sınıfta bazı önerilerde bulunmuştur. Bu önerilerle doğal çevreye katkıda bulunup ve doğal çevreyi korumak istenmiştir. Öğrencilerin problem durum karşısında hissettikleri sorumluluk duygusu örnek olay üzerinden vurgulanmıştır.

Örnek olayda öğrencilere “Can’ın önerilerine siz hangi fikirleri eklemek istersiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin doğal çevreye karşı sorumluluklarını ifade eden kavramlar Şekil 4.12’de sunulmuştur:

Şekil 4.12. Sorumluluk Değeri Ön Bulgular

Örnek olayda öğrencilere “Can’ın önerilerine siz hangi fikirleri eklemek istersiniz?” sorusuna Ö17 ve Ö4 aşağıdaki yanıtları vermişlerdir:

Ö17: Öğretmenimden izin alıp ormana gezi yapardık ve orada tohum ekerdik. Her sekiz gün sonra sulamaya giderdik.

Ö4: Doğal ve beşeri kaynakları tasarruflu kullanmayı.

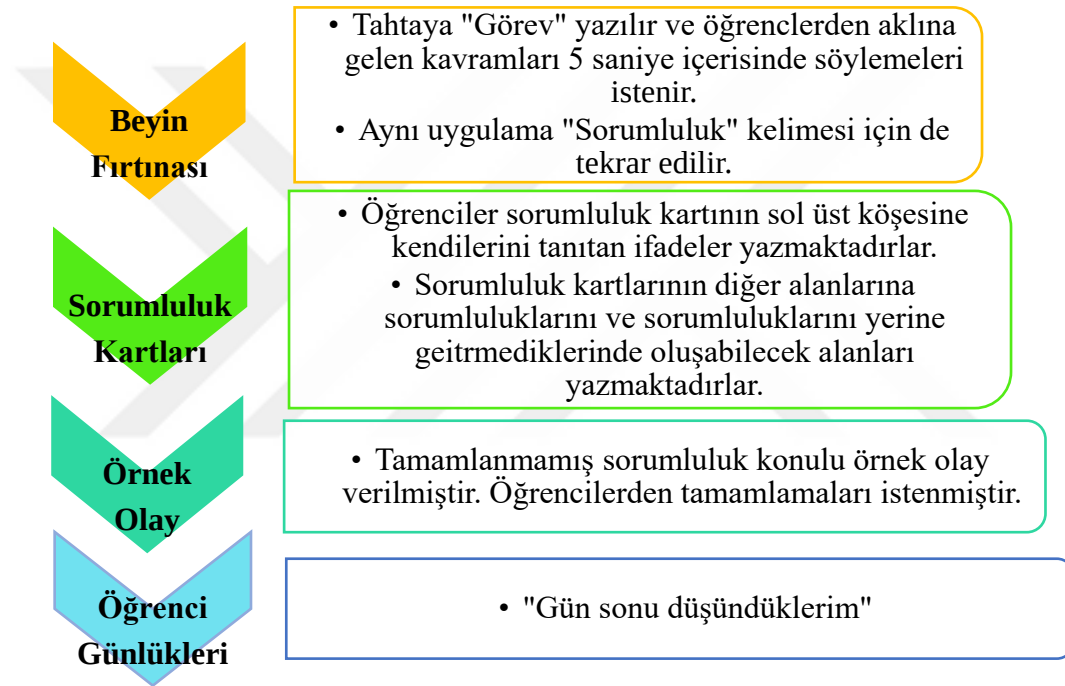
Ö17, doğal kaynaklara katkı sağlamak amacı ile tohum ekmeyi ve sulamayı önermiştir. Ö4, doğal ve beşeri kaynakları kullanırken yapılması gereken sorumluluklara dikkat çekmiştir. Öğrencilerin doğal çevreyi geliştirmek için sorumluluk duygusu taşıdıkları görülmektedir.

Öğrenci cevapları incelendiğinde ağaç dikmek ve sulamak, çöp atakları uyarmak, geri dönüşümü yaygınlaştırmak ve ülke kaynaklarını korumak üzere önerilerde bulunulduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin doğaya karşı sorumluluk bilinci ile

yaklaştıkları görülmesinin yanında sorumluluk değerini cümle içerisinde kullandıkları tespit edilememiştir.

Örnek olayda sorulan “Bahçeye dikilen ağaç size neler hissettirir?” sorusuna Ö17, “Mutlu olurdum. Sorumluluğumu mutlaka yapmam gerektiğini hissederdim.” yanıtını vermiştir. Değerler eğitimi öncesi verilen örnek olayda sorumluluk değerini tüm öğrenciler içerisinde sadece bir öğrencinin cümle içerisinde kullandığı belirlenmiştir.

Değerler eğitiminin ilerleyen aşamasında öğrencilere sunulan metnin ardından sorumluluk değeri, 20.11.2018 tarihinde üç ders saati olarak hayat bilgisi dersinde çalışılmıştır. Sorumluluk değerine ait ders süreci etkinlikleri Şekil 4.13’te verilmiştir:

Şekil 4.13. Sorumluluk Değeri Uygulama Süreci Etkinlikleri

Sorumluluk değeri, “Evde, üzerine düşen görev ve sorumluluklarını fark eder.” kazanımı ile eşleştirilerek çalışılmıştır. Ders sürecinde görev ve sorumluluk kavramları üzerinde durulmuştur. Görev ve sorumlulukları yerine getirmenin hayatın işleyişinde sağladığı yararlar vurgulanmıştır.

Ders sürecinde görev ve sorumluluk kavramlarının kazandırılması amacıyla beyin fırtınası tekniği kullanılmıştır. Sınıf tahtasına öncelikle “Görev” kelimesi yazılmış ve beş saniye içerisinde öğrencilerin ilk düşündükleri kelimeyi söylemeleri istenmiştir. Tüm düşünceler ifade edildikten sonra söyledikleri kelimelerin onlar için nasıl bir görev

olduğu sorulmuştur. Görev kelimesine “okul” ve “bayrak” yanıtını veren Ö10’un açıklaması aşağıdadır:

Ö10: Okula gitmek ve bayrağı korumak benim görevim.

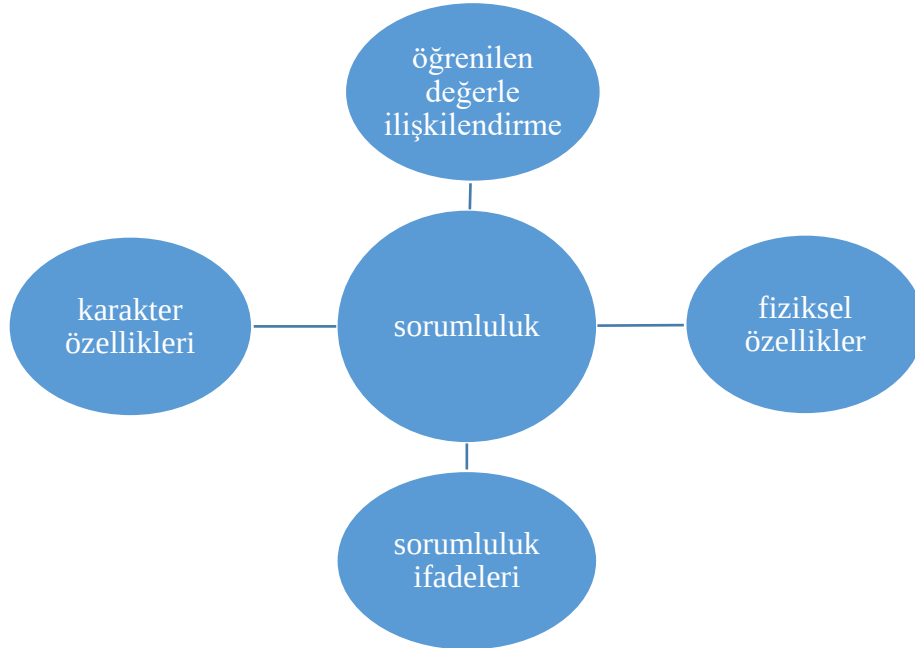
Ö10 görevleri arasında okula gitmek ve bayrağını korumak olduğunu ifade etmiştir. Öğrenci gündelik hayatında yerine getirmekle yükümlü olduğu görevini ifade etmiş ve aynı cümle içerisinde bayrağı korumanın da görevi olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin günlük yaşantıda yerine getirmekle yükümlü olukları görevlerinin yanında milli değerlere karşı görevlerini de değerler eğitimi sürecinde fark ettikleri düşünülmektedir.

Sorumluluk değerinin anlamına ilişkin öğrenciler görüşlerini ifade etmişlerdir. Ö16’nın verdiği yanıt aşağıdadır.

Ö16: Eğer bir ailede baba da anne de çalışmaz evde oturursa biz nasıl yemek yeriz?

Ö16, aile içerisindeki görev dağılımından yola çıkarak örnek vermiştir. Öğrenci aile içerisindeki sorumlulukların yerine getirilmemesinin yaratacağı olumsuz duruma dikkat çekmiştir. Öğrencilerin, sorumluluk değerinin günlük yaşantıda taşıdığı önemi fark ettikleri düşünülmektedir.

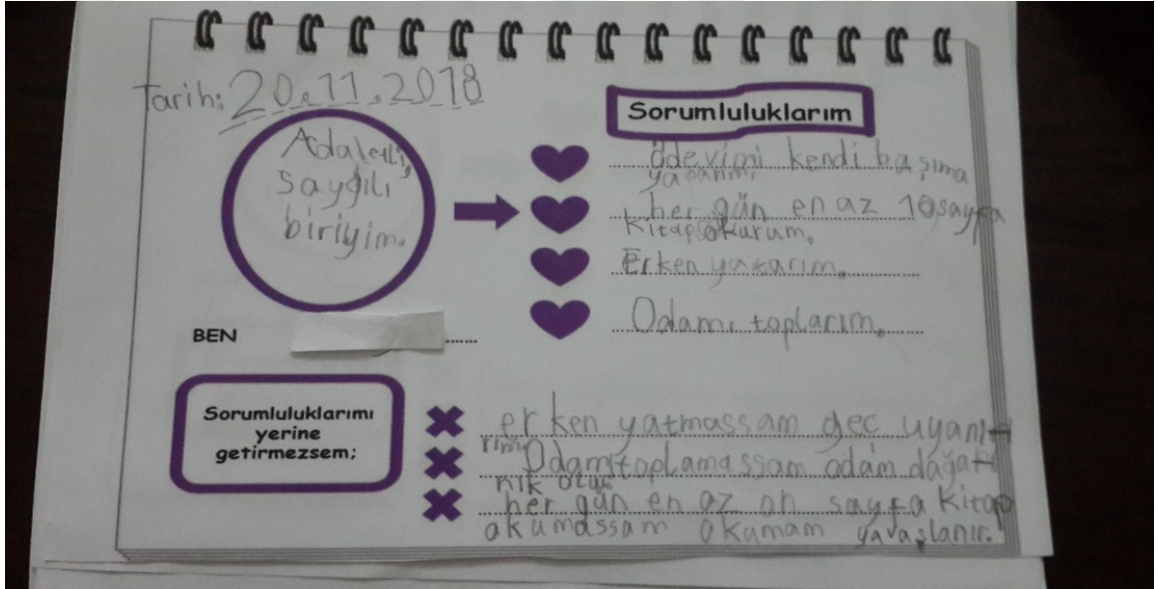
Etkinlik sonrası öğrencilere sorumluluk kartları verilmiştir. Öğrencilerde bu sorumluluk kartlarına öncelikle kendilerini tanıtan, nasıl biri olduklarını ifade eden cümleler yazmaları istenmiştir. Öğrenci cevapları Şekil 4.14’te sunulmuştur:

Şekil 4.14. Sorumluluk Değeri Uygulama Süreci Bulguları

Öğrencilerin verdikleri cevaplar incelendiğinde nasıl biri olduklarını ifade ederken öğrenilen değerlerden yararlandıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin öğrendikleri saygı, sevgi, öz denetim ve sorumluluk değerlerini kendilerini tanıtan özellikler olarak benimsedikleri görülmektedir. Öğrenci cevaplarında henüz öğrenilmemiş olan adalet, dürüstlük ve yardımseverlik değerlerine de yer verildiği görülmektedir. Öğrenci cevaplarında öğrencilerin kendilerini, üzerine düşen görev ve sorumluluklar ile tanıttıkları görülmüştür.

Sorumluluk kartlarında üç farklı alan bulunmaktadır. Kartın sol üst köşesinde öğrenciler kendini tanıtmaktadır. Sağ üst köşede öğrenciler sorumluluklarını sıralamaktadır. Alt kısımda ise sorumluluklarını yerine getirmediğinde neler olabileceklerini ifade etmektedirler. Ö21'in sorumluluk kartı resmi Şekil 4.15'te sunulmuştur:

Şekil 4.15. Ö21 Sorumluluk Kartı

Ö21, sorumluluklarını ödevini kendi başına yapmak, her gün en az on sayfa kitap okumak, erken yatmak ve odasını toparlamak olarak sıralamıştır. Sorumluluklarını yerine getirmediğinde olabilecek durumları ayrıntılı olarak anlatmıştır. Ö21, sorumluluklarını yerine getirmediğinde bölümünü “Erken yatmazsam geç uyanırım. Odamı toplamazsam odam dağınık olur. Her gün en az on sayfa kitap okumazsam okumam yavaşlar.” şeklinde cevaplamıştır. Öğrenci cevaplarında sorumlulukların günlük yaşantıdaki rolünü ve gerekliliğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin değerler içerisine uygun örneklerle değerler gerektirdiği tutum ve davranışları belirledikleri görülmektedir.

Öğrencilere görev ve sorumlulukları yerine getirmenin önemini vurgulayan bir örnek olay anlatılmış ve sonuç kısmını öğrencilerin tamamlamaları istenmiştir. Ardından öğrencilere, bu örnek olay ile ilgili soruların da olduğu çalışma kâğıtları verilmiştir.

Örnek olay çalışma kâğıdında öğrencilere “Görev ve sorumlulukları yerine getirmek neden önemlidir?” sorusu sorulmuştur.

Ö14: Mesela odamı toplamazsam çöplük olur ve aradığın eşyayı bulamazsın.

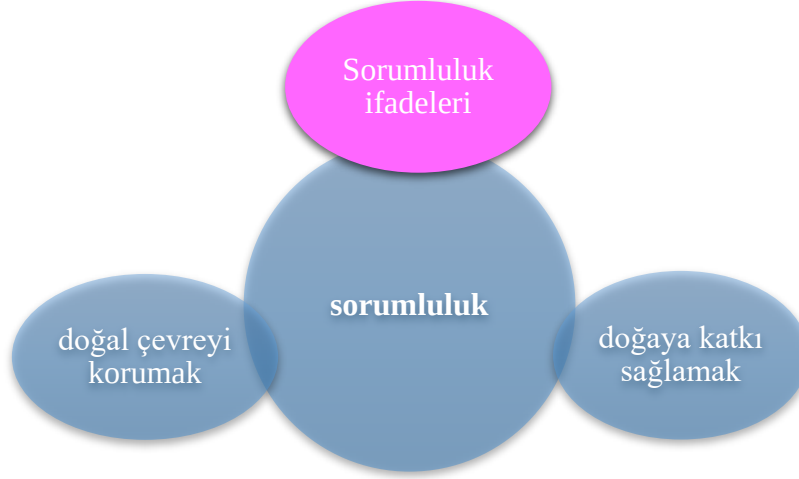
Ö14 sorumluluk değerinin günlük hayattaki karşılığına dikkat çekmiştir. Sorumluluk değerinin önemini ifade ederken yaşantı içerisinde yerine getirilmediğinde sebep olacağı olumsuz durumları belirtmiştir. Öğrencilerin değere yönelik neden-sonuç ilişkisi kurarak açıklama yaptıkları görülmektedir.

Veri kaybını önleme amaçlı öğrenci günlükleri, uygulama sonrası öğrenciler tarafından doldurmuştur. Öğrenci cevapları incelendiğinde öğrencilerin cümlelerinde görev ve sorumluluk kavramlarını sıklıkla kullandığı görülmüştür. Öğrencilere günlükte “Bu dersten sonra aldığın kararlar var mı?” sorusu yöneltmiştir.

Ö20: Var! Artık odamı toplayacağım. Çünkü annemin ne kadar yorulduğunu anladım.

Örnek olayda görev ve sorumluluklarını yerine getirmeyen bir öğrencinin annesinin ne kadar yorulduğu konu edinmiştir. Ö20, örnek olaydaki değerle ilgili problemi bulmuş ve bir değerlendirme yapmıştır. Ö20, soruya yanıt verirken örnek olaydaki anne karakteri ile kendi annesi arasında bağlantı kurmuş ve bir karar almıştır. Öğrenci görev ve sorumlulukların yerine getirilmediği durumda başkalarının olumsuz etkilendiğini fark etmiştir.

Değerler eğitimi etkinlikleri sonrası öğrencilerdeki değişimleri ortaya çıkartabilmek amacıyla başlangıçta sorulan “Can’ın önerilerine siz hangi fikirleri eklemek istersiniz?” sorusu öğrencilere bir kez daha yöneltmiştir. Değerler eğitimi sonrası öğrencilerdeki sorumluluk değerine yönelik değişimler incelenmiştir. Öğrenci cevapları Şekil 4.16’da sunulmuştur:

Şekil 4.16. Sorumluluk Değeri Son Bulgular

Öğrencilere sorulan “Can’ın önerilerine siz hangi fikirleri eklemek istersiniz?” sorusuna verilen yanıtlar aşağıdadır:

Ö3: *Doğayı korumak bizim sorumluluğumuz.*

Ö6: *Doğayı korumak için her gün doğaya çiçek ekerdim. Sorumluluk tabelaları asardım çevreye.*

Ö12: *Ben çok fazla fidan diker ve doğanın kaynaklarını korurum. Herkes çevreye karşı sorumluluk duysun diye uyarırdım.*

Ö16: *Ülkemi temiz tutmak odamı temiz tutmak gibi benim sorumluluğum.*

Ö20: *Suları boşa harcamayarak. Herkesin ülkemize sevgiyle, saygıyla bir şeyler yapması. Herkes sorumluluklarını yerine getirmeli.*

Öğrencilerin doğal çevreye karşı yükümlülükler ile sorumluluk değerini eşleştirdikleri belirlenmiştir. Öğrenciler yaşadıkları ülkeye ve doğal çevreye karşı sorumluluk hissetmekte ve bunu ifade ederken sorumluluk değerini kullanmaktadır. Uygulama sonrasında öğrencilerin görev ve yükümlülüklerini sorumluluk değeri ile ifade ettikleri tespit edilmiştir

Öğrenci cevapları incelendiğinde öğrenciler çevre ile ilgili önerilerde bulunurken ülkeye ve doğaya karşı sorumluluk duygusu taşıdıkları görülmektedir. Ö16, odasını temizlemek ile ülkesini temizlemek arasında bağ kurmuştur. Öğrenci için odasını temizlemek nasıl kendi sorumluluğu ise ülkesini de temizlemenin kendi sorumluluğu olduğunu ifade etmiştir. Öğrencinin sorumluluk değerine örnek verirken kendi yaşantısı ile bağ kurduğu görülmüştür. Öğrencilerin değer, günlük yaşantıdaki karşılığında yola çıkarak farklı karşılıklarına ulaştıkları belirlenmiştir. Öğrenciler öğrendikleri değerleri farklı örnek ve durumlarla eşleştirmektedir.

Tüm değerlerin öğretim süreci tamamlandıktan sonra seçilen öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmış ve değerler üzerine öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Odak grup görüşmelerinde öğrencilere “Öğrenilen değerlerden sonra hangi davranışlarınıza daha dikkat ediyorsunuz?” sorusu sorulmuştur.

Ö18: Eskiden hep bir şey oynadıktan sonra hiç toplamadan giderdim. Annem de arkamdan toplardı. Sorumluluk değerini öğrenince artık yatağımı kendim topluyorum. Kıyafetlerimi bile kendim giyiniyorum.

Ö18, öğrendiği sorumluluk değeri sonrasında günlük yaşantısındaki davranışlarını değerlendirmiş ve davranış değişikliğine gitmiştir. Öğrenci sorumluluk değerini öğrendikten sonra görev ve sorumluluklarını üstlendiğini ifade etmiştir. Değerlerin öğrencilerde olumlu davranış değişikliğine sebep olduğu ve öğrencilerin değerleri davranış haline getirdiği düşünülmektedir.

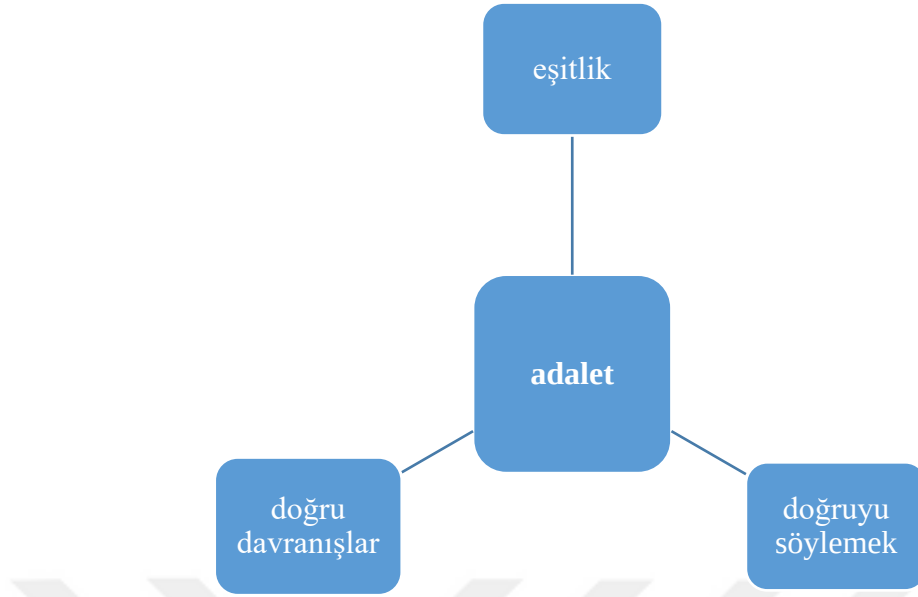
Değerler eğitimi sonrası öğrencilerdeki davranış ve tutum değişiklikleri üzerine öğrenci velilerinin görüşleri alınmıştır. Velilere yöneltilen “Velisi olduğunuz öğrencinin değerler eğitiminden sonra yaşadığı ya da gördüğü bir olayı öğrenilen değerler üzerinden değerlendirdiği oldu mu? Var ise paylaşır mısınız?” sorusuna Ö9’un velisi aşağıdaki yanıtı vermiştir.

Ö9 Veli: Sorumluluk değerini tam manasıyla öğrenip pekiştirdikten sonra kendi sorumluluğunda olan odasının tertip ve düzenine çok daha özen göstermeye başladı.

Ö9, öğrendiği sorumluluk değerini günlük yaşantısında uygulamıştır. Kendi odasının sorumluluğunu alarak sorumluluk değerinin gereklerini yerine getirmiştir. Değerlerin öğrencide davranış değişikliklerine sebep olduğu tespit edilmiştir.

4.5. Adalet Değerine İlişkin Bulgular

Öğretim sürecinin başlangıcında üç arkadaşın yaşadığı durumu anlatan örnek olay öğrencilere sunulmuş ve ardından olaya ilişkin sorular öğrencilere sorularak onların adalet değeri üzerine görüş bildirmeleri sağlanmıştır. Bu örnek olayda oynanan yakan top oyununda yaşanan durum üzerinden adalet değeri vurgulanmıştır. Öğrencilere bu örnek olaydan yola çıkarak “Adalet nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrenci cevapları Şekil 4.17’de sunulmuştur:

Şekil 4.17. Adalet Değeri Ön Bulgular

Öğretim süreci başlamadan önce, öğrencilere “Adalet nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Adalet değerine yönelik cevap olarak verilen on altı ifade üç başlık altında toplanmıştır. Öğrenciler cevaplarında adalet değerini eşitlik, doğru davranışlar ve doğruyu söylemek gibi ifadelerle tanımlamışlardır. Öğrenciler adaletli olmanın eşit davranmak ve eşit olmakla ilgili olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun yanında doğru davranmak, doğruyu söylemek de adalet değeri ile eşleştirilmiştir.

Ön bulgularda, “Adalet nedir?” sorusunu yirmi dört öğrenci içerisinde yedi öğrencinin cevapsız bıraktığı görülmektedir.

Ö7: Eşitlik demektir.

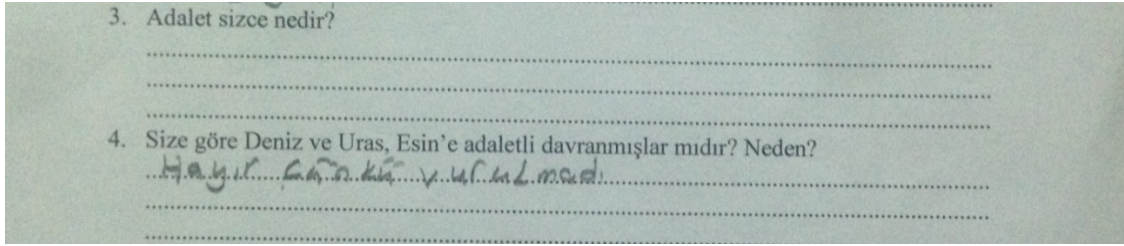
Ö7’nin, adalet değerini eşitlik ile eşleştirdiği görülmektedir. Öğrenci cevaplarında adalet için sıklıkla rastlanan kavram eşitlik olmuştur. Öğrencilerin adalet değerine yönelik ön bilgilere sahip oldukları görülmüştür.

Ö17: Sabırlı, uslu akıllı, yardımsever demektir.

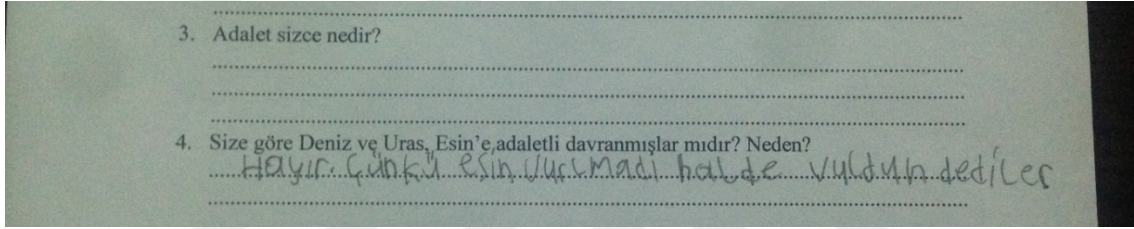
Ö17 için adalet toplumca kabul edilen doğru davranışlar olarak görülmektedir. Sabırlı, uslu ve yardımsever davranışları adalet değeri altında değerlendirmiştir. Öğrencinin adalet cevabı değerin tanımını tam olarak karşılamamaktadır.

“Adalet nedir?” sorusundan sonra öğrencilere “Size göre Deniz ve Uras, Esin’e adaletli davranmışlar mıdır? Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrenci cevapları incelendiğinde yirmi dört öğrenci içerisinde yedi öğrencinin (Ö2, Ö3, Ö11, Ö12, Ö19, Ö23, Ö24)

“Adalet nedir?” sorusunu yanıtsız bıraktığı görülmektedir. Ardından yöneltilen “Size göre Deniz ve Uras, Esin’e adaletli davranmışlar mıdır? Neden?” sorusuna ise bu yedi kişiden beşinin cevap verdiği ve iki öğrencinin (Ö3, Ö12) bu soruyu da yanıtsız bıraktığı görülmektedir. Adalet değeri tanımını boş bırakan yedi öğrenciden beşinin adalet değerini örnek olay içerisinde örneklendirdikleri görülmektedir. Öğrencilerin adalet değerini örnek olaylar içerisinde belirleyebilirken tanımlama da güçlük çektikleri görülmektedir.

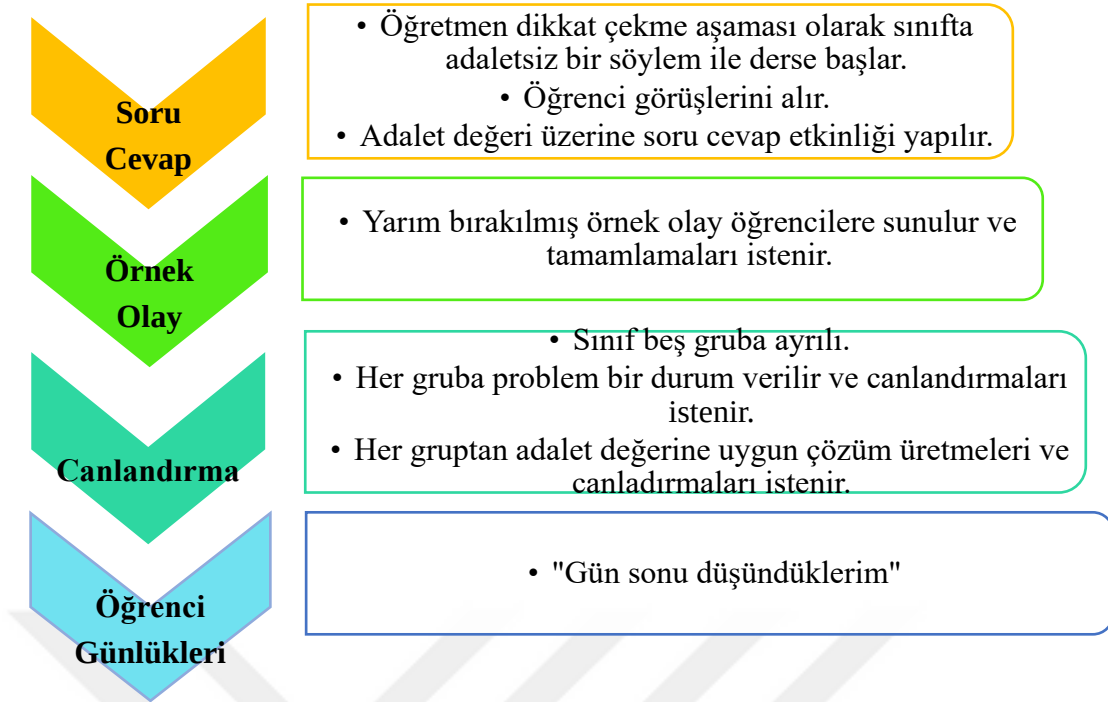
Şekil 4.18. Ö24 Öğrenci Ön Algı Metni Soru Yanıtı

Şekil 4.19. Ö11 Öğrenci Son Algı Metni Soru Yanıtı

Ö24 ve Ö11 adalet değerine yönelik bir tanım ya da açıklamada bulunmamışlardır. Bununla beraber örnek olay içerisindeki durumları adalet değeri ile eşleştirerek değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

Değerler eğitiminin ilerleyen aşamasında öğrencilere sunulan metnin ardından adalet değeri, 29.11.2018 tarihinde üç ders saati olarak hayat bilgisi dersinde çalışılmıştır. Adalet değerine ait ders süreci etkinlikleri Şekil 4.20’de verilmiştir:

Şekil 4.20. *Adalet Değeri Ders Süreci Etkinlikleri*

Adalet değeri, “Aile içi karar alma süreçlerine katılır.” kazanımı ile eşleştirilerek çalışılmıştır. Ders sürecinde aile içerisinde karar alınırken adalet ile söz hakkı arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur.

Öğretmen, derse dikkat çekme etkinliği olarak “Teneffüs sürelerini değiştiriyorum. Bundan sonra teneffüsleriniz beş dakika olacak. Bu konu üzerine fikrini söylemek isteyen var mı?” diyerek derse başlar. Öğrenciler aşağıdaki cevapları vermiştir:

Ö22: *Adaletsizlik olur.*

Ö16: *Teneffüslerde atıştırmalığımızı yiyeceğiz, su içeceğiz ve tualete gideceğiz. Bunun için beş dakika çok az.*

Öğrenci cevapları incelendiğinde Ö22 bu olumsuz durumu adalet değeri ile eşleştirmiştir. Ö16 ise bu durumun doğru olmadığını sebepleri ile açıklayarak adaletsiz durumu örneklendirmiştir.

Öğrencilere aile içerisinde karar alma süreçlerini içeren bir örnek olay anlatılmıştır. Örnek olayda söz hakkını iki kardeşe adaletli olarak paylaşmayan bir aile konu edinilmiştir. Deniz adlı karakterin yaşadığı adaletsiz durum üzerine öğrencilere, “Deniz’in yerinde siz olsaydınız aileye ne derdiniz?” sorusu sorulmuştur. Ö23’ün verdiği cevap aşağıdadır.

Ö23: *Küçük olabilir ama benim söz hakkım var.*

Ö23, kişilerin her yaşta haklarının bulunduğuna dikkat çekmiştir. Öğrenci adaletsiz bir durum karşısında hakkını koruyacağını belirtmiştir. Öğrencilerin örnek olaydaki adalet değerinin hak kavramı ilişkisini belirledikleri düşünülmektedir.

Örnek olay üzerine konuşmalar yapıldıktan sonra öğrenciler, örnek olay ile ilgili çalışma kâğıdındaki soruları yanıtlamışlardır. Çalışma kâğıdında öğrencilere “Adalet nedir?” sorusu yöneltilmiştir.

Değerler eğitimi öncesinde “Adalet nedir?” sorusuna Ö2, Ö3, Ö11, Ö12, Ö19, Ö23 ve Ö24 yanıt vermeyerek boş bırakmıştır. Uygulama sürecinde “Adalet nedir?” sorusuna bu öğrencilerin verdiği yanıtlar aşağıda verilmiştir.

Ö19: *Dürüst ve saygılı olmaktır bence.*

Ö11: *Adalet bence herkesin eşit olması.*

Ö2: *Taraf tutmamak ve dürüst olmak.*

Ö23: *Adalet saygı demek.*

Ö12: *Mesela o kişiye iyi davranan ve onun haklarını koruyan kişidir.*

Ö24: *Ben de konuşuyorum onlar da konuşuyor. Öyle bir şey.*

Ö3: *Dürüst olmak, saygılı olmak, söz hakkı vermek.*

Öğrenci cevapları incelendiğinde öğrencilerin adalet değerini tanımlama ve örneklendirme becerisi kazandıkları görülmektedir. Öğrenciler değeri anlamına uygun kelimelerle ifade etmiştir. Ö24 ve Ö3, söz hakkı tanımak ve eşit konuşma hakkı ile adalet değerini eşleştirerek örnek olay ile arasında bağlantı kurmuşlardır.

Adalet değerinin örnek olaylar üzerinden canlandırılması amacıyla sınıftaki öğrenciler beş gruba ayrılmıştır. Her gruba adaletsizliğin yaşandığı bir problem durum verilmiş ve bu durumu canlandırmaları istenmiştir. Ardından bu problem duruma çözüm üretmek canlandırma yapmaları istenmiştir.

Canlandırma yapan bir grupta, iki öğrencinin oyun oynadığı esnada diğer iki öğrenci oyuna katılmak istemektedir. Canlandırma sırasında öğrencilerin kurdukları diyalog aşağıdadır:

Ö3: *Siz oyun oynayamazsınız. Çıkın oyundan.*

Ö9: *Bu yaptığınız adaletli değil.*

Ö10: *Biz de oyun oynamalıyız.*

Öğrenciler problem durumu canlandırdıktan sonra çözüm kısmına geçmişlerdir. Öğrenciler problem duruma yönelik çözüm üretmiş ve bu çözüm şeklini canlandırma ile sunmuşlardır:

Ö7: *Az önce biz, sizi oyuna almadık. Bu yaptığımız doğru değildi. Özür dileriz. Beraber oynayalım.*

Ö3: *Biz size kötü davrandık. Kullandığımız kelimeler için özür dileriz.*

Öğrenciler adaletsiz bir konuyu ele alan problem durum üzerine diyaloglar oluşturmuş ve çözüm üretmişlerdir. Günlük yaşantılarında karşılaşabilecekleri örnek olaylar üzerinden adalet değerini inceleyerek beklenen davranışı göstermişlerdir.

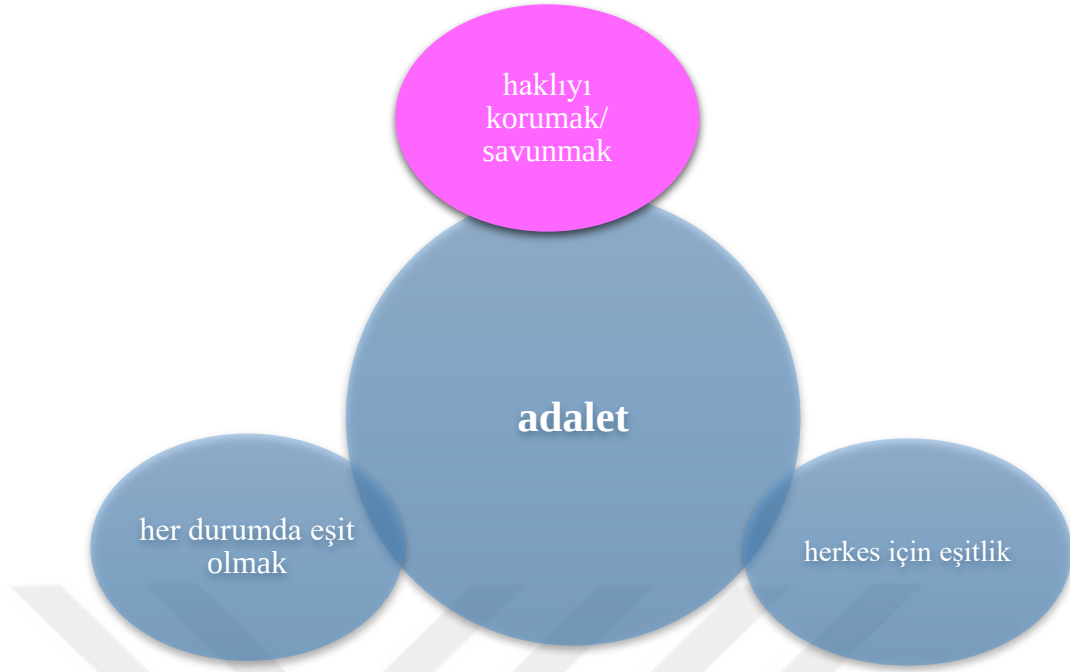
Veri kaybını önleme amaçlı öğrenci günlükleri, uygulama sonrası öğrenciler tarafından doldurmuştur. Öğrencilere “Bu dersten sonra aldığın kararlar var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrenci cevaplarında altı öğrencinin yöneltilen soruya cevabında “adaletli olacağım”, üç öğrencinin “daha adaletli olacağım”, iki öğrencinin “hep adaletli olacağım” ifadelerini kullandıkları belirlenmiştir. Bu doğrultuda on bir öğrencinin adaletli olmaya karar verdiği görülmektedir. Bu öğrencilerden üç tanesinin “daha adaletli olacağım” diyerek eski davranışları üzerinden bir değerlendirme yapmış ve değeri uygulama düzeyini artıracaklarını ifade etmiştir. İki öğrenci ise adalet değerini “hep adaletli olacağım” cevabı ile yaşam boyu sürdürmek istediğini belirtmiştir.

Öğrenci cevapları incelendiğinde öğrencilerin cümlelerinde “adalet” kelimesini sıklıkla kullandığı görülmektedir. Öğrenciler değer ile kendi davranışları arasında bağlantı kurarak değerlendirmeler yapmış ve kararlar almışlardır. Öğrencilerin değer gerektirdiği tutum ve davranışları belirledikleri görülmektedir.

Araştırmacı öğretmenin saha notlarında 30.11.2018 tarihinde sınıfta yapılan dolap değişimi üzerine öğrencilerin ifadesi not edilmiştir.

“”Bugün yapılacak olan dolap değişimini neden yapıyoruz? Hangi değerle ilişkilidir?” soruları öğrencilere sorulmuştur. Öğrenciler bunu adalet değeri ile ilişkilendirmiştir.” Öğrencilerin yaşadığı durum ve olaylarla örnek olaylar arasında bağlantı kurarak eşleştirdikleri görülmektedir.

Değerler eğitimi etkinlikleri sonrası öğrencilerdeki değişimleri ortaya çıkartabilmek amacıyla başlangıçta sorulan “Adalet nedir?” sorusu öğrencilere bir kez daha yöneltilmiştir. Öğrencilerin verdiği yanıtlar üç başlık altında toplanmış ve Şekil 4.21’de sunulmuştur:

Şekil 4.21. *Adalet Değeri Son Bulgular*

Değerler eğitimi öncesi ve sonrasında “Adalet nedir?” sorusuna verdiği yanıtlar incelendiğinde öğrencilerin verdiği cevapların arttığı belirlenmiştir. Öğretim süreci öncesinde soruya verilen yanıtlar on altı kavram olarak belirlenirken uygulama sonrasında otuz üç kavram olarak belirlenmiştir. Öğrenci cevapları incelendiğinde eşitlik kavramını “her zaman”, “her durumda” ve “herkese” kelimeleri ile detaylandırdıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin diğer toplum için iyi olanı, doğru olanı tanımlarken ayrıntıları belirledikleri görülmüştür.

Her toplum değerlerini gelecek nesillere aktarmak ve yaşatmak istemektedir. Bu nedenle toplum tarafından kabul görülen doğruların, davranışların ve tutumların aksi bir durum gerçekleştiğinde toplum tarafından eleştiri almaktadır. Öğrencilerin “Adalet nedir?” sorusuna “Haksız olanı ya da yanlış yapanı uyarmak.” ve “Haklıyı korumak/savunmak.” yanıtları verilmiştir. Öğrencilerin adalet değerini toplum geneline yayma görevi üstlendikleri anlaşılmaktadır.

Ö1: Adalet adil olmak, haklıyı savunmak ve yanlış yapanı uyarmak.

Ö1, adalet değerini adil olmak ile tanımlamıştır. Öğrenci adaletin sağlanmadığı durumlarda haklı tarafın savunulması ve haksız olanınsa uyarılması gerektiğini ifade etmiştir. Öğrencilerin değerleri toplum genelinde görmek istedikleri ve değerleri içselleştirerek yayma yöneliminde oldukları görülmektedir.

Tüm değerlerin öğretim süreci tamamlandıktan sonra seçilen öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmış ve değerler üzerine öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Odak grup görüşmelerinde öğrencilere “Değerler eğitimi sürecinde ele alınan örnek olaylardan benzerini yaşadığınız oldu mu?” sorusu sorulmuştur.

Ö21: Bir gün kantinde sıramı bekliyordum. Bana sıra geldiğinde başka biri sıramı kaptı.

Adalet değeri ders sürecinde öğrencilere adalet konulu problem durumlar verilmiş ve canlandırma yapmaları istenmiştir. Ö21, adalet değeri çalışılırken canlandıkları örnek olayın benzerini yaşadığını ifade etmiştir. Öğrenciler, örnek olayda vurgulanan problem durumun günlük hayatta benzerleri ile karşılaştıklarında değerlerle eşleştirme yapmaktadırlar. Örnek olay yönteminin öğrencinin günlük hayatta karşılaştıkları durum ve olayları değerler ile ele almasına, ilişki kurmasına katkı sağladığı değerlendirilmektedir.

Değerler eğitimi sonrası öğrencilerdeki davranış ve tutum değişiklikleri üzerine öğrenci velilerinin görüşleri alınmıştır. Velilere yöneltilen “Öğrencimizin değerler eğitiminden sonra yaşadığı ya da gördüğü bir olayı öğrendiğimiz değerler üzerinden değerlendirdiği oldu mu? Var ise paylaşır mısınız?” sorusuna Ö7’nin velisi aşağıdaki yanıtı vermiştir.

Ö7 Velisi: Oyun oynarken daha adaletli davrandığını söyledi. Bazı arkadaşları dikkat etmiyormuş.

Ders sürecinde Ö7 adaletsiz bir durumu konu alan canlandırma yapmış ve adaletin sağlanması için çözüm üretmiştir. Ö7’nin velisi öğrencinin adalet değerine uygun davranışlar sergilediğini ve bunu evde paylaştığını ifade etmiştir. Ö7, adalet değerine uygun olmayan davranışları fark etmekte ve bunu yakın çevresi ile paylaşarak adalet değerine verdiği önemi göstermektedir.

10.12.2018 tarihinde geçerlik komitesinin ders sürecine yönelik değerlendirmeleri aşağıdadır:

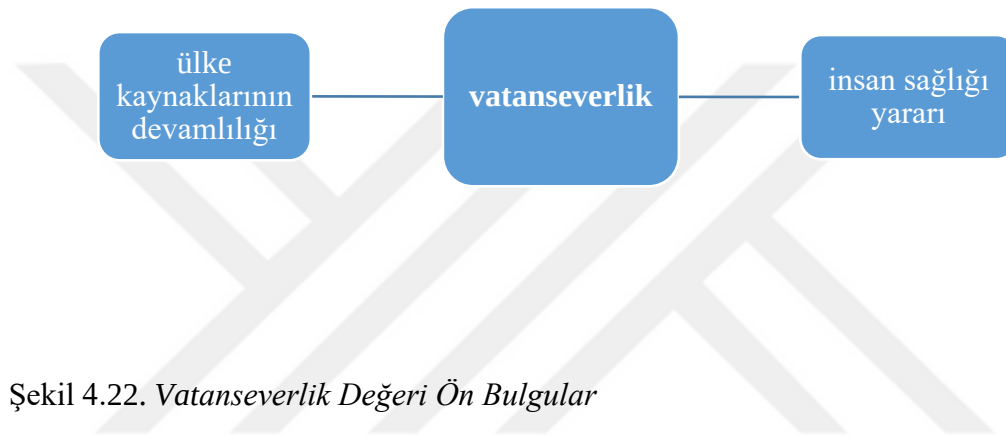
- *Canlandırma sırasında gruplar adaletsiz durumu ne şekilde çözdüklerini ifade ettiler. Bu durumu diğer izleyenler yorumlayabilirdi.*
- *Ders sonu adaletle ilgili öğrenciler afiş hazırlayabilirdi.*
- *Sınıf yönetimi daha kontrollü ve etkin.*

Geçerlik komitesinin ders sürecine yönelik dönütleri araştırmacı tarafından dikkate alınarak sürecin ilerleyen kısımlarında uygulanacak olan ders planları bu doğrultuda uyarlanmıştır.

4.6. Vatanseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Öğretim sürecinin başlangıcında öğrencilere doğa konulu örnek olay verilmiştir. Bu örnek olayda doğanın ve ülke kaynaklarının tahrip edilmesi anlatılmaktadır. Örnek olay ile ilgili öğrencilere sorular yöneltilmiştir.

Verilen örnek olayda yola çıkılarak öğrencilere, “Ülke kaynaklarımızı neden korumalıyız?” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar iki başlık altında incelenmiş ve Şekil 4.22’de sunulmuştur:

Şekil 4.22. Vatanseverlik Değeri Ön Bulgular

Öğrencilerin verdikleri yanıtlar, “ülke kaynaklarının devamlılığı” ve “ insan sağlığı yararı” başlıkları altında toplanmıştır. Öğrenciler ülke kaynaklarının devamlılığı ve insan sağlığı yararı sebebiyle kaynakların korunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Cevaplar incelendiğinde kaynakların bitebileceğine dair ifadeler çoğunluktadır. Aynı zamanda sonucunda kötü şeyler olabileceğini, yaşam için önemli olduğunu ifade eden cevaplar da bulunmaktadır.

Ö2: *Eğer korumazsak kaynaklarımız azalır ve kullanamayız.*

Ö19: *Çünkü korumazsak çok kötü şeyler olabilir.*

Ö2, “Ülke kaynaklarımızı neden korumalıyız?” sorusuna verdiği yanıtta ülke kaynaklarının korunmaması durumunda azalacağını ve ileriki süreçlerde kullanılamaz hale geleceğini ifade etmiştir. Ö19, yanıtta ülke kaynaklarının korunmadığında oluşabilecek kötü şeylerin olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin ülke kaynaklarının devamlılığına yönelik duyarlılığa sahip oldukları düşünülmektedir.

Ö3: Çünkü her yer pis pis olmasın. Her yerde kazalar olmasın. Susuz kalıp ölmeyelim diye.

Ö13: Çünkü nefes alamayız ve oksijen alamayız.

Ö23: Ağaçları korumak için. Onun gibi korumalıyız nefes için.

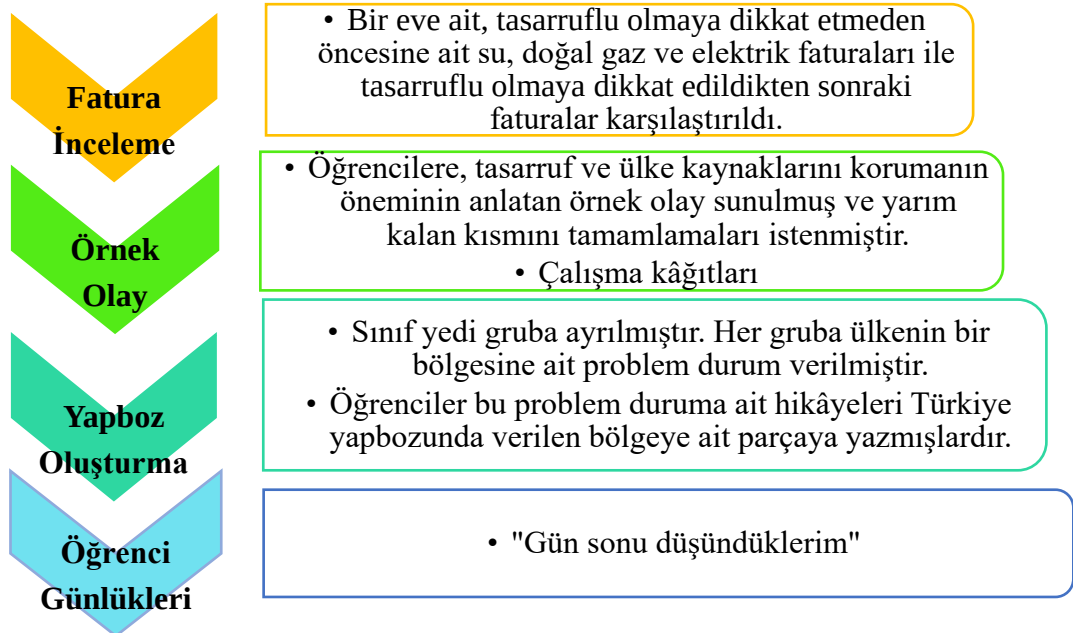
“Ülke kaynaklarımızı neden korumalıyız?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde ülke kaynaklarının devamlılığının insan sağlığına yararı üzerinde durulduğu görülmüştür. Bu doğrultuda Ö3 insan sağlığına dikkat çekmiş, Ö13 oksijensiz kalırız/ nefes alamayız cevabı vermiştir. Aynı şekilde Ö23 ağaçların korunmasının nefes için önemini belirtmiştir.

Ö12: Eğer ülkemin kaynaklarını korursam ülkem daha güzel olur.

Ö12 “Ülke kaynaklarımızı neden korumalıyız?” sorusuna verdiği yanıtta, ülke kaynaklarını korumakla ülke yararını düşündüğü görülmektedir. Öğrencinin “ülkem” ifadesini kullandığı görülmektedir.

Öğrencilerin verdikleri cevaplarda “vatanseverlik” değeri isim olarak geçmezken verilen cevaplar değerin içeriği ile örtüşmektedir. Ülke kaynakları ve doğa sevgisi üzerinden ülkeye duyulan özen anlatılmaktadır. Öğrenci cevaplarında “vatanseverlik” kelimesine rastlanmamıştır.

Değerler eğitiminin ilerleyen aşamasında öğrencilere sunulan metnin ardından vatanseverlik değeri, 07.12.2018 tarihinde üç ders saati ve 10.12.2018 tarihinde bir ders saati olarak hayat bilgisi dersinde çalışılmıştır. Vatanseverlik değerine ait ders süreci etkinlikleri Şekil 4.23’te verilmiştir:

Şekil 4.23. Vatanseverlik Değeri Ders Süreci Etkinlikleri

Vatanseverlik değeri, “Evdeki kaynakları tasarruflu kullanmanın aile bütçesine katkılarını araştırır.” kazanımı ile eşleştirilerek çalışılmıştır. Ders sürecinde tasarruf ile ülke kaynaklarının doğru kullanımı arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur.

Ders sürecinde su, elektrik ve doğal gaz faturaları incelenmiş ve tasarruf sağlanması için ne gibi önlemler alınabileceği tartışılmıştır. Doğal ve beşeri kaynakların ülke ve yaşam için önemi vurgulanarak vatanseverlik değeri ile ilişki kurulmuştur.

Vatanseverlik değerinin anlamına ilişkin öğrencilerin fikirleri dinlenmiştir. Vatanseverliğin eylemlerle gösterileceği üzerinde durulmuştur. Bu konuşmalar üzerine Ö1 söz almış ve aşağıdaki örneği vermiştir:

Ö1: Öğretmenim, Atatürk bir yerdeymiş. Orada çok büyük bir ağaç varmış. Onu (bina için) keseceklermiş. Atatürk buna izin vermemiş ve binayı ağaçtan beş metre uzaklaştırmış.

Ö1 vatanseverlik değerinin eylemlerle olan ilişkisi üzerine 1930 yılında Atatürk’ün doğa ve vatan sevgisini anlatan bir örnek vermiştir. Bu olayda, Yalova Millet Çiftliği’nde bulunan köşkün çatısına zarar vermesi sebebi ile yakınındaki çınar ağacının dalları kesilmek istenmektedir. Atatürk, ağaca zarar vermek yerine köşkün taşınması talimatını vermiş ve raylı bir sistem ile köşk ağaçtan uzaklaştırılmıştır.

Ardından tasarruflu olmanın aile bütçesi ve ülke kaynaklarına olan katkısını konu alan bir örnek olay anlatılmıştır. Örnek olay üzerine konuşmalar yapıldıktan sonra öğrenciler, örnek olay ile ilgili çalışma kâğıdındaki soruları yanıtlamışlardır. Örnek olay çalışma kâğıdında öğrencilere “Tasarruf etmemizin sebebi nedir?” sorusu yöneltilmiştir.

Ö8: Tasarruf etmemizin sebebi ülkemize katkı sağlamak için.

Ö8, tasarruf etmenin ülkeye olan katkısını ifade ederek bilinçli bir birey olduğunu göstermektedir. Öğrenci soruya verdiği yanıtında ülkesine olan bağlılığını ve duyarlılığını göstermektedir. Öğrenci yanıtında vatanseverliğin eylemlerle olan ilişkisi görülmektedir.

Ö9: Eğer elektrik, su ve ışık kaynaklarımızı düzenli kullanırsak ülkemizi koruruz.

Ö9, verdiği yanıtta ülke kaynaklarının doğru kullanımına dikkat çekmiştir. Ülke kaynaklarının doğru kullanımının ülkeye olan katkısını ifade etmiştir. Ülkesini korumanın bir göstergesi olarak ülke kaynaklarını korumak gerektiğini belirtmiş. Ö8 ve Ö9’un verdiği yanıtlar öğrencilerin ülke kaynakları ile vatani sevmek ve korumak arasında bağlantı kurduğu yapılması gereken eylemleri belirlediği görülmektedir.

Örnek olay çalışma kâğıdında başka bir soruda “Vatanınız sizin için neden önemlidir?” sorusu yöneltilmiştir. Ö9’un soruya verdiği yanıt aşağıda verilmiştir:

Ö9: Vatanım benim için önemli çünkü ben vatansever bir biriyim.

Ö9, kendisini vatansever biri olarak tanıtmaktadır. Vatansever biri için vatanının onun için önemli olduğunu ifade etmektedir. Öğrencinin cevabında vatanseverlik değerini cümle içerisinde ve değerın anlamına uygun kullandığı görülmektedir. Öğrencilerin öğrendikleri değerleri kendi davranış ve özellikleri ile eşleştirdikleri anlaşılmaktadır.

Ders sürecinde vatanseverlik değerinin pekişmesi amacıyla yapboz oluşturma etkinliği yapılmıştır. Sınıf yedi gruba ayrılmıştır. Her gruba ülkenin bir bölgesine ait yapboz parçası verilmiştir. Ardından öğrencilere gruplarına verilen bölgede yaşanan bir problem durum verilmiştir. Öğrencilerden bu problem durum ile ilgili kısa hikâyeler ve hikâyelerin içerisinde de çözüm önerileri yazmaları istenmiştir. Öğrenciler yapboz parçalarına o bölgeye ait verilen problem durumu içeren kısa hikâyeler yazmışlardır.

Ö8, Ö17 ve Ö22 öğrencilerinin bulunduğu gruba verilen problem durum ve öğrencilerin yazdığı hikâye aşağıda verilmiştir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi: Ekin'in yaşadığı yerde çok sık sular kesilmektedir. Çünkü burada susuzluk yaşanmaktadır. Buna rağmen çevresindeki insanlar suyu bilinçsiz kullanmakta, boşa gitmesine sebep olmaktadır.

Öğrencilerin problem durumdan yola çıkarak yazdıkları hikâye:

Güneydoğu...

Benim adım Elif. Biz çok su sıkıntısı yaşıyoruz. Bu yüzden ülkemize katkı sağlayamadık. Ama burayı korumak için değerleri koruyup muslukları gereğinden fazla açık bırakmamaya çalışırım. Ve sular bu yüzden çabuk bitmez. Unutmadan suyu ve toprağı koruyalım. Siz de evlerinizin başına ağaç dikip suları daha tasarruflu kullanmalıyız. Ve o ağaçlar da sizin paralarınız da boşa gitmemesi için. Nedeni ise onlar size meyve verecek ve onlar size su olacak.

Ö8, Ö17 ve Ö22 su sıkıntısı yaşayan bir bölgeyi konu alan hikâye yazmışlardır. Hikâye içerisindeki anlatım bozuklukları değiştirilmeden olduğu gibi verilmiştir. Hikâye incelendiğinde ülkeye ve kaynaklarına duyulan hassasiyet görülmektedir. Öğrenciler ülke kaynaklarını korumanın sağlayacağı faydaya dikkat çekilmişlerdir. Öğrenciler sundukları önerilerin sonucunda gerçekleşecek olumlu durumu da ifade etmişlerdir. Öğrencilerin vatanseverlik değeri ile ülke ve ülke kaynakları üzerine duyarlılık, korumacılık geliştirdikleri görülmektedir.

Veri kaybını önleme amaçlı öğrenci günlükleri, uygulama sonrası öğrenciler tarafından doldurmuştur. Günlükte öğrencilere “Bu dersten sonra hangi düşüncelerin değişti?” sorusu yöneltilmiştir.

Ö2: *Bu dersten sonra sporla çalışacağım ve ülkemin adını duyuracağım.*

Ö2, vatanseverlik konulu dersten sonra ileriki zamanlar için karar almıştır. Artık daha çok spor ile ilgilenerek ülkesinin adını duyuracağını ifade etmiştir. Öğrencinin ülkesine olan sevgisini gösterme ve ülkesine başarı kazandırma isteği bulunmaktadır. Vatanseverlik değeri ile öğrencilerin ülkesi için geleceğe dair kararlar aldığı ve eylemlerde bulunmak istediği görülmektedir.

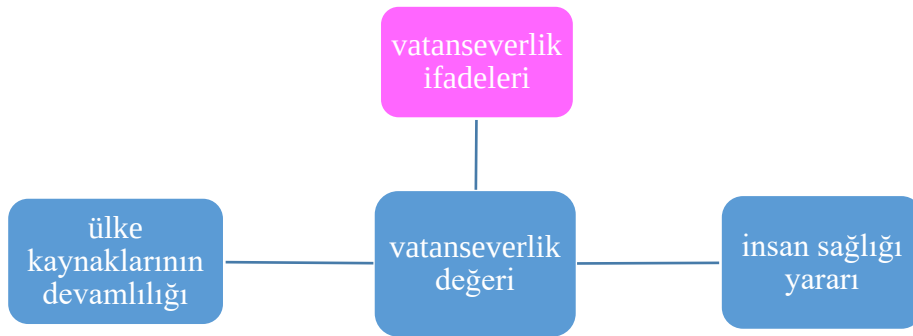
Öğrenci günlüklerinde öğrencilere “Bu dersten sonra hangi düşüncelerin değişti?” sorusu yöneltilmiştir.

Ö20: *Bu dersten sonra artık Türkçemi daha iyi kullanmam gerektiğini anladım.*

Ö20 soruya dil duyarlılığı ile yanıt vermiştir. Öğrenci vatanseverlik değer öğretimi sonrası Türkçeyi daha iyi kullanması gerektiğine dair değerlendirme yapmıştır. Bu yönüyle öğrenci vatanseverliğin yaşadığı ülkenin dilini korumakla olan ilişkisini kurmuştur.

Değerler eğitimi etkinlikleri sonrası öğrencilerdeki değişimleri ortaya çıkartabilmek amacıyla başlangıçta sorulan “Ülke kaynaklarımızı neden korumalıyız?” sorusu öğrencilere bir kez daha yöneltilmiştir.

Öğrencilere, “Ülke kaynaklarımızı neden korumalıyız?” sorusu yöneltilmiş ve verilen cevaplar üç başlık altında toplanmıştır. Verilen cevaplar “ülke kaynaklarını devamlılığı”, “insan sağlığı yararı” ve “vatanseverlik İfadeleri” başlığı altında incelenmiş ve Şekil 4.24’te sunulmuştur:

Şekil 4.24. *Vatanseverlik Değeri Son Bulgular*

Öğrenci cevaplarında öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası çevresel değerlere sahip olduğu görülmektedir. Öğrenciler ülke kaynaklarını, doğayı ve dünyayı daha yaşanabilir kılmak istemektedir.

Ö17: Elektrikler bitmesin diye. Ülkemizi, vatanımızı sevdiğimiz için.

Ö17, “Ülke kaynaklarımızı neden korumalıyız?” sorusuna verdiği yanıtta ülke kaynaklarını korumasının sebebini açıklarken beşeri ülke kaynaklarından olan elektrik kaynağının bitebileceğini ve bu nedenle korunması gerektiğini ifade etmiştir. Öğrenci vatan sevgisi duyan bireylerin ülke kaynaklarını koruması gerektiğine dikkat çekmiştir. Ö17, ülke kaynaklarının önemini ülkesine olan sevgisi ile ifade etmiştir. Öğrencilerin cevaplarında ülke kaynaklarını neden korumak gerektiğini vatandaşlık bilinci ve vatan sevgisini içeren cümlelerle yanıtladıkları görülmüştür. Öğrencilerin ülke kaynaklarına ve doğaya ilişkin ifadeleri incelendiğinde vatanseverlik değerinin kapsamında yer almaktadır.

Ö21: Ülke kaynaklarını korumazsak ülkemizin kaynakları kalmaz.

Ö21, ülke kaynaklarının korunmamasının sonucunda bu kaynakların biteceğini ifade etmiştir. Öğrencinin “ülkemizin kaynakları” ifadesi, ülkeye duyduğu aidiyet ve sevgi duygularını göstermektedir. Öğrencilerin ülke ve vatan gibi kelimeleri iyelik ekleri ile kullandıkları görülmüştür. Öğrencilerin iyelik ekleri ile kurdukları cümleler ülkeye karşı duydukları aidiyet duygunun güçlendiğini düşündürmektedir.

Öğrencilere, “Ülke kaynaklarımızı neden korumalıyız?” sorusu yöneltiştir. Verilen cevaplar ikinci olarak “vatanseverlik ifadeleri” başlığı altında toplanmıştır.

Ö1: Vatansever olmak için, sorumluluk sahibi olmak için korumalıyız.

Ö14: Vatansever olduğumuz için ve ülkenin küçücük bir çiçeğine bile kıyamadığımız için.

Ö1 ve Ö14, ülke kaynaklarını korumanın vatanseverlik değeri gereği olduğunu düşünmektedirler. Öğrenciler için ülke ve kaynaklarının korunması vatanseverlik değerinin gerektirdiği bir tutum ve davranıştır.

Değerler eğitimi öncesi ve sonrası öğrenci bulguları birlikte ele alındığında öğrencilerin çevreye karşı duyarlı olduğu görülmektedir. Değerler eğitimi sonrası bulgularda, öğrencilerin çevresel değerlere karşı hassasiyetlerini ifade etme biçimlerinin değiştiği belirlenmiştir. Değerler eğitimi öncesi öğrenci yanıtlarında “vatanseverlik”, “vatan” ifadeleri doğrudan yer almazken değerler eğitimi sonrasında öğrencilerin cevaplarında bu ifadeleri kullandıkları görülmektedir. Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini anlamlandırırken, ifade ederken değerlerden yararlandıkları tespit edilmiştir.

Tüm değerlerin öğretim süreci tamamlandıktan sonra öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmış ve değerler üzerine öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Odak grup görüşmelerinde öğrencilere “Daha önce bilmediğiniz ve değerleri eğitimi sürecinde ilk

defa öğrendiğiniz değer hangisidir?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya Ö7, Ö9, Ö12, Ö17 ve Ö23 “vatanseverlik değeri” yanıtını vermiştir. Öğrenci yanıtları incelendiğinde ikinci en çok söylenen değer vatanseverlik değeri olmuştur. Değerler eğitiminin öğrencilere yeni değerler kazandırdığı görülmüştür.

Değerler eğitimi sonrası öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmış ve değerler üzerine öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Odak grup görüşmelerinde öğrencilere “Öğrenilen değerlerden sonra hangi davranışlarınıza daha dikkat ediyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Ö11, “vatanseverlik” değeri yanıtını vermiş ve aşağıdaki açıklamayı yapmıştır.

Ö11: Artık yerlere çöp atmıyorum.

Ö11, vatanseverlik değerini öğrendikten sonra yerlere çöp atmadığını ifade etmiştir. Öğrenci öğrendiği değer gerektirdiği tutum ve davranışları fark etmiştir. Vatanseverlik değerine uygun olumlu davranışlar geliştirmiştir. Öğrencilerin toplum tarafından kabul edilen genelleştirilmiş ilkelere uygun davranışlar edindikleri tespit edilmiştir.

Değerler eğitimi sonrası öğrencilerdeki davranış ve tutum değişiklikleri üzerine öğrenci velilerinin görüşleri alınmıştır. Velilere yöneltilen “Daha önce kendisinden duymadığınız ama değerler eğitimi sonrası öğrencinizin ifade ettiği, üzerinde durduğu değer/değerler oldu mu? Var ise paylaşır mısınız?” sorusuna Ö9’un velisi aşağıdaki yanıtı vermiştir.

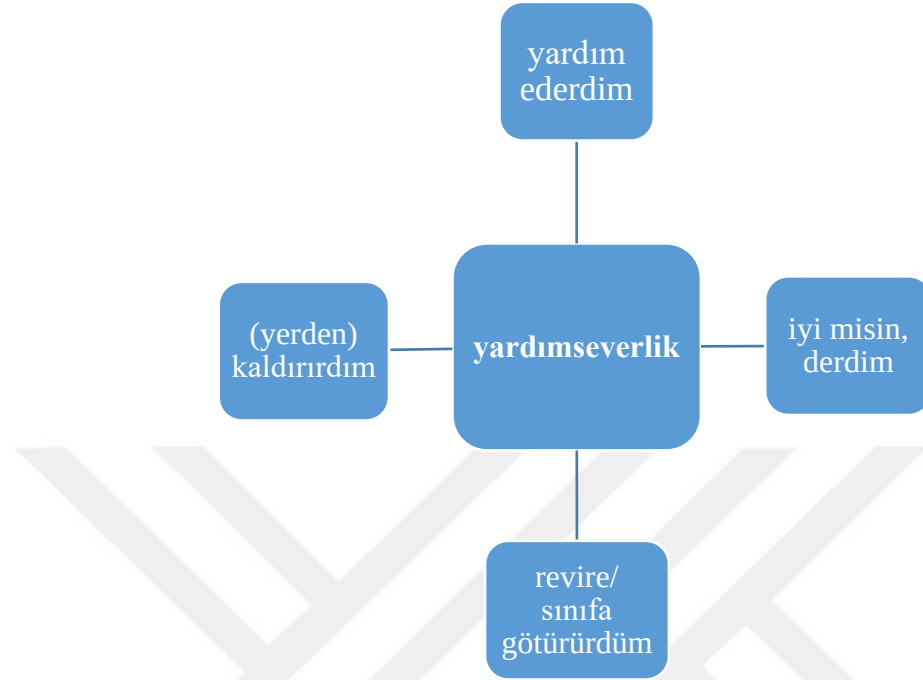
Ö9 Veli: Vatanseverlik, öz denetim, adalet, saygı ve sorumluluk.

Ö9 odak grup görüşmelerinde yeni öğrendiği değer olarak vatanseverlik yanıtını vermiştir. Ö9’un velisinin öğrencinin ifadesini destekler şekilde yanıt verdiği görülmektedir. Öğrencilerin vatanseverlik değerini değerler eğitimi ile öğrendikleri görülmüştür.

4.7. Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Öğretim sürecinin başlangıcında üç arkadaşın yaşadığı durumu anlatan örnek olay öğrencilere sunulmuş ve ardından olaya ilişkin sorular öğrencilere sorularak onların yardımseverlik değeri üzerine görüş bildirmeleri sağlanmıştır. Örnek olay üzerinden öğrencilere Deniz, Uras ve Esin adlı üç arkadaşın yakan top oyunu sırasında yaşadıklarına dair sorular yöneltilmiştir. Öğrencilere, “Esin’in yerde olduğunu görseydiniz siz ne

yapardınız?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrenci cevapları dört başlık altında toplanmış ve Şekil 4.25’te sunulmuştur:

Şekil: 4.25. Yardımseverlik Değeri Ön Bulgular

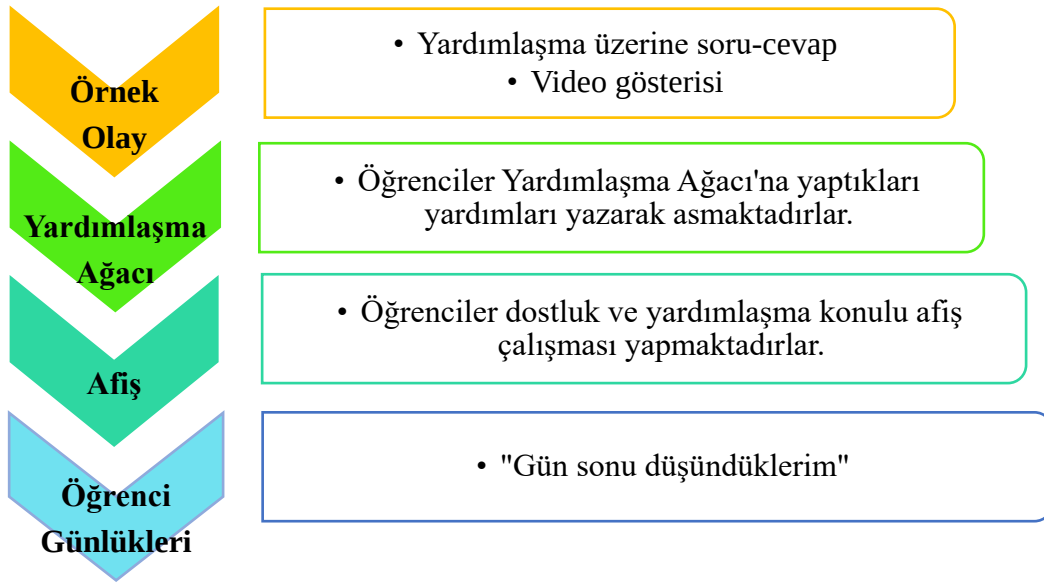
Değerler eğitimi öncesi “Esin’in yerde olduğunu görseydiniz siz ne yapardınız?” sorusuna gelen cevap içerisindeki yirmi dokuz kavramdan on üç tanesi “yerden kaldırırdım” olmuştur. Verilen cevaplardan yedi tanesi “İyi misin derim?” olmuştur. Diğer yanıtlar incelendiğinde altı tanesi “revire/sınıfa götürürüm” yanıtı, üç tanesi “yardım ederdim” olarak verildiği görülmüştür. Öğrenciler, örnek olayda zor durumda olan Esin’i o durumdan kurtarmak için yerden kaldıracaklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin yardımseverlik değerine karşı hassasiyet gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Ö20: Ben Esin’in yerde olduğunu görseydim hemen onu kaldırırdım.

Ö16: Arkadaşım iyi misin dersim ve onu yerden kaldırırdım.

Ö20 ve Ö16 “Esin’in yerde olduğunu görseydiniz siz ne yapardınız?” sorusuna verdiği yanıtlarda yerde olan Esin’i kaldıracığını ifade etmişlerdir. Onun nasıl olduğunu soracakları ve bulunduğu zor durumdan kurtaracakları cevabını vermişlerdir.

Değerler eğitiminin ilerleyen aşamasında öğrencilere sunulan metnin ardında yardımseverlik değeri, 17.12.2018 tarihinde üç ders saati olarak hayat bilgisi dersinde çalışılmıştır. Yardımseverlik değerine ait ders süreci etkinlikleri Şekil 4.26’da verilmiştir:

Şekil 4.26. Yardımseverlik Değeri Ders Süreci Etkinlikleri

Yardımseverlik değeri, “Yakın çevresindeki yardıma ihtiyaç duyan insanlara karşı duyarlı olur.” kazanımı ile eşleştirilerek çalışılmıştır. Ders sürecinde yardımın ve yardımlaşmanın üzerinde durulmuştur. Dostluk değeri ile yardımseverlik değerleri arasındaki ilişki vurgulanmıştır.

Öğretmen derse soru ile başlar ve öğrencilere “Zor durumda olan kişileri bulundukları güç durumdan kurtarmak için ne yaparız?” sorusunu yöneltir. Gelen cevaplardan yola çıkarak “Yardımseverlik nedir?” sorusunu sorar.

Ö8: Bir kişi bir işi yapamıyorsa ona yardım etmektir.

Ö8, yardımseverlik değerinin, zor durumda kalan bir kişiyi o durumdan kurtarmak için yardımcı olmak olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin yardımseverliğin anlamına uygun ifadeler kullanmaktadır.

Öğrencilere yardımlaşmanın ve dostluğun önemini anlatan bir video izletilmiştir. Öğrenciler ile yardımın ve yardımlaşmanın önemi üzerine konuşmalar yapılmıştır. Videoda birbirine yardımcı olan kişiler ve yaptıkları üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

Öğrencilerle bir sonraki etkinlikte “Yardımlaşma Ağacı” oluşturulmuştur. Ağacın her dalında renkli zarflar asılmıştır. Bu zarflara öğrenciler gün içinde yaptıkları yardımlaşmaları yazmışlardır.

Ö6: Ben bir kez arkadaşım yere düştüğünde arkadaşımı yerden kaldırdım ve arkadaşıma saygılı ve sevgili davrandım.

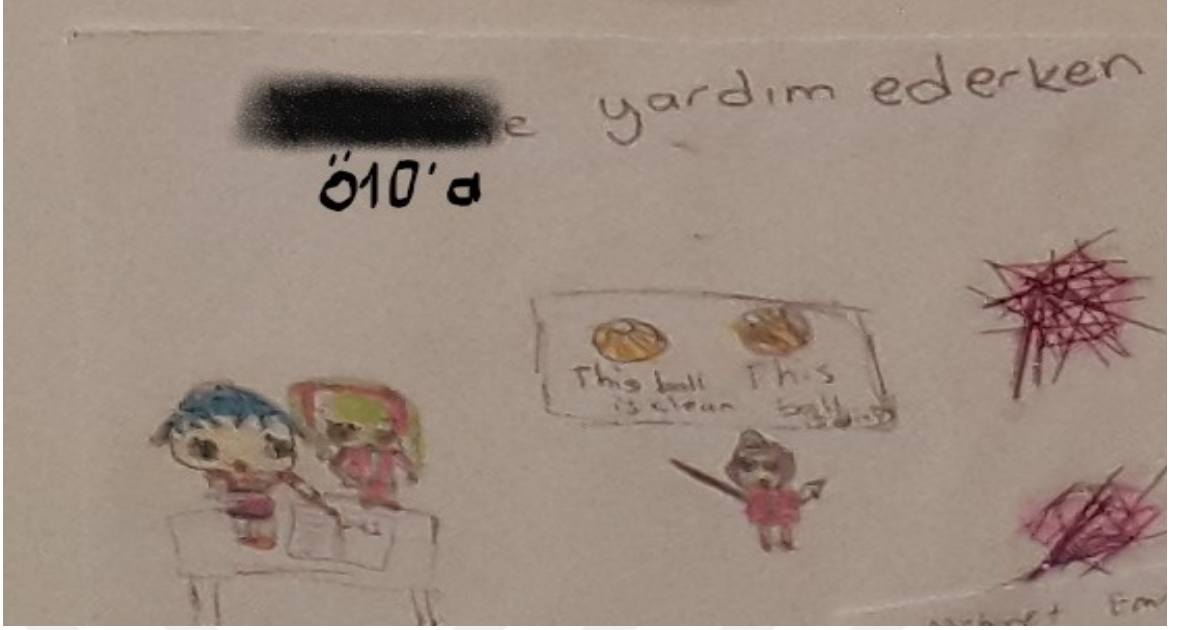
Ö6, Yardımlaşma Ağacı’na astığı kâğıdında arkadaşını yerden kaldırdığını belirtmiştir. Bunu yaparken de arkadaşına saygı ve sevgi ile davrandığını ifade etmiştir. Ö6, yardımseverlik değeri sonrası değer anlamından yola çıkarak daha önce yaptığı

davranışları değer ile eşleştirerek örnek vermiştir. Örnek verirken daha öğrendiği sevgi ve saygı değerlerini cümle içerisinde kullanmıştır. Yardımlaşma Ağacı resmi Şekil 4.27’de sunulmuştur:

Şekil 4.27. *Yardımlaşma Ağacı Resmi*

Öğrencilerden yardımlaşma ve dostluğu konu alan çalışmalar yapmaları istenmiştir. Tüm çalışmalar bir araya getirilerek Yardımlaşma ve Dostluk afişi oluşturularak sınıfta sergilenmiştir. Ö8’in afişe yapıştırdığı resim verilmiştir.

Şekil 4.28. Ö8 Dostluk ve Yardımlaşma Resmi

Ö8'in yardım ettiği arkadaşının ismi kapatılarak tez sürecinde ismi yerine kullanılan numarası yazılmıştır. Ö8 afişe astığı resimde İngilizce dersinde öğretmeni dersi anlatırken sıra arkadaşına derste yardımcı oluşunu anlatmaktadır. Ö8 çevresinde yardıma ihtiyaç duyan bir kişiye yardımcı olmuş ve yardımsever bir birey özelliği göstermiştir.

Veri kaybını önleme amaçlı öğrenci günlükleri, uygulama sonrası öğrenciler tarafından doldurmuştur. Günlükte öğrencilere “Bu dersten sonra hangi düşüncelerin değişti?” sorusu yöneltilmiştir. Ö3 ve Ö1'in soruya verdiği yanıtlar aşağıda verilmiştir:

Ö3: Arkadaşlık yardımseverlikle büyür.

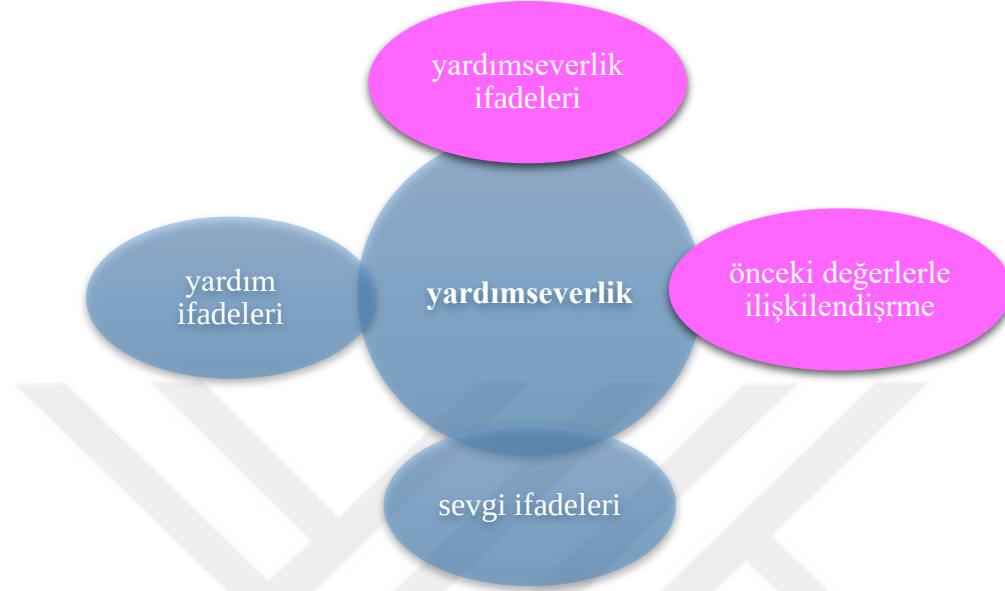
Ö1: Eskiden arkadaşlarıma yardımsever olacağımı sanıyordum ama şimdi herkese yardımsever olacağım.

Ö3, yardımseverlik ve dostluk değeri arasında bağlantı kurarak arkadaşlığın büyümesinde yardımlaşmanın önemine vurgu yapmıştır. Öğrendiği değerleri cümle içerisinde ve değerlerin içeriğine uygun kullanmıştır. Ö1, soruya verdiği yanıtta değeri yakın çevresi ile sınırlı tutmadığını ve uzak çevresi için de geçerli tuttuğu görülmektedir. Öğrencilerin öğrendiği değerleri kendi davranışlarına yansıtma isteğinde oldukları görülmektedir.

Gün sonu öğrencilerin doldurdıkları günlüklerde öğrencilere “Bu dersten sonra aldığın kararlar var mı?” sorusu yöneltilmiştir.

Ö8: Bu dersten sonra aldığım kararlar yardımsever olmayanlara yardımseverliği anlatıp sergilemelerini isterim.

Ö8, değeri çevresine yayma kararı almıştır. Ö8 için yardımseverlik değeri herkes tarafından bilinmesi ve davranışlarda gösterilmesi gereken bir değerdir. Öğrencilerin değere önem verdikleri görülmektedir ve bu değerın başka kişilerce de bilinmesini gerektiğini düşünmektedirler.

Şekil 4.29. *Yardımseverlik Değeri Son Bulgular*

Değerler eğitimi etkinlikleri sonrası öğrencilerdeki değişimleri ortaya çıkartabilmek amacıyla başlangıçta sorulan “Esin’in yerde olduğunu görseydiniz siz ne yapardınız?” sorusu öğrencilere tekrar sorulmuş ve gelen cevaplar Şekil4.29’da sunulmuştur. Öğrenci cevapları incelendiğinde değerler eğitimi öncesinde verilen cevaplar yirmi dokuz ifade olarak belirlenirken, değerler eğitimi sonrasında bu sayı kırk üçe yükselmiştir. Öğrencilerin verdiği cevapların sayısal olarak da içerik olarak farklılaştığı tespit edilmiştir.

Değerler eğitimi öncesi ve sonrası öğrenci cevapları karşılaştırıldığında öğrencilerin zor durumda olan birini gördüklerinde ona yardım etmeye istekli oldukları tespit edilmiştir. Öğrenciler değerleri eğitime yönelik etkinlikler öncesinde de sonrasında da zorun durumda olan birine karşı yardım etmenin gerekliliğine dikkat çekmişlerdir. Öğrenci cevaplarının değerler eğitimi sonrasında yardım etmek ile ilgili düşüncelerini ifade etme biçimlerinin değiştiği tespit edilmiştir. Öğrenciler zor durumda olan birine yardım etmenin gerekliliğini ifade ederken öğrendiği değerleri cümle içerisinde kullanmış aynı zamanda değerın gerektirdiği tutum ve davranışlara dikkat çekmişlerdir. Öğrenci cevapları incelendiğinde yirmi dört öğrenci içerisinde altı öğrencinin “Esin’e öz denetimli olmasını söyledim.” ifadesini kullandığı tespit

edilmiştir. Öğrenciler problem durumu ele alırken öğrenilen değerlerden yararlanmış ve doğru davranışa değerler yolu ile karar vermişlerdir.

Ö12: Esin'e yardım edip "İyi misin?" derdim. Öz denetimli olmasını söyledim.

Ö12, zor durumda olduğunu gördüğü Esin'e yardım edeceğini ifade etmiştir. Öğrenci olması gereken davranışı gösterdikten sonra karşı taraftan beklenen tutum ve davranışa dikkat çekmiştir. Öğrenci zor durumda olan kişinin duygularını kontrol etmesi gerektiğini öz denetim değeri ile ifade etmiştir. Öğrencilerin problem durumu ele alırken ve yorumlarken değerlerden yararlandıkları belirlenmiştir.

Ö9: Esin'in yerde olduğunu görseydim onu yerden kaldırıp revire götürürdüm ve ona yardımseverlik yapmış olurdum. Çünkü yardımseverlik zor durumda olan bir kişiyi o durumdan kurtarmaktır.

Ö9, yapılması doğru olan davranışa yardımseverlik değeri ile karar verdiği görülmektedir. Değerlerin en iyi, en doğru olana karar vermede ölçüt görevi bulunmaktadır. Ö9, yapılması beklenen davranış değeri ile ifade ederken değer anlamından yola çıkarak açıklama yapmıştır. Öğrencilerin "yardımseverlik" değerini cümle içerisinde kullandıkları ve değer içeriğine uygun açıklamalar getirdikleri tespit edilmiştir.

Tüm değerlerin öğretim süreci tamamlandıktan sonra seçilen öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmış ve değerler üzerine öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Odak grup görüşmelerinde öğrencilere "Öğrendiğimiz değerlerden en çok aklınızda kalan hangisidir? Açıklayabilir misiniz" sorusu sorulmuştur. Ö19, yardımseverlik değeri cevabını vermiş ve aşağıdaki açıklamayı yapmıştır.

Ö19: Yardım etmezsek, belki bazıları da yardım eder diye düşünüp yardım etmeyebilir. Yardıma ihtiyacı olan kişi de yardım edilmeyince orada hiçbir şey yapamadan bomboş kalabilir.

Ö19, yardıma ihtiyaç duyan biri olduğunda başka birinin yardım etmesini beklemeden müdahale edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ö19, karar verme süreçlerinde değerlerden yararlanmış ve yapılması gereken davranış belirlemiştir. Öğrenciler değerler eğitimi sonrasında problem durumları değeri ile yorumlamakta ve karar verirken değerlerden yararlanmaktadırlar.

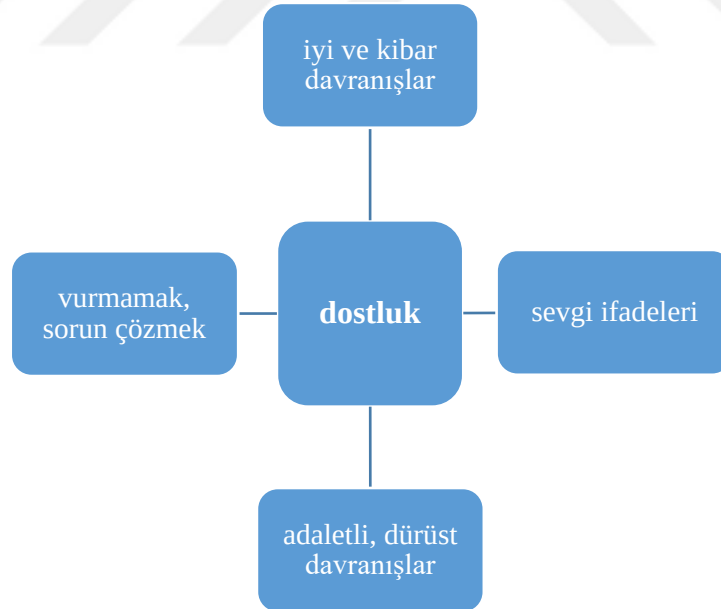
Değerler eğitimi sonrası öğrencilerdeki davranış ve tutum değişiklikleri üzerine öğrenci velilerinin görüşleri alınmıştır. Velilere yöneltilen "Değerler eğitimi üzerine yapılan dersler sonrası öğrencinizin sizinle bu derslere yönelik paylaşımları oluyor mu? Var ise paylaşır mısınız?" sorusuna Ö23'ün velisi aşağıdaki yanıtı vermiştir.

Ö23 Veli: Paylaşmak ve yardımseverlik ile ilgili konuşmamız olmuştur. Paylaşmanın çok güzel bir şey olduğunu söylemişti. Yardımlaşmanın önemine vurgu yapmıştı.

Ö23, değerleri eğitimi ile yardımlaşmanın önemini ve ondan yarattığı olumlu duyguları yakın çevresi ile paylaşmıştır. Öğrenci, değerler eğitimi ile iyiye, doğruya, faydalıya değerler yolu ile karar vermekte ve önem yüklemektedir. Değerlerin, bireyin toplum tarafından kabul görmüş davranışları fark etmesine ve olumlu tutum geliştirmesine neden olduğu belirlenmiştir.

4.8. Dostluk Değerine İlişkin Bulgular

Öğretim sürecinin başlangıcında üç arkadaşın yaşadığı durumu anlatan örnek olay öğrencilere sunulmuş ve ardından olaya ilişkin sorular öğrencilere sorularak onların dostluk değeri üzerine görüş bildirmeleri sağlanmıştır. Örnek olay içerisinde dostluk değerinin neyi gerektirdiği, arkadaşların düştüğü yanılgılar ve öğrencilerin dostluğu/arkadaşlığı ele alış biçimleri vurgulanmıştır. Örnek olay içerisinde üç arkadaşın oyun oynarken yaşadıkları olumsuz durum üzerine öğrencilere “Size göre iyi arkadaşlar birbirine nasıl davranmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrenci cevapları dört başlık altında toplanmış ve Şekil 4.30’da sunulmuştur:

Şekil 4.30. Dostluk Değeri Ön Bulgular

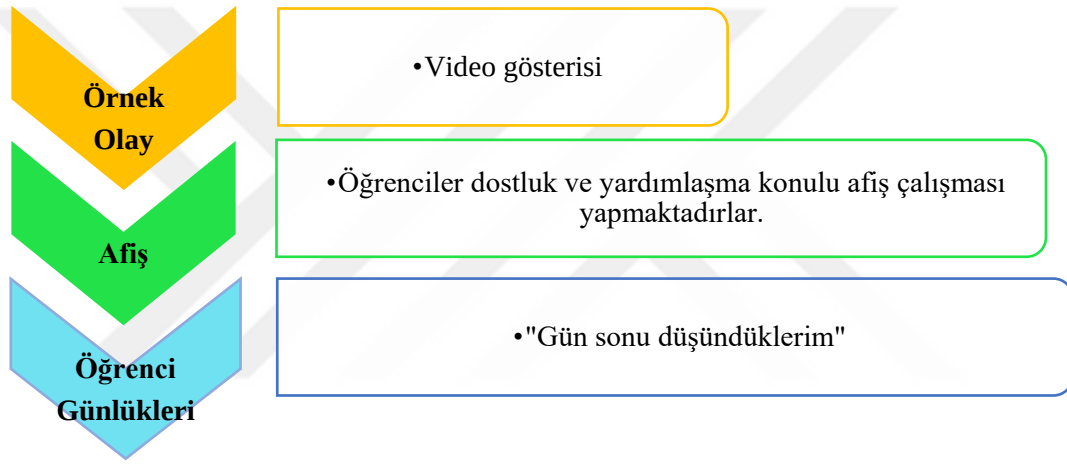
Öğrencilerin verdiği cevaplar incelendiğinde dostluk değerine ait kırk beş kavram elde edildiği görülmüştür. Bu cevaplar “iyi ve kibar davranışlar”, “vurmamak, sorun çözmek”, “sevgi ifadeleri” ve “adaletli, dürüst davranışlar” olarak dört başlık altında toplanmıştır.

Ö21: İyi arkadaşlar birbirlerine saygılı, dürüst ve adaletli davranır.

Ö14: Birbirlerine hep yardım ederler. Birbirlerini severler. Birbirlerini kollarlar.

Ö21 ve Ö14, “İyi arkadaşlar birbirine nasıl davranmalıdır?” sorusuna verdikleri yanıtlarda dostluk değerinin taşıdığı olumlu tutum ve davranışlara yönelik yanıtlar verildiği görülmektedir. Ö21, iyi arkadaşların birbirine saygılı, dürüst ve adaletli olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Ö14 ise iyi arkadaşların birbirine iyi davranmaları gerektiği yanıtını vermiştir.

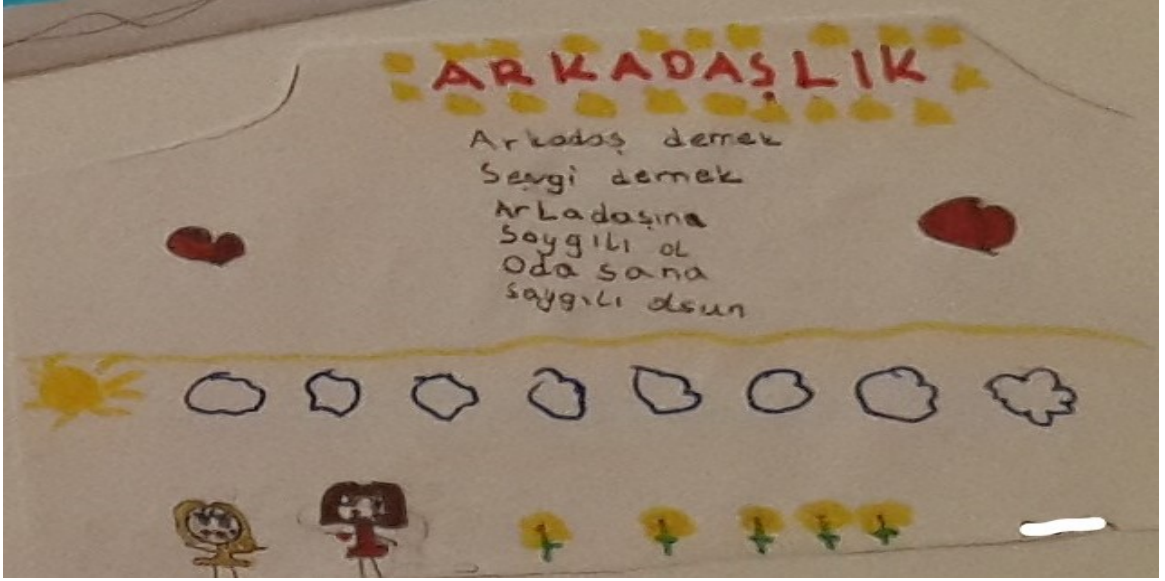
Değerler eğitiminin ilerleyen aşamasında öğrencilere sunulan metnin ardında dostluk değeri, 17.12.2018 tarihinde üç ders saati olarak hayat bilgisi dersinde çalışılmıştır. Ders sürecinde dostluk ve yardımseverlik değeri arasında ilişki kurulmuştur. Dostluk değerine ait ders süreci etkinlikleri Şekil 4.31’de verilmiştir:

Şekil 4.31. Dostluk Değeri Ders Süreci Etkinlikleri

Yardımseverlik değeri ile dostluk değeri “Yakın çevresindeki yardıma ihtiyaç duyan insanlara karşı duyarlı olur.” kazanımı ile eşleştirilerek çalışılmıştır. Ders sürecinde yardımın ve yardımlaşmanın üzerinde durulmuştur. Dostluk değeri ile yardımseverlik değerleri arasındaki ilişki vurgulanmıştır.

Öğrencilere yardımlaşmanın ve dostluğun önemini anlatan bir video izletilmiştir. Öğrenciler ile yardımın ve yardımlaşmanın önemi üzerine konuşmalar yapılmıştır. Öğrencilerle yardımlaşma ve dostluğu anlatan afiş çalışması yapılmıştır. Öğrenciler yardımlaşma ve dostluğu anlatan resim ve yazılar hazırlamış ardından afişe yapıştırmışlardır.

Şekil 4.32. Ö12 Dostluk Şiiri

Ö12, dostluk ve yardımlaşma konulu afiş için yazdığı kısa bir şiir Şekil 4.32’de sunulmuştur. Ö12, şiirde arkadaşlığın kendisi için önemini ve anlamını ifade etmiştir. Yazdığı şiirde sevgi ve saygı değerlerini dizelerinde kullanmıştır. Arkadaşlık ilişkilerinde bu değerlerin önemini vurgulamış ve değerlerin karşılıklı gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Öğrenciler değerler öğrendikçe bu değerler arasında ilişkilendirme yapmış ve bu değerleri kendi ilişkilerine yansıtmışlardır.

Öğrenciler oluşturdukları dostluk ve yardımlaşma konulu afişleri ders aralarında incelemişlerdir. Öğretmen günlüğünde 17.12.2018 tarihinde öğretmenin ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Teneffüslerde öğrenciler yazılanları okudu. Afiş önünde arkadaşlık üzerine birbirlerinin yorumlarını dinlediler.

Öğrenciler ders sürecinde öğrendikleri üzerine fikir alış veriş yaptıkları görülmektedir. Değerlerin öğrenciler için ders ile sınırlı kalmamaktadır, günlük konuşmalarında da sürmektedir.

Veri kaybını önleme amaçlı öğrenci günlükleri, uygulama sonrası öğrenciler tarafından doldurmuştur. Günlükte öğrencilere “Bu dersten sonra ‘artık daha iyi biliyorum’ dediğin konu ya da bilgi var mı?” sorusu yöneltilmiştir.

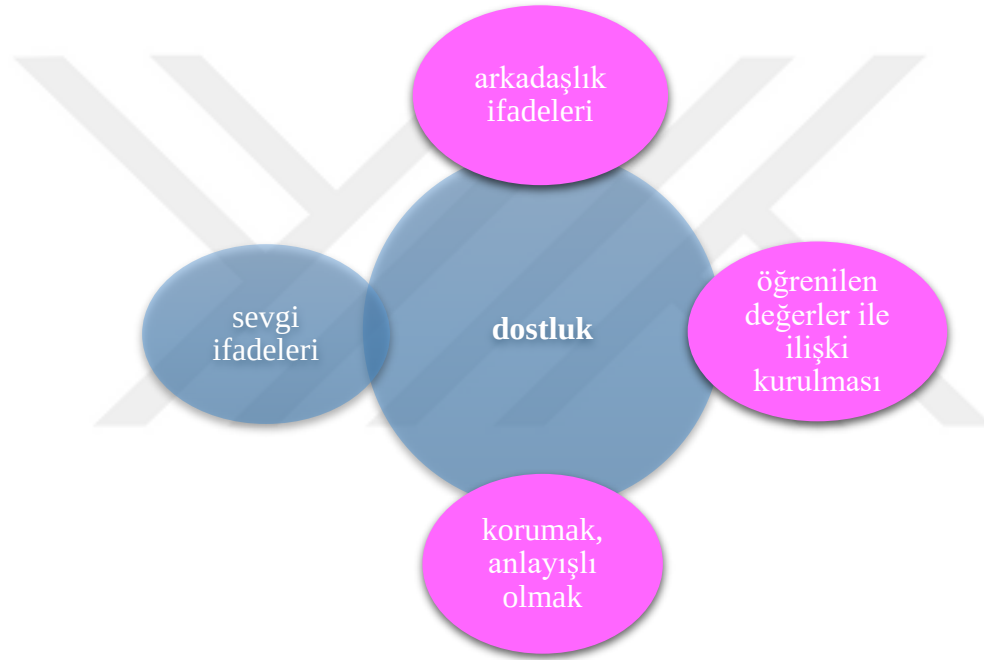
Ö17: Artık dostluk sadece insana değil hayvan bile bir dost olabilirmiş.

Ö17, dostluk değerini değerlendirirken çerçeveyi sadece insanlarla sınırlı tutmayıp hayvanları da dostluk değeri içerisine almıştır. Öğrencinin dostluk değerini çok yönlü ele aldıkları görülmektedir. Öğrenciler, değerlerin hayatın her alanında karşılığı olduğu fark etmişlerdir.

Ö3: Arkadaşlık için sevgi, saygı ve anlayışlı olmak gerekiyormuş.

Ö3, dostluk değeri ile davranışlar arasında ilişki kurarak değerlendirmiştir. Değerlerin söylemden çok davranışlarla gösterilmesi gerektiğini fark etmiştir. Öğrenci değerlendirmesini yaparken daha önce öğrendiği değerleri de cümle içinde kullanarak dostluk değeri ile ilişkilendirme yapmıştır. Öğrenciler, öğrendikleri değer gerektirdiği tutum ve davranışları belirleyebilmektedir.

Değerler eğitimi etkinlikleri sonrası öğrencilerdeki değişimleri ortaya çıkartabilmek amacıyla başlangıçta sorulan “Size göre iyi arkadaşlar birbirine nasıl davranmalıdır?” sorusu öğrencilere tekrar sorulmuştur. Öğrenci cevapları Şekil 4.33’te sunulmuştur:

Şekil 4.33. Dostluk Değeri Son Bulgular

Öğrenci cevapları incelendiğinde öğrencilerin “Size göre iyi arkadaşlar birbirine nasıl davranmalıdır?” sorusuna verdiği yanıtlar altmış dokuz ifade olarak belirlenmiştir. Uygulama öncesi dostluk değerine verilen cevaplar kırk altı kavram olarak belirlenirken uygulama sonrasında ifadelerin sayısının altmış dokuza yükseldiği tespit edilmiştir. Öğrenci yanıtları incelendiğinde uygulama öncesi “sevgi ifadeleri” olarak beş yanıt belirlenirken bu sayı uygulama sonrası on sekize yükselmiştir. Öğrencilerin sevgi değerini cümlelerinde daha sıklıkla kullandıkları belirlenmiştir. Uygulama öncesi verilen metinlerde “saygılı” cevapların sayısının dörtten uygulama sonrası verilen metinlerde on beşe yükseldiği tespit edilmiştir. Uygulama öncesi verilen “adaletli” cevapların sayısının altıdan uygulama sonrası sekize yükseldiği tespit edilmiştir. Uygulama öncesi verilen

“Dürüst” cevapların sayısının altıdan uygulama sonrası sekize yükseldiği tespit edilmiştir. Uygulama öncesi verilen “yardımsever” cevapların sayısının ikiden uygulama sonrasında on beşe yükseldiği tespit edilmiştir.

Öğrencilerin değerler eğitimi sonrası olması beklenen doğru davranışı belirlerken değerleri cümle içerisinde kullanım sıklığının arttığı tespit edilmiştir. Öğrenciler, toplum tarafından uygun görülen ve beklenen doğru davranışları değerler ile ilişkilendirerek cevapladıkları belirlenmiştir.

Değerler eğitimi sonrası öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmış ve değerler üzerine öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Odak grup görüşmelerinde öğrencilere “Sizin için öncelikli olan değer hangisidir? Neden?” sorusu sorulmuştur. Öğrenci yanıtlarında sevgi ve dostluk değeri ifadelerinin çoğunlukta olduğu görülmüştür. Öğrenciler dostluk ve sevgi değerine önem vermekte öncelikli olarak görmektedirler. Ö14, “Sizin için öncelikli olan değer hangisidir? Neden?” sorusuna verdiği dostluk değeri yanıtında aşağıdaki açıklamayı yapmıştır.

Ö14: Çünkü insanın dostu olmazsa yani arkadaşı diyelim. İnsanların arkadaşı olmazsa dünyada sevgiyi büyütme olmaz.

Ö14, sevgi ve dostluk arasında ilişki kurmuştur. Sevginin büyümesi için dostluk ilişkilerinin kurulması gerektiğini belirtmiştir. Öğrencilerin değerler arasındaki ilişkiyi örnekler ile açıkladıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin değerlerin birbiri ile bütün olduklarını belirledikleri tespit edilmiştir.

Odak grup görüşmelerinde öğrencilere “Öğrenilen değerlerden sonra hangi davranışlarınıza daha dikkat ediyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Ö10, dostluk değeri yanıtını vermiş ve aşağıdaki açıklamayı yapmıştır.

Ö10: Çünkü eskiden arkadaşlarımla tartışırdık, artık tartışmıyoruz.

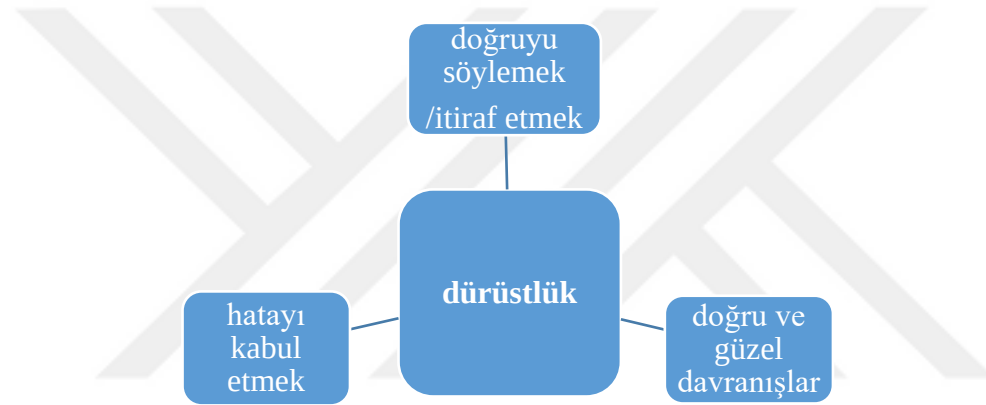
Ö10’un cevabında dostluk değeri ile arkadaşlık ilişkilerinde olumlu değişim gösterdiği görülmüştür. Değerler öğrencilerde olumlu davranış değişikliğine sebep olmuştur. Öğrenciler, kendi davranışları ile değerler arasında bağlantı kurarak değer gerektirdiği tutum ve davranışlar göstermişlerdir.

Değerler eğitimi süreci ile öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinde olumlu değişimler olduğu araştırmacı öğretmen tarafından gözlemlenmiştir. Yaşanılan problem durumlarda sorunların konuşarak çözüldüğü ve oyunlarda adalet, dostluk gibi değerlere önem gösterdikleri ve cümle içerisinde kullandıkları gözlemlenmiştir. Öğrenciler arasında yaşanılan problem durumlarda öğrencilerin değerler eğitimi sürecinde çalışılan örnek olayları örnek vererek konuşmalar yapıldığı görülmüştür. Araştırmacı öğretmen

tarafından değerler eğitiminin öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerine ve sınıf kültürüne olumlu etkisi olduğu düşünülmektedir.

4.9. Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular

Öğretim sürecinin başlangıcında üç arkadaşın yaşadığı durumu anlatan örnek olay öğrencilere sunulmuş ve ardından olaya ilişkin sorular öğrencilere sorularak onların adalet değeri üzerine görüş bildirmeleri sağlanmıştır. Bu örnek olayda oynanan yakan top oyununda yaşanan durum üzerinden dürüstlük değeri vurgulanmıştır. Öğrencilere bu örnek olaydan yola çıkarak “Dürüstlük nedir?” sorusu yöneltmiştir. Öğrenci cevapları Şekil 4.34.’te sunulmuştur:

Şekil 4.34. *Dürüstlük Değeri Ön Bulgular*

Öğrenci cevapları incelendiğinde “hatasını kabul etmek” ve “doğruyu söylemek/itiraf etmek” cevabının sıklıkla verildiği görülmektedir. Bununla beraber öğrencilerin dürüstlüğü tanımını doğru ve güzel davranışlar üzerinden yaptıkları görülmüştür. Öğrencilerin günlük hayatlarında kullandıkları genel ifadelerle dürüstlüğü açıklama yoluna gittikleri görülmüştür.

Ö20: Dürüstlük bence doğruyu itiraf etmektir.

Ö20, dürüstlüğü doğru olanı itiraf etmek olarak nitelendirmiştir. Öğrencilerin dürüstlüğü olumsuz durumu söylemesi ve gizlememesi olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

Ö5: Cesur ve zarar vermeyen, nazik davranan kişiler.

Ö5’in, dürüstlük kavramını örnek olaydaki durum üzerinden değerlendirerek tanımladığı görülmektedir. Örnek olaydaki olumsuz durumdan yola çıkarak beklenen davranışları dürüstlikle eşleştirmiş, doğruyu söylemenin cesaretle ilişkisini kurmuştur.

Değerler eğitimi öncesinde öğrencilerden, örnek olayda sözü edilen Deniz ve Uras'ın davranışlarını dürüstlük değeri ile ele almaları istenmiştir. Öğrencilere “Size göre Deniz ve Uras dürüst davranmışlar mıdır? Neden?” sorusu yöneltilmiştir.

Ö4: Hayır! Çünkü Deniz dürüst olmadığı ve Deniz Esin'e bir yardım eli uzatmadığı için.

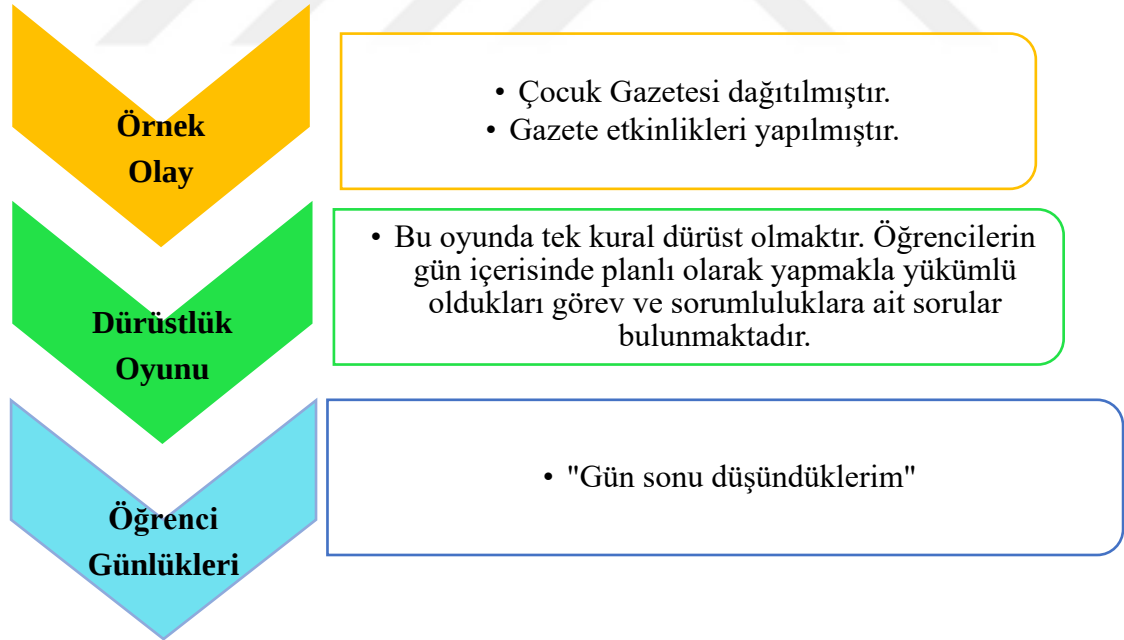
Ö10: Dürüst davranmamışlar çünkü esin yere düşmüş, canı çok acımış ve Esin'i boşuna suçlamışlar.

Ö4 ve Ö10 cevaplarında örnek olayda geçen Esin adlı kişiye yardım edilmemesi öğrencilerin bir kısmı için dürüst olmayan bir davranış olarak ele alınmıştır. Öğrenci cevaplarında, örnek olayda geçen olumsuz durumu ele alırken yardım edilmemesini dürüst olmayan bir davranış olarak ifade edilmektedir.

Ö8: Deniz ve Uras dürüst değiller. Çünkü Esin vurulmadı ve dizine bir şey oldu.

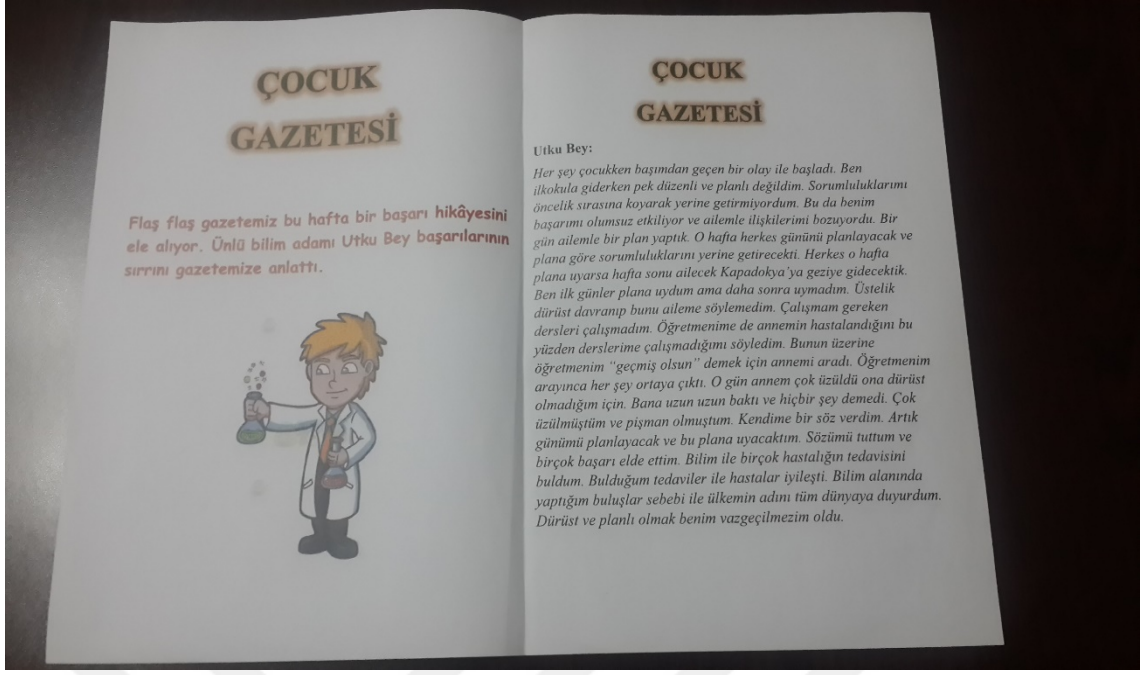
Ö8, doğruyu söylemeyen kişilerin davranışlarını ifade ederek bu kişilerin dürüst olmadıklarını belirtmiştir. Öğrenci örnek olay içerisinde dürüstlük değerine uygun olmayan davranışı açıklamıştır.

Değerler eğitiminin ilerleyen aşamasında öğrencilere sunulan metnin ardında dürüstlük değeri, 19.12.2018 tarihinde üç ders saati olarak hayat bilgisi dersinde çalışılmıştır. Dürüstlük değerine ait ders süreci etkinlikleri Şekil 4.35'te verilmiştir:

Şekil 4.35. Dürüstlük Değeri Ders Süreci Etkinlikleri

Dürüstlük değeri ile dostluk değeri “Gün içerisinde planladığı işleri uygular.” kazanımı ile eşleştirilerek çalışılmıştır. Ders sürecinde planlı ve düzenli çalışmanın önemi ifade edilmiştir. Planlanan eylemler gerçekleştirilirken aksaklıklar olabileceği ve her durumda dürüstlük değeri gözetilerek davranılması gerektiği vurgulanmıştır.

Şekil 4.36. Çocuk Gazetesi'nin Resmi

Ders sürecinde öğrencilere düzenli ve planlı çalışmanın önemini anlatan “Çocuk Gazetesi” dağıtılmıştır ve görseli Şekil 4.36’da sunulmuştur. Derse dikkat çekme etkinliğinde bir öğrenci sınıfa elinde gazetelerle “Yazıyor, yazıyor, ünlü bilim adamının başarı öyküsünü yazıyor.” diyerek girmesi ile başlar. Çocuk Gazetesi’nde başarı öyküsü anlatılan kişinin çocukluğunda dürüst davranmadığı bir olaydan sonra başına gelenler ve sonra aldığı kararlar anlatılmaktadır. Gazete okunduktan sonra öğrenciler gazetede ki örnek olay üzerine görüşlerini bildirmişlerdir. Gazetede boş bırakılan alana dürüstlüğü önemi, yaşadıkları durum ve olayları anlatmaları istenmiştir. Ö14’ün bu kısma verdiği cevap aşağıdadır:

Ö14: Dürüst olmadığı belli olurdu. Ama çok üzülürdüm çok. O kişinin benden özür dilemesini beklerdim.

Ö14, dürüst olunmaması durumunda yaşadığı duyguları anlatmıştır. Öğrenci için dürüstlük önemli bir değerdir. Öğrencilerin değerleri kendi yaşantılarının bir parçası olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

Dersin ilerleyen aşamasında dürüstlük değerinin pekiştirilmesi amacıyla “Dürüstlük Oyunu” oynanmıştır. Oyun süreci aşağıdadır:

- Yedi zarf ve her zarfta soru bulunmaktadır.
- Seçilen öğrenci sınıf dışına çıkar ve birinci zarf sınıfın bir köşesine saklanır.
- Öğrenci sınıfa geldiğinde sıcak-soğuk söylemleri ile zarfı bulur.
- Öğrenci zarftaki soruyu herkesin duyabileceği şekilde okur ve il kendisi yanıtlar.

- Öğrenci seçtiği üç kişiye zarftaki soruyu sorar.
- Oyunun tek kuralı dürüstçe cevap vermektir.
- Tüm sorular gün içerisindeki yapılması gerekli görev ve sorumluluklardır.

19.12.2018 tarihli gün sonu öğretmen günlüğünde aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

“Dürüstlük oyunu sırasında soruya yanıt veren her öğrenci dürüst olmaya özen gösterdi. Örneğin, “Kıyafetlerini çıkardıktan sonra katlıyor musun?” sorusuna “Bazen yapıyorum.”, “Ara sıra katlıyorum.” şeklinde cevaplar gelmiştir.”

Öğrenciler dürüstlük değerini öğrenirken eğlenmişlerdir. Öğrencilerin dürüstlük değerinin anlamını ilgi çekici materyal ve oyunlarla edinmiştir. Süreç içerisinde gerçekleştirilen etkinliklerin kalıcılığa etki edeceği düşünülmektedir.

Ders sürecine dair 24.12.2018 tarihinde geçerlik komitesinin dönütleri aşağıda verilmiştir:

“Öğretmen derse ilgi çekici bir etkinlikle başladı. Gazete etkinliği işlevseldi. Kazanımı dürüstlük değeri ile örtüşmek için verdiği örnek iyiydi. Sınıf yönetimi daha etkiliydi. Öğrenciler yönergeleri dinleyip uyguluyordu. Dertse yapılan etkinlikler işlevsel ve ilgi çekiciydi.”

Veri kaybını önleme amaçlı öğrenci günlükleri, uygulama sonrası öğrenciler tarafından doldurmuştur. Günlükte öğrencilere “Bu dersten sonra ‘artık daha iyi biliyorum’ dediğin konu ya da bilgi var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya Ö21’in verdiği yanıt aşağıdadır:

Ö21: Günümü planlayarak ve dürüst olarak başarılar elde edeceğimi biliyorum.

Ö21, gazetede vurgulanan problem durumu belirleyerek değer ile bağlantı kurmuştur. Örnek olayda vurgulanan değer ile kendi davranışları arasında ilişki kurarak karar almıştır. Örnek olayların öğrencileri olumlu etkilediği düşünülmektedir.

Günlükte öğrencilere “Bu dersten sonra hangi düşüncelerin değişti?” sorusu yöneltilmiştir.

Ö7: Sorumluluğumu ve dürüst olmaya çalışacağım.

Ö7, soruya verdiği yanıtta daha önce öğrendiği sorumluluk değeri ile dürüstlük değerini cümle içerisinde kullanmıştır. Kişilerin yaptığı eylemlerin sorumluluğunu ele alarak dürüst davranması ders sürecinde vurgulanmıştır. Öğrenci bu iki değer arasındaki ilişkiyi günlükte ifade etmiştir.

Değerler eğitimi etkinlikleri sonrası öğrencilerdeki değişimleri ortaya çıkartabilmek amacıyla başlangıçta sorulan “Dürüstlük nedir?” sorusu öğrencilere tekrar sorulmuştur. Öğrenci cevapları Şekil 4.37’de sunulmuştur:

Şekil 4.37. *Dürüstlük Değeri Son Bulgular*

Öğrencilerin dürüstlük değerini tanımlamaya yönelik yanıtları incelendiğinde belirlenen ifadelerin uygulama öncesi ve sonrası sayısal olarak eşit olduğu tespit edilmiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde öğrencilerin uygulama sonrası öğrencilerin dürüstlük değerini farklı açılardan ele alarak daha detaylı tanımlama yaptıkları görülmüştür. Dürüstlük değerini tanımlarken “her zaman”, “her durumda” ve “herkes için” gibi pekiştireçleri kullanarak dürüstlük değerinin kapsamına dikkat çektikleri görülmüştür.

Ö22: Dürüstlük bence herkese doğruyu söyleyip herkese hep böyle davranmak.

Ö22, dürüstlük değerini tanımlarken “herkes” ve “hep” pekiştireçlerini kullanmıştır. Dürüstlüğün her zaman ve herkese karşı gösterilmesi gereken bir davranış biçimi olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin değer kapsamını yakın çevresi ile sınırla tutmayıp uzak çevreye de aktardıkları düşünülmektedir.

Değerler eğitimi sonrası öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmış ve değerler üzerine öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Odak grup görüşmelerinde “Öğrenilen değerlerden en çok aklınızda kalan hangisidir? Açıklayabilir misiniz?” sorusuna Ö9 dürüstlük değeri yanıtını vermiştir.

Ö9: Üç tane çocuk vardı hani yakan top oynayan çocuklar. Top çarpmadı diye söyleyen çocuklar, dürüst davranmamıştı.

Ö9, öğrendiği değerlerden en çok aklında kalan değer dürüstlük değeri olduğunu belirtmiştir. Dürüstlük değerinin neden daha çok aklında kaldığını açıklarken örnek olayı anlatmıştır. Öğrenciler örnek olayda vurgulanan problem durum ile değer arasında bağlantı kurmaktadır. Örnek olayın günlük yaşantıda karşılaşılabilecekleri olaylardan seçilmesi değer kalıcılığına katkı sağlamıştır.

Odak grup görüşmelerinde öğrencilere “Değerler eğitimi sürecinde ele alınan örnek olaylardan benzerini yaşadığınız oldu mu?” sorusu sorulmuştur. Ö18 yanıtında uygulama öncesi öğrencilere verilen örnek olayın benzerini yaşadığını ifade etmiştir.

Ö18: Yakan topun neredeyse aynısını yaptım. Bir arkadaşım vardı ama ben vuruldu dedim yine de.

Ö18, yanıtında uygulama öncesinde ve sonrasında verilen örnek olayın benzerini yaşadığını ifade etmiştir. Bu örnek olayda yakan top oyunu sırasında dürüst davranışlar göstermeyen arkadaş tutumları ele alınmıştır. Ö18, yakan top oynarken arkadaşı vurulduğunda onunla olan arkadaşlık ilişkisine rağmen dürüst davrandığını ifade etmiştir. Öğrenciler, değerler eğitimi sürecinde ele alınan örnek olaylarla günlük yaşantılarında karşılaştıkları görülmüştür. Öğrencilerin örnek olaylarda vurgulanan değer ile doğru davranışa karar verdikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin değerler eğitimin sürecinde ele aldıkları örnek olaylardan günlük yaşantılarına aktarım yaptıkları düşünülmektedir. Örnek olayların öğrencilerin günlük yaşantılarında karşılaşılabilecekleri durumlardan seçilmesi öğrencilerin problem duruma aktarım yapmasına katkı sağlamıştır.

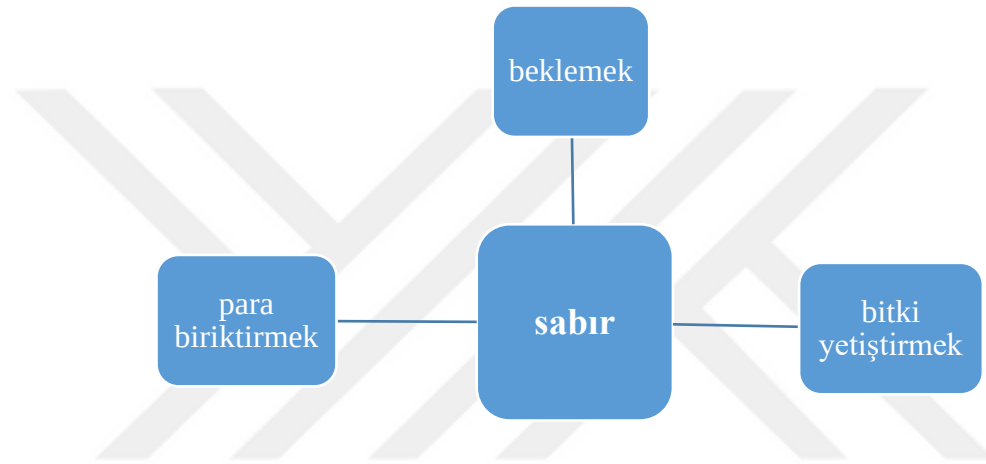
Değerler eğitimi sonrası öğrencilerdeki davranış ve tutum değişiklikleri üzerine öğrenci velilerinin görüşleri alınmıştır. Velilere yöneltilen “Daha önce kendisinden duymadığınız ama değerler eğitimi sonrası öğrencinizin ifade ettiği, üzerinde durduğu değer/değerler oldu mu? Var ise paylaşır mısınız?” sorusuna Ö8’in velisi aşağıdaki yanıtı vermiştir.

Ö8 Veli: Dürüstlük. Tüm davranışlarımızı ve sözlerimizi inceliyor. Tutarlılık bulunca yalan söylediğimize kanaat getiriyor.

Ö8, çevresinde gelişen olayları ve durumları değer yolu ile değerlendirmiştir. Dürüstlük değeri ile tutarlılık arasında bağ kurmuştur. Öğrencilerin değerleri kişilik haline getirerek davranışa dönüştürdükleri tespit edilmiştir.

4.10. Sabır Değerine İlişkin Bulgular

Öğretim sürecinin başlangıcında öğrencilere doğa konulu örnek olay verilmiştir. Örnek olayda, doğanın tahrip edilmesine karşı önlem almak ve verilen zararları en aza indirmek için bir öğrencinin önerileri anlatılmaktadır. Bu önerilerle beraber yapılacak uygulamalara karar verilmiştir. Öğrencilerden örnek olay içerisinde geçen sabır gerektiren davranışları belirlemeleri için “Can ve arkadaşlarının sabır gösterdiği davranışlar nelerdir sizce?” sorusu sorulmuş ve öğrenci cevapları Şekil 4.38’de verilmiştir:

Şekil 4.38. Sabır Değeri Ön Bulgular

Öğrenci cevapları incelendiğinde öğrencilerin örnek olay içerisinde sabır gerektiren olay ve durumları belirledikleri görülmüştür. Doğa konulu örnek olay içerisinde para biriktirmek, bitki yetiştirmek gibi süre gerektiren eylemler aktarılmıştır. Öğrenci cevaplarında sabır gerektiren bu eylemlerin belirlendiği görülmüştür. Öğrenciler sabır değeri örnek olay ve durumlar içerisinde tanımaktadırlar. Öğrenci cevaplarında para biriktirmek ve ağaç dikip büyütmenin sabır gerektiren bir davranış olduğu sıklıkla ifade edilmiştir.

Ö1: Para birikene kadar sabırla beklemesi gerekiyor.

Ö9: Can ve arkadaşlarının sabır gösterdiği davranışlar bence para biriktirmektir.

Ö1 ve Ö9’un verdiği cevaplar analiz edildiğinde para biriktirmenin sabır gerektiren bir davranış olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin örnek olay içerisinde sabır değerini tanımaktadırlar.

Ö2: Bir ağaç beklediler ve bir köşeye koymayı parayı.

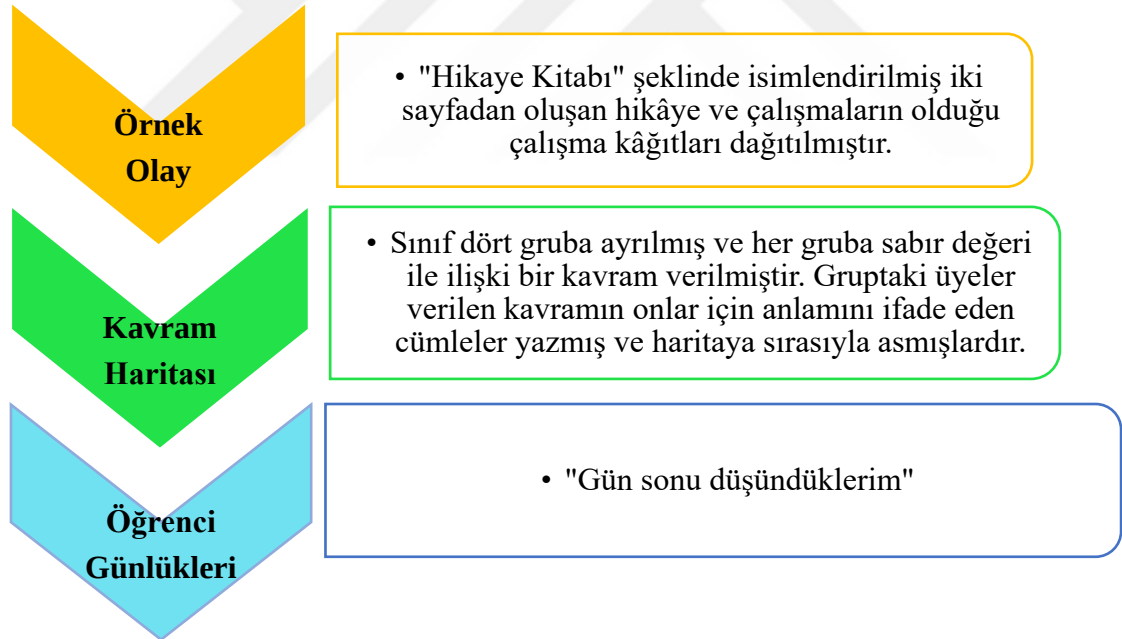
Ö6: Can ve arkadaşları sabırla ağaç dikmişlerdir.

Öğrencilerin verdiği cevaplar analiz edildiğinde çoğunlukla belirtilen diğer bir ifadeler de ağaç/ fidan dikilmesi ve ağacın büyümesidir. Yapılan eylemlerin sonucunu görebilmenin sabır gerektiren bir süreç olduğunu fark etmişlerdir. Ö2, ağaç dikip beklemeyi ve bir köşeye para koyup biriktirmeyi sabır gerektiren bir davranış olarak belirtmiştir. Ö6 da ağaç dikilmesinin sabır gerektiren bir davranış olduğunu ifade ederken büyümesinin zamanla ve sabırla olan ilişkisine değinmemiştir.

Ö22: Can'ın konuşmasının bitmesini beklemek.

Ö22 metin içerisinde doğrudan verilmemiş metnin tümünden çıkarılabilecek sabırla ilişkili bir durumu ifade etmiştir. Can isimli öğrenci önerilerini sınıfa aktarırken diğer arkadaşlarının onu dinlemesini sabır değeri ile ilişkilendirmiştir.

Değerler eğitiminin ilerleyen aşamasında öğrencilere sunulan metnin ardında sabır değeri, 21.12.2018 tarihinde üç ders saati olarak hayat bilgisi dersinde çalışılmıştır. Sabır değerine ait ders süreci etkinlikleri Şekil 4.39'da verilmiştir:

Şekil 4.39. Sabır Değeri Ders Süreci Etkinlikleri

Sabır değeri ile dostluk değeri “İstek ve ihtiyaçlarını öncelik sırasına koyar.” kazanımı ile eşleştirilerek çalışılmıştır. Ders sürecinde ihtiyaç ve isteklerin öncelik sırasına koymanın önemi vurgulanmıştır. Öğrencilere sabır değeri, olacak ya da olması istenen durumun doğru zamanını beklemek olarak ifade edilmiştir.

Ders sürecinde öğrencilere sabır konulu kısa bir öyküden oluşan kitaplar dağıtılmıştır. Bu öyküde sabır gösteren ve sabırlı olmayan iki kardeşin başından geçen

olaylar anlatılmıştır. Kitabın arka kısmında öğrencilerin daha önce ya da hala sabır gösterdiği durum ya da olayları anlatmaları istenmiştir.

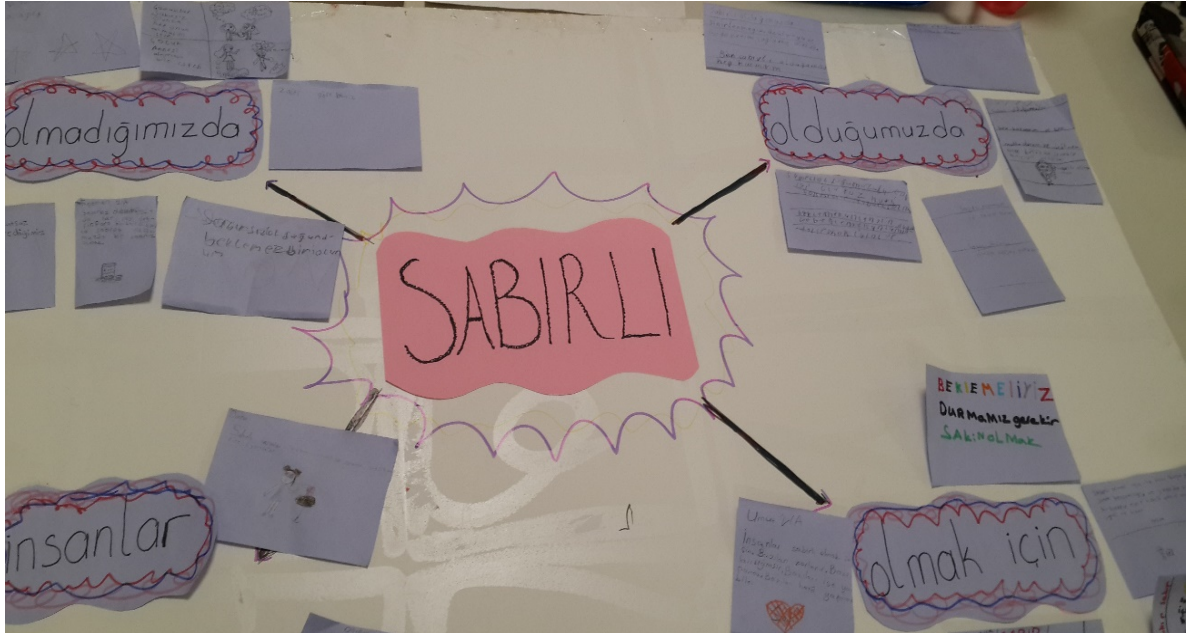
Ö14: Benim bitkilerim vardı. Onların filizlenmesini çok bekledim. Bekledim bekledim yedi hafta sonra filizlendi ve annem bana sabrı öğretti. Ben çok mutlu oldum. Neşe içinde sevindim.

Ö14, ders öncesinde sabır konulu deneyimlerini örnek olarak vermiştir. Öğrenciler öğrendikleri değer ile eski deneyimlerini eşleştirmişlerdir. Değerin içeriğine uygun örnek vermişlerdir.

Ö19: Yarın partim var, sabırlı olacağım.

Ö19 partisini heyecanla beklemektedir. Öğrendiği değer ile bu heyecanı arasında ilişki kurarak sabırlı olma kararı almıştır. Öğrenciler öğrendikleri değerler davranışlarına yön vermelerine neden olmuştur.

Ders sürecinin ilerleyen aşamasında sabır değerinin anlamını ifade eden kavramların pekişmesi amacıyla kavram haritası oluşturulmuştur. Sınıf dört gruba ayrılmış ve her gruba sabır değeri ile ilişki bir kavram verilmiştir. Sabırlı kelimesi her grup için okla bir kelimeyi göstermektedir. Bu kelimeler: Sabırlı olduğumuzda, sabırlı olmadığımızda, sabırlı insanlar, sabırlı olmak için. Gruptaki üyeler verilen kavramın onlar için anlamını ifade eden cümleler yazmaları için süre verilmiştir. Ardından öğrenciler sırayla düşüncelerini yazdıkları kâğıtları haritaya asmışlardır.

Şekil 4.40. Sabır Değeri Kavram Haritası

“Sabırlı Olmak İçin” başlığı altına Ö12 ve Ö14 aşağıdaki ifadeleri yazmışlardır:

Ö12: Sabırlı olmak için sakince bekle ve yaptığın şeye odaklan. Böylece sabırlı oluruz.

Ö14: İnsanlar sabırlı olmak için bazıları zorlanır. Bazıları uğraşır. Bazıları ise yapamaz. Bazıları hata yapmaz bile.

Ö12 ve Ö14, sabır değerinin içeriğine uygun ifadelerde bulunmuştur. Ö12 sabır değerinin beklemekle ilişkisini kurmuştur. Ö14, değere uygun davranışlar göstermenin kişiden kişiye göre değiştiğini ifade etmiştir.

Veri kaybını önleme amaçlı öğrenci günlükleri, uygulama sonrası öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Günlükte öğrencilere “Bu dersten sonra hangi düşüncelerin değişti?” sorusu yöneltilmiştir.

Ö14: Bundan sonsuza kadar sabırlı, yardımsever, saygılı ve sorumluluk sahibi olacağım.

Ö14, öğrendiği değerler içerisinde sabır, yardımseverlik, saygı ve sorumluluk değerlerine önem vermiş ve sonsuza kadar davranış haline getireceğini belirtmiştir. Öğrencilerin değerlere önem verdiği ve değer öncelikleri belirledikleri görülmektedir.

Günlükte öğrencilere “Bu dersten sonra ‘artık daha iyi biliyorum’ dediğin konu ya da bilgi var mı?” sorusu yöneltilmiştir.

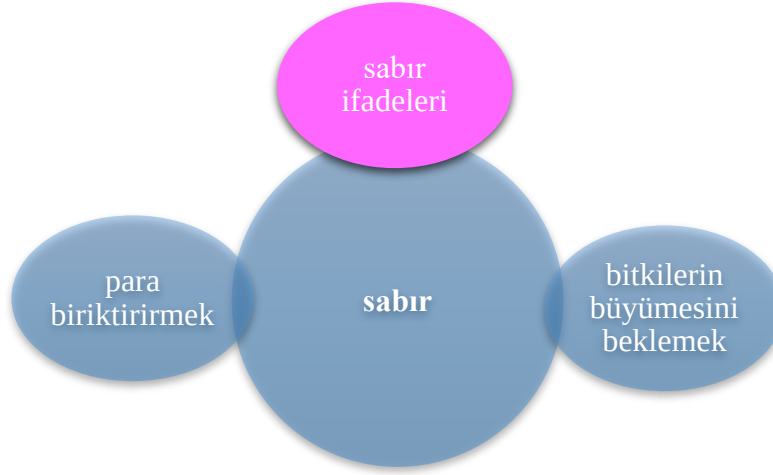
Ö20: Ben bu dersten sonra bekleyince güzel sonuçlar alacağımı biliyorum.

Ö20, sabırla beklemenin doğru zamanla ilişkisini kurmuş ve güzel sonuç alacağını ifade etmiştir. Öğrencilerin sabır değerinin günlük hayattaki rolünü fark ettikleri düşünülmektedir. Öğrenciler, sabır değerini uygulamanın günlük hayatlarına katkı sağlayacağını belirlemişlerdir.

Ö17: Artık sabrı ve bütün değerleri biliyorum ve bunları bildiğim için mutluyum.

Değer öğretimi sürecinde son olarak sabır değeri çalışılmıştır. Ö17, sabır ve tüm değerleri öğrendiğini ve bundan dolayı mutlu olduğunu belirtmiştir. Öğrenciler öğrendikleri değerleri mutluluk sebebi olarak görmektedirler. Değer öğretiminden dolayı memnun oldukları anlaşılmaktadır.

Değerler eğitimi öncesi öğrencilere örnek olay verilmiş ve bu örnek olay ile ilişkili sorular sorulmuştur. Değerler eğitimi sonrası aynı örnek olay tekrar edilerek öğrencideki değişimler gözlemlenmiştir. Öğrencilere uygulama öncesi ve sonrasında “Can ve arkadaşlarının sabır gösterdiği davranışlar nelerdir sizce?” sorusu sorulmuş ve öğrenci cevapları Şekil 4.41’de sunulmuştur:

Şekil 4.41. *Sabır Değeri Son Bulgular*

Öğrencilerin değerler eğitimi sonrası örnek olay metin sorularına verdikleri yanıtlar incelendiğinde 35 öğrenci ifadesi belirlenmiştir. Değerler eğitimi öncesi 23 olan bu sayının uygulama sonrası sayısal olarak artış gösterdiği görülmektedir. Öğrenci cevaplarında yapılan eylemler ile beklemek arasında ilişki kurulduğu görülmektedir. Öğrenci cevaplarında “fidanların/ağaçların büyümesi” cevabı ile “fidanların/ağaçların büyümesini beklemek” cevabı en çok verilmiş iki yanıttır. Öğrencilerin zaman ve sabır arasında ilişki kurarak “beklemek” kavramını öne çıkardıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin örnek olay içerisinde geçen olay ve durumları sabır değeri ile ilişkilendirme düzeylerinin gelişim gösterdiği görülmektedir.

Ö18: Ağaçlara su vererek büyümesini sabırla beklediler.

Ö18, su vererek elde ağaçların büyümesinin beklenildiğini ve bunu yaparken de sabır gösterildiğini ifade etmiştir. Öğrenci, yapılan eylem ile güzel bir sonuç için beklenilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Öğrencilerin cümlelerinde sabır değerinin tanımına karşılık gelen ifadeler kullandıkları görülmektedir.

Değerler eğitimi sonrası öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmış ve değerler üzerine öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Odak grup görüşmelerinde “Öğrenilen değerlerden sonra o değer ile ilgili yaşadığınız bir olayı anlatır mısınız?” sorusu sorulmuştur. Farklı gruplarda olan Ö8, Ö10 ve Ö16’nın soruya sabır değeri yanıtını vermiş ve aşağıdaki açıklamaları yapmışlardır.

Ö8: Para biriktirmezdim, hep harcardım. Harçlıklarım da pek kalmazdı cüzdanımda ama artık sabır değerini öğrendiğim için sabırlı oluyorum.

Ö10: Ben bir keresinde baleye erken gitmiştim. Beş buçukta gittim ama yedideymiş, çok erken gitmiştim. Balenin başlaması için çok sabırsızdım, ondan sonra aklıma sabır geldi.

Ö16: Biz annemle babamla bir yere gidiyorduk. Bolu'ya gidiyorduk hafta sonu. Ondan sonra ben babama hep ne zaman varacağımızı soruyordum. Sonra bir kez daha soracaktım ki aklıma sabır geldi ve artık sormadım.

Farklı gruplarda olan Ö8, Ö10 ve Ö16'nın verdiği yanıtlarda sabır gerektiren bir durum ile karşılaştıklarında sabır değerinin gerektirdiği tutum ve davranışları gösterdikleri görülmektedir. Öğrenciler değerler eğitimi sürecinde öğrendikleri değerlerden günlük yaşantılarında yararlanmaktadırlar. Öğrencilerin değerleri içselleştirdikleri ve davranış haline getirdikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin sabır değeri ile kural ve yönergelere uyum sağlamaya istekli oldukları belirlenmiştir.

Değerler eğitimi sonrası öğrencilerdeki davranış ve tutum değişiklikleri üzerine öğrenci velilerinin görüşleri alınmıştır. Velilere yöneltilen “Öğrencimizin değerler eğitiminden sonra yaşadığı ya da gördüğü bir olayı öğrendiğimiz değerler üzerinden değerlendirdiği oldu mu? Var ise paylaşır mısınız?” sorusuna Ö15'in velisi aşağıdaki yanıtı vermiştir.

Ö15 Veli: Değerler eğitiminden sonra sabır konusunda daha hassas davrandı. Mesela on beş tatilde Adana'ya gitmek için sabırla gün saymayı öğrendi. Eskisi gibi sabırsızca beklemiyor tatili.

Ö15, sabır değeri ile gelmesini beklediği tarih için sabır göstermiştir. Dış etkiye gerek duymaksızın öğrenci, kendi davranışlarına değer yolu ile yön vermiştir. Değerler eğitimi, öğrencilerin davranışlarında olumlu değişimler meydana gelmesine neden olmuştur.

Velilere yöneltilen “Velisi olduğunuz öğrencinin değerler eğitimi sonrası davranış ve tutumlarında gözlemlediğiniz değişiklikler oldu mu? Var ise paylaşır mısınız?” sorusuna Ö10'un velisi aşağıdaki yanıtı vermiştir:

Ö10 Veli: Değerlerin farkındalığıyla ve uygulayarak davranışlarını daha da kontrol edebiliyor. İyi ki bu dersi almasına onay vermişiz. Değerler eğitimi derslerinden sonra günlük hayatında da çok mutlu ve başarılı olacağını düşünüyorum. Öğretmenimize, Özge Hanım'a ve okulumuza teşekkür ediyorum.

Ö10, odak grup görüşmelerinde sabır değeri ile davranışlarında meydana gelen değişime örnek vermiştir. Öğrencinin velisi de aynı doğrultuda Ö10'da meydana gelen değişimleri gözlemlemiştir. Değerler eğitiminin ileriki zamanlarda da öğrencinin yaşamına olumlu katkı sağlayacağını düşünmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde araştırma sürecinde elde edilen bulgulardan sonuçlara ulaşılmış, elde edilen sonuçlar alanyazın ışığında tartışılacak ve ileride yapılacak araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuç

Araştırma sürecinde örnek olay yöntemi kullanılarak hayat bilgisi öğretim programında yer alan on kök değer ele alınmıştır. Değerin kazandırılması sürecinde örnek olay yönteminin yanında istasyon, soru-cevap, eğitsel oyunlar, drama, beyin fırtınası, drama gibi eğitim teknikleri kullanılarak öğrencinin aktif rol almasına öncelik verilmiştir.

Öğrencilerin günlük yaşantıda karşılaştıkları bir kavram olarak sevgi değerini bildikleri görülmüştür. Değerler eğitimi ile ön bilgilerinin güçlendiği ve sevgi değerini cümlelerinde kullanma sıklıklarının arttığı görülmüştür. Öğrencilerin, değerler eğitimi ile beraber toplumsal yaşantıda karşılaştıkları olay ve durumlar değerler ile eşleştirilerek yorumladığı görülmüştür.

Değerler eğitimi öncesi öğrencilerin saygı değerini genel ifadelerle açıklarken değerler eğitimi sonrasında saygı değerinin tanımından yola çıkarak değer içeriğine karşılık gelen ifadelerle değeri açıkladıkları görülmüştür. Değerler eğitimi ile öğrencilerin milli değerlere örnek vererek saygı değeri ile ilişkilendirdikleri görülmüştür. Öğrencilerin saygı değerini davranış ve söylemlerle eşleştirdikleri görülmüştür. Değerler eğitimi ile öğrencilerin saygı değerini davranış haline getirdikleri tespit edilmiştir.

Öğrencilerin öz denetim değerini daha önce bilmedikleri ve değerler eğitimi ile öğrendikleri görülmüştür. Uygulama öncesi öğrencilerin öz denetim değerini cümlelerinde kullanmadıkları değerler eğitimi sürecinde kullanmaya başladıkları görülmüştür. Değerler eğitimi sonrası öğrencilerle yapılan odak grup görüşmelerinde öğrencilerin daha önce bilmedikleri değerleri ifade ederken çoğunlukla öz denetim değeri yanıtını verdikleri tespit edilmiştir. Değerler eğitimi ile öğrenciler doğru davranışa karar verirken öz denetim değerinden yararlandıkları tespit edilmiştir. Öz denetim değeri öğrenciler için doğru, yararlı ve toplum tarafından beklenen davranışa karar verirken ölçüt olarak kullanıldığı belirlenmiştir.

Değerler eğitimi ile öğrencilerin kendi görev ve yükümlülüklerini neden sonuç ilişkisi kurarak sorumluluk değeri ile ifade etmeye başladıkları görülmüştür. Sorumluluk

değeri ile öğrencilerin görev ve sorumluluklarını dış uyaranlara ihtiyaç duymadan yerine getirdikleri görülmüştür. Değerler eğitimi sürecinde öğrencilerin kendini tanımlarken değerlerden yararlandıkları ve değerleri bir karakter özelliği olarak benimsedikleri görülmüştür.

Öğrencilerin değerler eğitimi öncesi adalet değerini örnek durum ve olay içerisinde belirlerken tanım yapmakta güçlük çektikleri görülmüştür. Öğrenciler değerler eğitimi ile üzerinde durdukları örnek olaylarla günlük yaşantılarında karşılaştıklarında değeri belirledikleri ve değere ilişkin bilgilerle olayı değerlendirdikleri tespit edilmiştir.

Vatanseverlik değerine ilişkin uygulama öncesi veriler incelendiğinde vatanseverlik değerine yönelik öğrenci ifadesinin yer almadığı görülmektedir. Öğrencilerin uygulama sonrasında vatanseverlik değerini değerleri eğitimi ile öğrendikleri görülmüştür. Vatanseverlik değeri ile öğrencilerin problem durumlarına açıklama getirdikleri ve vatanseverlik değerinin cümlelerinde sıklıkla kullandıkları belirlenmiştir.

Yardımsızlık değerine yönelik uygulama öncesi verilerde öğrencilerin yardım etmek, yardımcı olmak kelimeleri kullandıkları ve yardıma ihtiyacı olan kişilere yardım etmeye istekli oldukları tespit edilmiştir. Değerler eğitimi ile öğrencilerin yardımsızlık değerini tüm toplumda uygulanması gereken bir değer olarak gördükleri ve değeri yaymak istedikleri görülmüştür. Öğrenciler değer gerektirdiği tutum ve davranışları yorumlayarak ifade ettikleri görülmüştür.

Değerler eğitimi ile öğrenciler kendi değer önceliklerini belirlemişlerdir. Değerler eğitimi sonrası öğrencilerin dostluk değerini öncelikli gördükleri belirlenmiştir. Değerler eğitimi öğrencilerde olumlu davranış değişikliklerine neden olmuştur. Arkadaşlık ilişkilerinde dostluk değerinin gerektirdiği özenli davranışların öğrenci davranışlarında görüldüğü belirlenmiştir.

Öğrencilerin uygulama öncesinde dürüstlüğü olumsuz bir durum ya da davranışı itiraf etmek olarak açıkladıkları görülmüştür. Dürüstlük değeri ile öğrencilerin anlamına ilişkin yeni bilgiler edindikleri görülmüştür. Öğrenciler dürüstlük değerini tanımlarken değer tanımından yola çıkarak değeri ifade etmişlerdir. Değerler eğitimi ile öğrencilerin dürüstlük değeri davranış haline getirdikleri ve yakın çevresinden de değer gerektirdiği tutum ve davranışları bekledikleri görülmüştür. Öğrencilerin değerleri çevresine aktarma görevi üstlendikleri görülmüştür.

Öğrencilerin sabır değerini örnek olay ve durumlarda belirledikleri belirlenmiştir. Değerler eğitimi ile sabır değerinin öğrenci tutum ve davranışlarına yön verdiği

görülmüştür. Öğrencilerin değerler eğitimi ile sabır değerinin yaşantılarına olan katkısını belirledikleri görülmüştür. Öğrencilerin, toplum tarafından beklenen doğru, faydalı ve iyi davranışları değerler eğitimi ile fark ettikleri belirlenmiştir.

5.2. Tartışma

Değerler eğitimi aile ile başlayıp okulda devam eden bir süreçtir. Bu araştırmada ilkokul ikinci sınıf öğrencileri ile hayat bilgisi öğretim programında yer alan on kök değer çalışılmıştır. Öğrencilerin değeri durum ve olaylarda tanınma, aktarım yapma düzeylerine katkı sağlayacağı düşünülerek örnek olay yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda değerlerin öğrencilerin yaşadığı durum ve olayları değerler yolu ile ele aldıkları, karar verme süreçlerinde değerlerden yararlandıkları ve değerleri karakter özelliği olarak benimsedikleri görülmüştür. Öğrencilerin günlük yaşantıda kullandıkları değer gerektirdiği tutum ve davranışları değerler eğitimi ile belirledikleri ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin değerler eğitimi öncesinde değerlerin tanımlarını yapmakta güçlük çektikleri görülmüştür. Değerler eğitimi ile öğrencilerin değerlerin gerektirdiği tutum ve davranışları belirledikleri, değerleri anlamına uygun tanımladıkları görülmüştür.

Araştırma sonucunda öğrenciler örnek olay yöntemi ile çalışılan değerleri günlük hayata aktarım yaptıkları ve değerleri örnek olaylar içerisinde tanıdıkları görülmüştür. Balcı ve Yelken (2013, s. 209), araştırmalarında değerler ve değer eğitimi uygulamalarına yönelik öğretmen görüşlerini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda öğretmenler değerler eğitiminde en etkili buldukları yöntemleri sıraladıklarında ilk sırada örnek olayın yer aldığı görülmüştür. Benzer sonuçları Bahçe de (2010, s. 69) araştırmasında elde etmiştir. Araştırmasında öğretmenlerin öğrencilere değer kazandırmada örnek olay ve drama tekniklerinden yararlandıklarını ifade etmiştir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin değerlere önem atfettiği ve kendi değer önceliklerini oluşturdukları görülmüştür. Değerler eğitimi ile öğrenciler kendi yaşantıları doğrultusunda önem düzeylerini belirlemişlerdir. Araştırma sonucunu destekleyen ifadeler Yeğittir'in (2012, s. 2) araştırmasında yer verdiği görülmüştür. Yeğittir araştırmasında, bireylerin toplum içerisinde ön planda tutulan, önem verilen değerleri kendi karakter özellikleri ve inançlarına uygun şekilde seçtiğini, verdiği önem düzeyini belirlediğini belirtmiştir.

Değerler eğitimi ile öğrencilerin değerleri tanımlama ve yorumlama düzeylerinin geliştiği tespit edilmiştir. Değerler eğitimi ile öğrenciler değer gerektirdiği tutum ve davranışları belirlemekte ve tanıma uygun ifadelerle açıklamaktadırlar. Yazıcı (2013, s.

1499) araştırmasında değerlerin toplum tarafından anlaşılma ve yorumlanma şeklinin zaman içerisindeki değişimine dikkat çekmiştir. Geleneksel ve modern dönemde değerleri anlamada ve ifade etmede bir kesinlik varken postmodern dönemde bu keskinliğin görülmediğini belirtmiştir. Postmodern dönemde değerlere ilişkin belirsizlik ve değerlerin her ihtimale açık bir hal içerisinde olduğunu ifade etmiştir. Yazıcı'nın dikkat çektiği değerlerin belirsizlik durumu, yapılan araştırmanın değerleri tanımlama ve tanımaya ait bulgularının önemini ortaya koymaktadır.

Değerler eğitimi ile öğrencilerin karşılaştıkları olay ve durumları değerlendirirken değerlerden ölçüt olarak yararlandıkları belirlenmiştir. Öğrenciler doğru ya da yanlış gibi yargılara ulaşırken değerleri kullandıkları görülmüştür. Tolan (1991, s. 233) araştırmasında toplumsal bütünselliğin bir parçası olarak bireylerin düşünce, tutum ve davranışlarında değerlerin bir ölçüt görevi oluşturduklarını ifade etmiştir. Bireyler yaşadıkları toplumun kültürel değerlerini benimseyerek doğru- yanlış, iyi-kötü gibi genel yargılara ulaşma imkânı bulmaktadırlar.

Araştırma sürecinde sevgi değerinin değerler eğitimi öncesinde de öğrenciler tarafından bilindiği belirlenmiştir. Değerler eğitimi ile öğrencilerin sevgi değerine yönelik bilgilerinin pekiştiği ve yeni bilgiler eklendiği görülmüştür. Öğrencilerin sevgi değerini cümlelerinde daha sık kullanmaya başladıkları görülmüştür. Öğrenciler gün içerisinde yaşadıkları olay ve durumları değerlendirirken sevgi değeri ile ilişki kurdukları belirlenmiştir. Sevgi değeri öğrenciler için öncelikli değerler arasında olduğu görülmüştür. Araştırma bulgusunu destekler mahiyette Akyol (2010, s. 4) araştırmasında sevgi değerinin bütünleştirici ve birleştirici bir değer olması nedeniyle bütün olumlu değerlerin açılımı olduğunu ifade etmiştir.

Araştırma ile öğrencilerin vatanseverlik değerini değerler eğitimi uygulamalarından sonra cümle içerisinde kullandıkları görülmüştür. Değerler eğitimi ile öğrenciler vatandaşlık bilinci oluşturmuş ve değeri uzak çevresi ile ilişkilendirmiştir. Öğrenciler milli değerleri kendi ülkeleri ile sınırlı tutmamış diğer ülkelerin milli değerlerine de saygı gösterdikleri belirlenmiştir. Kan (2009, s. 899) çalışmasında birey davranışları ile küresel vatandaşlık arasında bağlantı kurmuştur. Küresel vatandaşlık konusunu ele alan bu çalışmada küresel vatandaş tanımı, kendi ülke değer ve kanunlarına saygı olunmasının yanında aynı zamanda bütün insanlığa, değerlerine saygı gösterilmesini ifade etmektedir. Kıral (2018, s. 9) evrensel etik değeri olarak saygı değerinin önemi üzerinde durmuş ve saygı değerini toplumsal yaşamın anahtarı olarak ifade etmiştir.

Araştırma sürecinde öğrencilerin öz denetim değerini daha önce bilmedikleri ve değerler eğitimi ile öğrendikleri belirlenmiştir. Değerler eğitimi ile öğrencilerin doğru davranışa karar verirken ölçüt olarak öz denetim değerinden yararlandıkları görülmüştür. Duckworth (2011, s. 2639) öz denetimin birey davranışları üzerindeki önemine dikkat çekmiştir. Kendini kontrol eden bireylerin uzun vadeli hedeflerine ulaşmak için duygu ve davranışlarını düzenlemede daha usta olduklarını ifade etmiştir.

Değerler eğitimi ile öğrencilerin görev ve sorumluluklarını yerin getirirken içsel bir isteklendirmeye sahip oldukları görülmüştür. Değerler eğitiminin öğrencilerde görev ve sorumluluklarına karşı olumlu tutum geliştirmesine neden olduğu belirlenmiştir. Çoban (2016, s. 159) araştırmasında sorumluluk değeri üzerine çalışmalar yaparak öğrencilerin değere yönelik düşüncelerini incelemiştir. Araştırma sonucunda yapılan uygulamaların öğrencide tutum ve davranış değişikliğine sebep olduğu, öğrencilerin sorumluluklarını içsel bir görev olarak algıladıkları görülmüştür.

Töremen ve Tan (2010, s. 59) araştırmalarında adaleti, tarafsızlık, eşitlik, doğruluk, hak yemeçlik, meşruluk ve iyilik gibi anlamları içine alan bir tanım içerisinde ifade etmişlerdir. Değerler eğitimi ile öğrencilerin adalet değerine yönelik ön bilgileri ile uygulama sonrası bulguları incelenmiştir. Öğrencilerin değerler eğitimi ile adalet değerini içeriğine uygun tanımlamaya başladıkları görülmüştür. Öğrenciler adalet ile eşitlik kavramı arasında bağlantı kurarken “herkes için eşitlik”, “her zaman eşitlik” gibi ifadelerle adalet değerini geniş bir kapsamda değerlendirmişlerdir. Öğrenciler adalet değerini tanımlarken hak, haklılık, özenli davranışlar, sevgi ve saygı gibi kavramlarla ilişki kurmuşlardır.

Araştırma sürecinde öğrencilerin değerler eğitimi öncesinde de zor durumda olan kişilere yardım etmeye istekli oldukları tespit edilmiştir. Değerler eğitimi uygulamaları ile öğrencilerin yardımseverlik değerini cümle içerisinde kullanmaya başladıkları belirlenmiştir. Değerler eğitimi ile öğrencilerin toplum içerisindeki tüm bireylerin yardımseverlik değerine sahip olmasını istedikleri görülmüştür. Araştırma bulgularına benzer olarak Çelik (2014, s. 3) araştırmasında toplumun ihtiyaç duyduğu birey davranışları ile değerler arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Ailede şekillenmeye başlayan birey davranışlarının okul sürecinde belirginleştiğini ifade etmiştir. Çelik, bireylerin toplumsal hayatta birbirlerine her an ihtiyaç duyduğunu ve toplumların yardımsever bireylere olan gereksinimini belirtmiştir.

Çelik (2008, s. 9) araştırmasında toplumsal bir varlık olarak kişilerin çevresi ile iletişim kurduğu ve birbirini etkilediğini belirtmiştir. Kişiler arası ilişkinin iyi olabilmesi

için sevgi, saygı, fedakârlık ve güven gibi davranışların önemini vurgulamıştır. Bu tutuma sahip kişilerin dostluk değerine gösterdikleri özen de olumlu yönde olacaktır. Araştırma sürecinde öğrencilerin dostluk değerine önem verdikleri ve değerler eğitimi ile dostluk değerinin gerektirdiği davranışları belirledikleri görülmüştür. Öğrenciler dostluk değerinin sevgi dolu, özenli ve ölçülü davranışları gerektirdiğini ifade etmişlerdir.

Değerler eğitimi öncesinde öğrencilerin dürüstlük değerini çoğunlukla yapılan hatayı ya da yanlış itiraf etmek olarak tanımladıkları görülmüştür. Değerler eğitimi ile öğrencilerin dürüstlük değerinin anlamını karşılayan uzun cümleler kurdukları belirlenmiştir. Öğrencilerin dürüstlük değerine önem verdikleri ve karşısındaki insanlardan dürüst davranışlar bekledikleri görülmüştür. Harmanşa (2017, s. 15), doğru davranmanın ve doğruyu ifade etmenin toplumun temel değerlerinden olduğuna ve bu nedenle korunması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Araştırma, sabır değerinin öğrencilerde zaman, yönerge, kural gibi beklenilmesi gereken süreçlere uyum göstermelerine neden olmuştur. Araştırma sonucuna benzer şekilde Eliüşük (2014, s. 131) araştırmasında sabırlı bireylerin uyum, sorumluluk gibi davranışlarda bulunmaya açık olduğu sonucuna ulaşmıştır.

5.3. Öneriler

Bu bölümde araştırma sürecinde elde edilen sonuçlara dayalı olarak idarecilere, öğretmenlere ve değerler eğitimi üzerine çalışma yapmak isteyen araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Değerler eğitimi üzerine çalışma yapmak isteyen öğretmenlere ve araştırmacılara öneriler:

- Öğrencilerin değerleri cümle içerisinde kullanırken değer içeriğine uygun ifadelerde bulunup bulunmadıkları incelenebilir.
- Araştırma sürecinde değer analizi yaklaşımı benimsenerek değerler eğitimi verilmiştir. Farklı değerler eğitimi yaklaşımlarının bir arada kullanıldığı araştırmalar ile öğrenci değişimlerini incelenebilir.
- Bu araştırmanın örneklemini ilkökul 2. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Sınıf içi uygulamalarla çalışılan değerler eğitimi araştırması farklı sınıflarda tekrarlanabilir.
- Değerler eğitimi sürecinde meydana gelen değişimlerin sınıf içi etkileşimlere yansımaları üzerine araştırma yapılabilir.

Değerler eğitimi üzerine velilere öneriler:

- Değerler eğitimi öncelikle ailede başlamaktadır. Öğrenci velilerinin kazandırmak istedikleri değerlere yönelik rol model olmaları önerilmektedir.
- Velilerin öğretmen ile işbirliği içerisinde ortak tutum ve söylem geliştirmesi değer kazandırma sürecine katkı sağlayabilir.
- Veliler, istedik davranışları değerler üzerinden tanımlayarak değer davranışa dönüşmesine katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Acat, M. B. ve Aslan, M. (2012). Yeni bir değer sınıflaması ve bu sınıflamaya bağlı olarak öğrencilere kazandırılması gereken değerler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1461-1474.
- Adalı, B. (2005). *İlköğretim 5. sınıftan fen bilgisi dersinde “virüsler-bakteriler-mantarlar ve protistler” konularının öğreniminde örnek olaya dayalı öğrenme yöntemi kullanılması öğrencilerin akademik başarılarına ve fen bilgisi dersine yönelik tutumlarına etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 3(42), 361-384. doi:10.9761/JASSS2941
- Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan sevgi temasının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Aladağ, S. ve Kuzgun, M. P. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının ‘değer’ kavramına ilişkin metaforik algıları. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(29), 163-193. doi:10.14686/buefad.v4i2.5000148420
- Aran, Ö. C. ve Demirel, Ö. (2013). Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 151-168.
- Arıcı, A. F. ve Er, Z. (2017). Değerler eğitimi aracı olarak türküler: bir içerik analizi. T. Şimşek ve B. C. Yıldız (Ed.), *IV. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (s. 19-27). İstanbul.
- Atabey, D. (2014). *Okul öncesi sosyal değerler kazanımı ölçeğinin geliştirilmesi ve sosyal değerler eğitimi programının anasınıfına devam eden çocukların sosyal değerler kazanımına etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Avcı, E. K. ve Kayabaşı, Z. E. K. (2018). Hayat bilgisi dersi öğretim programlarının amaçlarındaki değerlerin içerik analizi (1936-2018). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 27-56.

- Aydemir, G. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde örnek olay yönteminin öğrencilerin çevre bilincine ve çevreye yönelik tutumlarına etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bacanlı, H. (2013). Değer eğitimi: Sorular ve sorunlar. *Gelenekten Geleceğe*, 1(3), 43-55.
- Bahçe, A. (2010). *Hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin etkililiği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Balcı, F. A. ve Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(1), 195-213.
- Baş, V. ve Dilmaç, B. (2015). Psikoloji değer ilişkisi. H. H. Bircan ve B. Dilmaç (Ed.), *Değerler bilançosu içinde* (s. 295). Çizgi Kitapevi: Ankara.
- Bektaş, M. (2007). Hayat bilgisi dersinde ailelerin çoklu zekâ kuramı hakkında bilgilendirilme biçimlerinin öğrencilerin proje başarıları ve tutumlarına etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 9-28. doi: 10.17051/io.2015.34904
- Bolat, Y. (2016). Sosyal değerleri ve değerler eğitimi anlamak. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(29), 322-348. doi: 10.16992/ASOS.1283
- Boztaş, M. (2013). *Sosyal bilgiler öğretiminde hak ve özgürlüklere saygı değeri kazanımında örnek olay incelemesi yönteminin etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013), *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cice, Y. ve Özgan, H. (2017). Değerler eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi ve geliştirilmesine ilişkin okul çalışma ekibinin görüşleri. *Akev Akademi Dergisi*, 21(70), 101-120. doi: 10.17753/Ekev712
- Çaycı, B. (2018). 2017 İlkokul hayat bilgisi dersi öğretim programının öğretmen adayı görüşlerine göre değerlendirilmesi. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 3(6), 74-98.
- Çelik, Z. (2014). *İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımseverlik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Erzurum ili örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

- Çelik, G. (2008). *Dostluk ve eğitimi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Çifçi, T. (2015). Örnek olay yönteminin coğrafya ders kitaplarında kullanımı. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(5), 186-200.
- Çoban, O. (2016). *Sokratik sorgulama yöntemi ile sorumluluk değerinin öğretimi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Çolak, E. D. (2017). *Örnek olay inceleme yönteminin 8. sınıf Türkçe dersi okuma ve yazma başarısı ile problem çözme becerisine etkisi (toplum hayatı teması örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Giresun Üniversitesi, Giresun.
- Çopur, E. (2018). *İlkokul 1. 2. 3. 4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin değer analizi yaklaşımına göre değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Demircioğlu, S. (2014). *Örnek olaya dayalı öğrenme yönteminin lise öğrencilerinin fizik dersinde kavramsal anlamaları ve özyeterlik inançları üzerindeki etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması* (Yayınlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Duckworth, A. L. (2011). The significance of self-control. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108(7), 2639-2640. doi: 10.1073/pnas.1019725108
- Duman, B. ve Yakar, A. (2017). Öğretime yönelik duyuşsal farkındalık ölçeği. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 6(1), 220-229. doi: 10.30703/cije.321453
- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Eliüşük, A. (2014). *Sabır eğiliminin öz-belirleme öz-anlayış ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Ersoy, N. (2014). *Örnek olay temelli grup çalışmalarının öğrencilerin bilimsel kanıtları anlama ve kullanmalarına, argümantasyon becerilerine ve kavramsal anlamalarına etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Ertürk, S. (1986). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Yelkentepe Yayıncılık.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 2(2), 1-18.
- Gürhan, E. ve Çiftçi, S. (2017). İlkokullarda uygulanan değerler eğitimi uygulamalarının yönetici ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(13), 230-246.

- Gürses, İ. ve Kılavuz, M. A. (2016). Kuşakların ahlâkî değerleri birlikte öğrenmesi: Kohlberg'in ahlâkî gelişim kuramı açısından bir değerlendirme. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25(1), 97-117.
- Harmanş, T. (2017). *4. sınıf sosyal bilgiler dersinde dürüstlük değerini kazandırmada edebi ürünlerin kullanımı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- İşcan, C. D. (2014). Öğretmen adaylarının değerler eğitimindeki tercihleri. *Elementary Education Online*, 13(4), 1203-1222. doi: 10.17051/ee.2014.66346
- Johnson, A. P. (2015) *Eylem araştırması el kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Kuşdil, M. E. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-78.
- Kan, Ç. (2009). Değişen değerler ve küresel vatandaşlık eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(3), 895-904.
- Kaplan, N. Ö. (2014). *İlkokullarda değer eğitiminin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (24. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karadeniz, H. (2019) *Beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde misafirperverlik değerindeki değişim ve sürekliliğe ilişkin değerlendirmeleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Kıral, E. (2018). Kayıp giden bir değer: Saygı. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 4-10.
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *Bülent Ecevit İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- MEB (2009). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB (2015). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflar)*. Ankara: MEB.
- MEB (2017). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflar)*. Ankara: MEB.
- MEB (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. C. (2016). *Nitel veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Mostert, M. P. (2007). Challenges of case-based teaching, *The Behavior Analyst Today*, 8(4), 434-442. doi: 10.1037/h0100632
- Özkan, Ö. (2010). *Örnek olay yönteminin hayat bilgisi dersi öğrenme ortamlarında kullanımının etkililiği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim, İstanbul.

- Özyurt, M. (2015). *İlkokul üçüncü ve dördüncü sınıf değer eğitimi programının geliştirilmesinde okul temelli yaklaşımın etkililiğinin değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 28(25), 1-65. doi: 10.1016/S0065-2601(08)60281-6
- Tahiroğlu, M. ve Aktepe, V. (2015). Değerler eğitimi yaklaşımlarına göre geliştirilen etkinliklerin demokratik algı ve davranışlar üzerine etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(30), 309-345.
- Tay, B. ve Baş, M. (2015). 2009 ve 2015 yılı hayat bilgisi dersi öğretim programlarının karşılaştırılması. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 341-374.
- Tolan, B. (1991). *Toplum bilimlerine giriş*. Ankara: Adım Yayınlar.
- Töremen, F. ve Tan, Ç. (2010). Eğitim örgütlerinde adalet: Kavramsal bir çözümleme. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(14), 58-70.
- Uğur, T. (2006). *2005 ilköğretim 1., 2. ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri (Uşak ili örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Ulusoy, K. ve Arslan, A. (2016). Değerli bir kavram olarak “değer ve değer eğitimi”. R. Turan ve T. Ulusoy (Ed.), *Değerler eğitimi içinde* (s. 6-7). Pegem Akademi: Ankara.
- Ütkür, N. (2016). *Örnek olay yönteminin hayat bilgisi dersinde uygulanmasına yönelik bir eylem araştırması* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yaşaroğlu, C. (2013). Hayat bilgisi dersi kazanımlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(7), 849-858. doi: 10.7827/TurkishStudies.4838
- Yazar, T. (2016). Toplumsal yaşam ve değerler. R. Turan ve T. Ulusoy (Ed.), *Değerler eğitimi içinde* (s. 110). Pegem Akademi: Ankara.
- Yazıcı, M. (2013). Toplumsal değişim ve sosyal değerler. *International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(8), 1489-1501. doi:10.7827/TurkishStudies.4782
- Yetim, B. N. (2015). *Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde yardımseverlik ve dayanışma değerlerinin öğretiminde kullanılan örnek olay ve drama yöntemlerinin etkililiğinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yıldırım, N. ve Turan, S. (2015). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programındaki değerlerin kazandırılma sürecine yönelik görüşleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(2), 420-437.
- Yılmaz, M. ve Yılmaz, Ö. F. (2017). Sınıf ve okul öncesi öğretmenlerinin değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 737-748. doi:10.14686/buefad.308908
- Yiğittir, S. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerinin Rokeach ve Schwartz değer sınıflandırmasına göre değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(19), 1-15.
- Yiğittir, S. ve Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzunda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 49-73.

EKLER

Ek Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
EK 1	Ön/Son Öğrenci Algıları Belirleme Metinleri	116
EK 2	Öğrenci Odak Görüşme Soruları	118
EK 3	Öğrenci Günlük Örneği	119
EK 4	Ders Planı Örneği	120
EK 5	Öğrenci Değerler Eğitimi Son Algı Metni	122
EK 6	Veli İzin Belgesi	123
EK 7	Veli Görüşleri	124
EK 8	Öğrenci Günlüğü Örneği	125
EK 9	Öğrenci Ders Süreci Ürünü	126
EK 10	Öğretmen Saha Notları	127
EK 11	Öğretmen Günlüğü Örneği	128
EK 12	Eğitim Koordinatörlüğü Tarafınca İzin Belgesi	129

EK 1

Ön/Son Öğrenci Algıları Belirleme Metinleri

Ölçülmek İstenen Değerler: Dostluk, dürüstlük, adalet, sevgi, yardımseverlik, öz denetim

YAKAN TOP OYUNU

Esin, Deniz ve Uras çok yakın arkadaşlardır. Her teneffüste beraber oyunlar oynarlardı. Yine bir teneffüste Deniz, Esin ve Uras yakan top oynamak için bahçeye koştular. Yakan top oynarken Deniz ve Uras ortada olan Esin'i vurmaya çalışıyorlardı. Uras topu hızla attı ve Esin yukarıdan gelen toptan kaçmak için yerde yuvarlandı. Bu sırada dizleri çok acıdı ve Esin yerde ağlayarak dizlerini tutmaya başladı. Uras ise “Vuruldu, çık oyundan. Dizlerine bir şey olmadı, oyundan çıkmamak için yapıyorsun.” diyerek Esin’e kızıyordu. Deniz Esin’in vurulmadığını ve dizini yere vurduğunu görmüştü. Bu rağmen Uras’ı kırmamak için “Hayır, vurulduğunu ben de gördüm Esin. Kalk ayağa bir şey olmadı.” dedi. Çünkü Uras’ı daha çok sevdiği için onun yanında durması gerektiğine inanıyordu. Bu sebeple Deniz ve Uras birlikte sınıfa çıktılar, Esin’i ise diğer sınıf arkadaşları yerden kaldırdı.

SORULAR:

1. Dürüstlük sizce nedir?
2. Size göre Deniz ve Uras dürüst davranmışlar mıdır? Neden?
3. Adalet sizce nedir?
4. Size göre Deniz ve Uras, Esin’e adaletli davranmışlar mıdır? Neden?
5. Sevdiğiniz bir arkadaşınız başka birine haksızlık yapsa ne yaparsınız?
6. Esin’in yerde olduğunu görseydiniz siz ne yapardınız?
7. Size göre iyi arkadaşlar birbirine nasıl davranmalıdır?

Ölçülmek İstenen Değerler: Sabır, saygı, sorumluluk, vatanseverlik.

ORMANLARIMIZ

Can, ailesi ile birlikte ‘ormanlar’ konulu bir belgesel izler. İzlediği o belgeselden sonra ağaçların plansızca kesilmesine, ormanların tahrip edilmesine ve ülkemizin kaynaklarının bilinçsizce kullanılmasına çok üzülür.

Can izlediği belgeselden hareketle neler yapabileceğini düşünür. Aklına gelen fikirleri ailesi ile paylaşır. Diğer gün okula geldiğinde hemen ilk derste söz alarak düşüncelerini öğretmenine ve arkadaşlarına aktarır. Kâğıtların boşuna kullanılmaması için sınıfta daha önce kullanılmış ve bir tarafı boş olan kâğıtların kullanılacağı bir köşe oluşturmayı önerir. Herkes kullanılabilecek kâğıtları buraya bırakacak ve ihtiyacı olan oradan alacaktır. Bunun yanında bu ay herkesin kumbarasında TEMA Vakfı için para biriktirmesini ve sınıfça bu vakfa bağış yapılmasını önerir. Son önerisi ise okul bahçesine sınıfça fidan dikip sırayla her gün birinin bu fidanları sulamasıdır. Can’ın sözlerini bitirince öğretmeni önerileri sırayla sınıfa sorarak onların düşüncelerini alır. Tüm sınıfın da destek vermesi üzerine Can’ın önerileri kabul edilir.

SORULAR

1. Sizce Can izlediği belgeselden neden bu kadar etkilenmiştir?
2. Can bu önerilerle neyi gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır?
3. Bahçeye dikilen ağaçları sulamak size neler hissettirir?
4. Can ve arkadaşlarının sabır gösterdiği davranışlar nelerdir sizce?
5. Ülke kaynaklarımızı neden korumalıyız?
6. Doğaya saygı duyan biri nasıl sizce ne gibi davranışlar gösterir?
7. Can’ın önerilerine siz hangi fikirleri eklemek istersiniz?

EK 2
Öğrenci Odak Görüşme Soruları

1. Değer sizin için nedir?
2. Sizin için öncelikli olan değer nedir?
3. Daha önce bilmediğiniz ve değerleri eğitimi sürecinde ilk defa öğrendiğiniz değer hangisidir?
4. Öğrenilen değerlerden en çok aklınızda kalan hangisidir? Açıklayabilir misiniz?
5. Değerler eğitimi sürecinde ele alınan örnek olaylardan benzerini yaşadığınız oldu mu?
6. Öğrenilen değerlerden sonra o değerle ilgili yaşadığınız bir olayı anlatır mısınız?
7. Öğrenilen değerlerden sonra hangi davranışlarınıza daha dikkat ediyorsunuz?

EK 3
Öğrenci Günlük Örneği

GÜN SONU DÜŞÜNDÜKLERİM

1. Bu etkinliği neden yapmış olabiliriz?

.....

.....

2. Etkinlikte neler yaptınız?

.....

.....

3. Grup arkadaşlarınızla iletişiminiz nasıldı?

.....

.....

4. Bu dersten sonra aldığın kararlar var mı?

.....

.....

5. Bu derste seni en çok etkileyen neydi?

.....

.....

6. Bu dersten sonra hangi düşüncelerin değişti?

.....

.....

7. Bu dersten sonra “Artık daha iyi biliyorum.” dediğin konu ya da bilgi nedir?

.....

.....

EK 4

Ders Planı Örneği

A. BİÇİMSEL BÖLÜM

Dersin Adı: Hayat Bilgisi

Sınıf: 2

Kazanım: Gün içerisinde planladığı işleri uygular.

Süre: 40' + 40' + 40'

Araç-Gereçler: Soru kartları

Öğretme – Öğrenme Yöntem ve Teknikleri: Örnek olay, istasyon durakları, tartışma.

Kazandırılması Beklenen Değer: Dürüstlük

B. GİRİŞ BÖLÜMÜ

Dikkat Çekme: Öğretmen sınıfa gelir küçük bir konuşma yaptıktan sonra öğrenecekleri konu üzerine bilgi verir. Ardından sınıfa elinde gazetelerle bir öğrenci girer. “Yazıyor, yazıyor. Bir bilim adamının başarı öyküsünü yazıyor.” diyerek her öğrenciye gazeteden verir.

Güdüleme: Öğretmen bunun ne olduğu üzerine sorar.

Gözden Geçirme: Öğretmen ardından gazetede neler olduğunu anlatır.

Derse Geçiş: Öğretmen çocuklardan bu başarı öyküsünü okumalarını ister. Onlar okuduktan sonra da öğretmen okur.

C. GELİŞTİRME BÖLÜMÜ

Etkinlik 1

Öğretmen öyküyü okuduktan sonra öğrencilerin düşüncelerini almak için sorular sorar.

- Başarının sırrı nedir?
- Dürüst olmadığında kim üzüldü.
- Ne olmaya karar verdi?
- Dürüst olmak nedir?
- Gününü planlamak ve dürüst olmak daha önce öğrendiğimiz hangi değerle ilişkili?
- Siz gününüzü planlıyor musunuz?
- Planlı olmak sana ne yarar sağlıyor?

Öğretmen planlı ve düzenli çalışmak ile öyküdeki dürüstlük arasında bağlantı kurar. Ardından gazetedeki hayallerini ve hayallerine ulaşmak için yapmaları gerekenleri yazacakları yeri anlatır. Doldurmalarını ister. Gazetenin diğer kısmında dürüst

olmadığımızda ya da başka biri dürüst olmadığında yaşadıkları bir durumu yazmalarını ister.

Etkinlik 2

Dürüstlük Oyunu: Oyunda yedi soru vardır. Bu sorular planlı ve düzenli olmak ile ilgilidir. Soru sırasıyla yedi kişiye sorulacaktır. Soru sorulacak kişi sınıf dışına çıkar. Soru sınıfın herhangi bir yerine saklanır. Sıcak-soğuk ifadeleri ile arkadaşları sorunun olduğu yeri bulmasını sağlar. Öğrenci soruyu bulur, okur ve cevaplar. Ardından seçtiği üç arkadaşına sorar. Burada önemli olan dürüstçe cevap vermektir. Herkese bir defa sorulur ve her öğrenciye soru sorulması sağlanır. Sınıfta yirmi dört kişi bulunmaktadır. Yedi soru üç kişiye sorularak herkese sorulması sağlanmış olacaktır.

D. SONUÇ BÖLÜMÜ

Son Özet: Öğretmen “Bu görevlerin hep bir sırası vardı değil mi? bir günü planlamış olduk. Bunu yaptığımızda zaman kazanmış olduk. Bunu yaparken de her zaman dürüst olduk. Şimdi sınıf panomuzda öğrendiğimiz değere kelebek konduralım.” der.

Tekrar Güdüleme: Öğretmen öğrencilere düzenli ve planlı olmak ile dürüst olmanın önemi tekrar edilir.

Kapanış: Öğretmen öğrencilere günlüklerini doldurmaları için kâğıtları verir.

E. DEĞERLENDİRME

Gazetede öğrencilerin doldurdukları alanlar değerlendirme kapsamına alınacaktır.

EK 5
Öğrenci Değerler Eğitimi Son Algı Metni

28.12.2018

22

YAKAN TOP OYUNU

Esin, Deniz ve Uras çok yakın arkadaşlardır. Her teneffüste beraber oyunlar oynarlardı. Yine bir teneffüste Deniz, Esin ve Uras yakan top oynamak için bahçeye koştular. Yakan top oynarken Deniz ve Uras ortada olan Esin'i vurmaya çalışıyorlardı. Uras topu hızla attı ve Esin yukarıdan gelen toptan kaçmak için yerde yuvarlandı. Bu sırada dizleri çok acıdı ve Esin yerde ağlayarak dizlerini tutmaya başladı. Uras ise "Vuruldun, çık oyundan. Dizlerine bir şey olmadı, oyundan çıkmamak için yapıyorsun." diyerek Esin'e kızıyordu.

Deniz Esin'in vurulmadığını ve dizini yere vurduğunu görmüştü. Bu rağmen Uras'ı kırmamak için "Hayır, vurulduğunu ben de gördüm Esin. Kalk ayağa bir şey olmadı." dedi. Çünkü Uras'ı daha çok sevdiği için onun yanında durması gerektiğine inanıyordu. Bu sebeple Deniz ve Uras birlikte sınıfa çıktılar, Esin'i ise diğer sınıf arkadaşları yerden kaldırdı.

SORULAR:

1. Dürüstlük sizce nedir?
Dürüstlük bence herkese doğruyu söyleyip herkese hep böyle davranmak.
2. Size göre Deniz ve Uras dürüst davranmışlar mıdır? Neden?
Bence dürüst davranmamışlardır. Çünkü gör-düler ama söyleyemediler.
3. Adalet sizce nedir?
Adalet bence herkese eşit davranıp hep böyle yapmaktır.
4. Size göre Deniz ve Uras, Esin'e adaletli davranmışlar mıdır? Neden?
Bence adaletli davranmamışlardır. Çünkü Esin'i bırakıp gittiler.
5. Sevdiğiniz bir arkadaşınız başka birine haksızlık yapsa ne yaparsınız?
Ben onu tutup sevdiğim arkadaşıma anlattırırım.
6. Esin'in yerde olduğunu görseydiniz siz ne yapardınız?
Ben onu kaldırıp sınıfa götürürdüm. Çünkü sevmek yardım etmek tir.
7. Size göre iyi arkadaşlar birbirine nasıl davranmalıdır?
Bence iyi davranıp hep arkadaş ol-melilerdir.

EK 6
Veli İzin Belgesi

05/11/2018

VELİ İZİN BELGESİ

Sayın Veli,

Elimizdeki bu izin belgesi formu, tarafımda Eskişehir Osmangazi Üniversitesinde gerçekleştirilmekte olduğum "Değer Eğitiminde Örnek Olay Yöntemi: Bir Eylem Araştırması" isimli yüksek lisans tez çalışmamda velisi olduğunuz öğrencinin katılımına ilişkindir.

Araştırma, dersin içerik ve kazanımlarında herhangi bir zafiyet ve değişikliğe neden olmadan, hayat bilgisi dersi "Evimizde Hayat" ünitesinin kazanımlarını örnek olay yönteminin kullanıldığı ders planları ile kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu araştırma süresince öğretim programının kazandırmayı hedeflediği kök değerler (sevgi, saygı, sorumluluk, sabır, adalet, dürüstlük, vatanseverlik, öz denetim, yardımseverlik, dostluk), hayat bilgisi dersi kazanımları ile eşleştirilecektir. Uygulama süreci değerlerin sınıf kültürüne yansıtıldığı, tartışılarak anlam yüklendiği ve öğrencinin aktif olduğu farklı ders içi ve ders dışı etkinlikler kapsamında gerçekleştirilecektir. Araştırma sürecinde hem veri kaybını önlemek hem öğrencilerin ilgili kazanımları elde edemediğini sağlıklı biçimde belirleyebilmek hem de uygulama sürecinde öğrencilerde meydana gelen tüm değişimleri inceleyebilmek amacıyla video çekimi yapılacaktır. Elde edilen kayıtlar sadece tarafımdan izlenecek, başka kişi ya da kurumlarla paylaşılmayacaktır.

Bu nedenle velisi bulunduğunuz öğrencinin 5 Kasım 2018-21 Aralık 2018 tarihleri arasında hayat bilgisi "Evimizde Hayat" ünitesi kapsamında gerçekleştirilecek "Değer Eğitiminde Örnek Olay Yöntemi: Bir Eylem Araştırması" isimli araştırmamda yer alınması konusunda izninizi istiyorum.

Öğrencinin Adı ve Soyadı :

Velinin Adı ve Soyadı :

İmza :

Onaylıyorum: ☒

Onaylamıyorum: ☐

EK 7

Veli Görüşleri

DEĞERLER EĞİTİMİ SONRASI VELİ GÖRÜŞLERİ

1. Değerler eğitimi üzerine yapılan dersler sonrası öğrencimizin sizinle bu derslere yönelik paylaşımları oluyor muydu? Var ise paylaşır mısınız?

Derslere yönelik paylaşımları oluyor. Günlük olaylarda gördüğü davranışlar karşısında yorum yapıyor. Sorumlu-
luk ve görev arasındaki farkı, öz disiplini ile diğer kişiyi kontrol etmemiz gerektiğini, dürüstlük her zaman doğru
söylenmemiz gerektiğini, saygı ve saygı kavramlarını, dostluk, arkadaşlıklarla iyi vakit geçirmek olduğunu anlatıyor.

2. Daha önce kendisinden duymadığınız ama bu dersler sonrası öğrencimizin ifade ettiği, üzerinde durduğu değer/değerler oldu mu? Var ise paylaşır mısınız?

Biz aile olarak değerler eğitimi veremeye çalışıyorduk. Bir neklele açıklıyordu. Bu dersin sonunda artık değerler kavramları üzerinde konuşması, yorum yapması ve uygulaması dersin faydasının olduğunu göstermektedir.

3. Öğrencimizin değer eğitimi derslerinden sonra yaşadığı ya da gördüğü bir olayı öğrendiğimiz değerler üzerinden değerlendirdiği oldu mu? Var ise paylaşır mısınız?

Düğü Olaylar üzerinde değerler üzerinden değerlendirildiği oluyor.

4. Okulda gerçekleştirilen değer eğitimi sonrası öğrencimizin davranış veya tutumunda gözlemlediğiniz değişiklikler oldu mu? Var ise paylaşır mısınız?

Değerlerin farkındalığıyla ve uygulayarak davranışlarını daha da kontrol edebiliyor.

İyi ki bu dersi almasına karar vermişsiniz. Bu değerler eğitimi dersinden sonra hayatla da çok mutlu ve başarılı olacağını düşünüyorum. Öğretmenimize Özye Hanım ve okulumuza teşekkür ediyorum.

Velinin Adı ve Soyadı:

Öğrencinin Adı ve Soyadı:

İmzası:

EK 8

Öğrenci Günlüğü Örneği

21\12\2018

Ö 18

...../...../.....

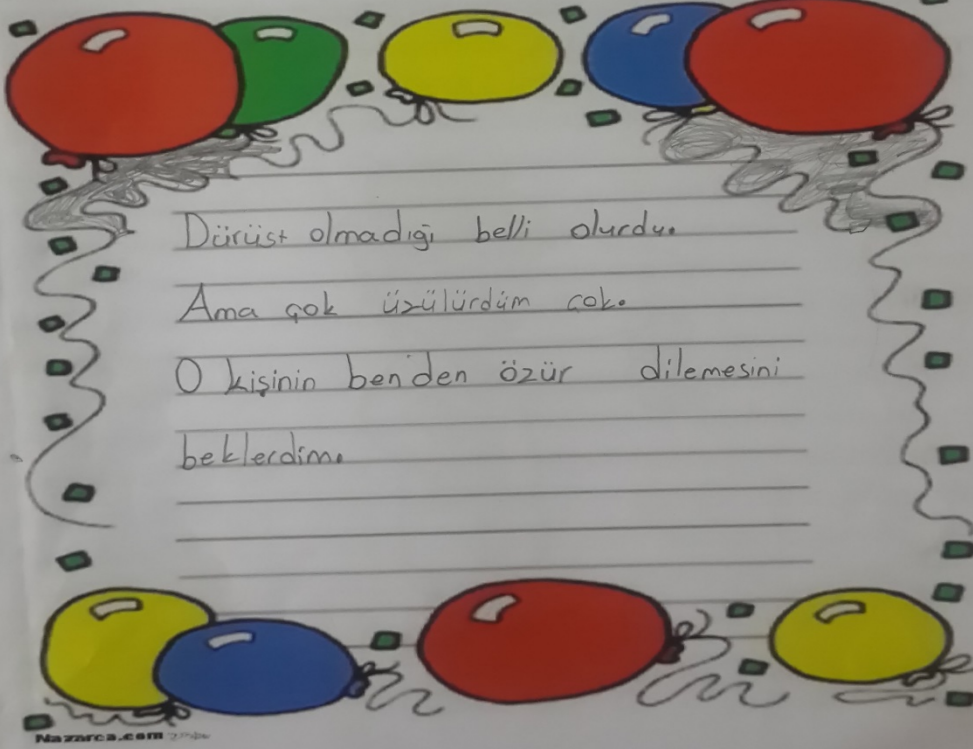
GÜN SONU DÜŞÜNDÜKLERİM

1. Bu etkinliği neden yapmış olabiliriz?
Sabırlı olalım sabırlı unutmazalım diye yaptık.
2. Etkinlikte neler yaptınız?
İki çayın her hikayesini dinledim yazılar yazdım.
3. Grup arkadaşlarınızla iletişiminiz nasıldı?
Çok güzel bir iletişim sürdük ve birbirimize sağlıklı ilişkiler kurduk.
4. Bu dersten sonra aldığın kararlar var mı?
Ben eskiden çok sabırsızdım ama artık çok sabırlıyım.
5. Bu derste seni en çok etkileyen neydi?
Sabırın bütün değerlerden daha önemlisi olduğunu ben çok etkilendim.
6. Bu dersten sonra hangi düşüncelerin değişti?
Eskiden içimden sabır zaten çok kolay dedim ama çok önemlidi.
7. Bu dersten sonra "Artık daha iyi biliyorum." dediğin konu ya da bilgi nedir?
Artık sabırlı ve bütün değerleri biliyorum ve bunları bildiğim için çok mutluyum.

Ö14

ÇOCUK GAZETESİ

Sıra sende. Dürüst olmakla ilgili yaşadığın bir olayı anlatır mısın? Dürüst olmadığında ya da başkası dürüst olmadığında yaşadığın bir problemi bizimle paylaşır mısın?

09.11.2018

Saygı değerini bugün işledik. Saygı nedir,
kime saygı yapılır, ne zaman yapılır üzerinde
durduk. **Ö3** Atatürk'e saygı için
dedikten sonra Anıtkabir'deki İsmet İnönü'ye
söylenerek ona da saygı duymanın gerektiğini
ifade etti. Saygıyı tanımlayan kurduğumuz
ifadelerden yola çıkarak ülke için
mücadele etmiş ~~bir~~ ülkemiz için önemli bir
isim söylenerek bağlantı kuruldu.

Öğretmen Günlüğü Örneği

21.12.2018

SABIR

Sınıfa öğretmen kitapları geldi. Sabir herkes bu kitabı alabilecekti. Sınıfa girerek sorduktan sonra kitaplarını alıp olumaya başladılar. Kitapları istek ve ihtiyaç ile sabır kavramlarının görüldüğü bir hikâyeye geçemediler. Bu hikâyeye yer verilmiştir.

Öğrenciler kendi hayalleri doğrultusunda bu hikâyeleri tanımladılar. Öğrenciler ile "Sabır" dersi tartışıldı. Sabır konusunda öğrencilerin ilk hâli anlatıldı. Zamanında direkli tade ile olgunlaşma ve tade tade tade. Verilen örneklerde sabır kavramına ulaşıldı. Ardından sabır kavramı ile ilgili örnekler, olaylar, anekdotlar, kitapları ile ilgili yapıldı.

Diğer ders "Sabır" ile ilgili kavram haritası oluşturuldu. Sabırlı olmadukları da, sabırlı olmadukları, sabırlı insanlar, sabırlı olmadukları kavramlarıyla ilgili cümleler yapıldı öğrenciler.

Dersin diğer kısmında Hımet Öpili dedi "İstek ve İhtiyaç" konusunun sabırlı olan ilişkisi üzerinde duruldu. Sabırlı olma etekillerimiz, direkliliklerimiz kısıpıldı. Kitapları istek-İhtiyaç kavramı yapıldı. Sınıp paravandalar, kitaplar paravanda "Sabır" dersi katek katek.

EK 12

Eğitim Koordinatörlüğü Tarafınca İzin Belgesi

DH

Dr. Sanem Hüner

27.10.2018 (Cmt), 09:41

Özge Bal

Tümünü yanıtla

Özge Öğretmenim,

Çalışmayı yapmanız uygundur.

Ancak video kaydı yapacaksanız veli izin yazısında bunu belirmeniz gerekiyor. Bu ifadenin geçmesi gerekiyor. Ayrıca velilerinizi bir hafta sonu toplayıp, örnek olay yöntemi nedir(çok literatüre girmeden) çocuklara faydası nedir dünyadan Türkiye den örnekleri ile anlatmanı, neden video kaydı yapacaksın ve bu kayıtları kimler izleyecek sonra bu kayıtlar ne olacak? ve sonrasında izin yazısını göndermeni öneririm. Hatta araştırma sonuçlarını da böyle bir toplantı ile onlarla paylaşacağını da söyleyebilirsin.

Daha şeffaf ve daha etik olur diye düşünüyorum. İzin yazısında gerekli değişiklikleri yaparak tekrar yollamanızı rica ediyorum.

İyi çalışmalar.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı SOYADI : Özge BAL

Eğitim Durumu

Lise	Ankara Dikmen Lisesi	2009
Lisans	Hacettepe Üniversitesi	2015
Lisans	Anadolu Üniversitesi	2015

Yabancı Dil Yabancı diller düzeyi de belirtilerek yazılmalıdır.

İngilizce: Okuma (iyi),

Yazma (İyi),

Konuşma (Orta)

Mesleki Geçmiş

Görev

Kurum

Çalışma Tarihleri

Sınıf Öğretmeni

Özel Okul

2015-Devam

Sertifikalar

ÖRAV- Öğrenen Lider Öğretmen

İletişim

E-posta adresi: ozgebal@outlook.com